

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет економіки та управління
Кафедра фінансів

Софія Теслюк

ЦИФРОВІ ФІНАНСИ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Луцьк – 2022

УДК 336:004(07)

Т 36

Рекомендовано до опублікування науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки

(протокол № 1 від __21 вересня__ 2022 р.).

Рецензенти:

Грудзевич Ю.І. – к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Дзямулич М. І. – к.е.н., доцент кафедри економіки Луцького
національного технічного університету

Теслюк С. А.

Т 36 Цифрові фінанси: конспект лекцій (електронне видання). Луцьк:
Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 98 с.

Наведено навчально-тематичний план дисципліни «**Цифрові фінанси**»,
зміст лекційного курсу і список використаних джерел. Видання призначене для
лекційних занять

Рекомендовано для магістрів спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування».

УДК 336:004(07)

© Теслюк С. А., 2022

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Навчально- тематичний план.....	6
Лекція № 1. Цифрові фінанси, їх роль і місце в цифровій економіці.....	7
Лекція № 2. Електронний банкінг: поняття, класифікація та переваги.....	19
Лекція № 3. Сучасні платіжні системи	28
Лекція № 4. Розвиток фінансових технологій.....	37
Лекція № 5. Віртуальна валюта. Біткоїн та технологія блокчей	40
Лекція № 6. Електронна комерція в Україні.....	52
Лекція № 7. Електронні державні закупівлі. Система Prozorro.....	58
Лекція № 8 Фінансовий маркетплейс та краудфандинг.....	66
Лекція № 9 Мікроінвестиційні платформи та їх значення.....	72
Лекція № 10 Цифрові фінанси і безпека угод в умовах воєнного стану.....	77
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	86
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

I. Дисципліна «Цифрові фінанси» належить до переліку нормативних дисциплін циклу загальної підготовки магістра за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит» та спрямована на формування у студентів системи компетентностей щодо теоретико-методологічних основ функціонування цифрових фінансів для застосування в подальшій професійній діяльності.

До дисциплін, вивчення яких передуює дисципліні, належать: «Банківські операції та нагляд», «Фінанси», «Банківська система», «Гроші і кредит». Знання, отримані в процесі вивчення дисципліни, можуть бути використані під час написання випускної кваліфікаційної роботи.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів базових знань з теорії і практики цифровізації у фінансовій сфері, вивчення та використання сучасних методів, інструментів та підходів у сфері діджиталізації фінансів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Цифрові фінанси» є:

- з'ясувати сутність цифрових фінансів, передумови і фактори трансформації грошей в економіці;
- дослідити міжнародну спеціальну термінологію, пов'язану із діджиталізацією в фінансовій сфері;
- розуміти можливості сучасних ІТ-технологій в сфері фінансових послуг і перспектив їх застосування;
- з'ясувати проблеми впровадження систем електронних грошей і платіжних технологій у національному фінансовому секторі.

Після завершення вивчення дисципліни студенти **зможуть**:

- використовувати сучасні програмні продукти, необхідні для вирішення фінансово-економічних задач і регулювання фінансових технологій;
- виявляти особливості застосування цифрових грошей і платіжних технологій в різних моделях вибору платіжного засобу;
- володіти методиками оцінки можливості застосування систем штучного інтелекту для вирішення прикладних завдань, пов'язаних з наданням фінансових послуг;
- володіти технікою кількісного і якісного аналізу для прийняття управлінських рішень при розробці та впровадженні систем цифрових грошей і платіжних технологій;
- використовувати сучасні методи забезпечення безпеки систем електронних грошей;
- володіти методами і прийомами аналізу стану ринку цифрових грошей і роздрібних платежів за допомогою економічних показників на макро- і макрорівнях

Вивчення дисципліни «Цифрові фінанси» студентами спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» сприяє набуття ними таких компетентностей, передбачених галузевим стандартом вищої освіти, як:

1. Загальні компетентності:

ЗК5. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

2. Спеціальні (фахові) компетентності:

СК4. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК6. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при розв'язанні складних задач і проблем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК8. Здатність застосовувати інноваційні підходи в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК9. Здатність розробляти технічні завдання для проектування інформаційних систем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

У результаті вивчення дисципліни «Цифрові фінанси» студенти досягнуть таких програмних результатів навчання:

ПР08. Вміти застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансів, банківської справи та страхування та управляти ними.

ПР11. Застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського та страхового менеджменту для прийняття рішень.

ПР12. Обґрунтувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів.

Навчально- тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.
Тема 1. Цифрові фінанси, їх роль і місце в цифровій економіці.	10/11	2/1	2/1	5/8	1/1
Тема 2. Електронний банкінг: поняття, класифікація та переваги.	9/11	2/1	2/1	5/8	-/1
Тема 3. Сучасні платіжні системи	15/12	4/1	4/1	6/9	1/1
Тема 4. Розвиток фінансових технологій	15/14	4/1	4/1	6/10	1/2
Тема 5. Віртуальна валюта. Біткоїн та технологія блокчей.	11/13	2/1	2/1	6/9	1/2
Разом за модулем 1	60/61	14/5	8/5	28/44	4/7
Тема 6. . Електронна комерція в Україні	9/11	2/1	2/1	5/8	-/1
Тема 7. Електронні державні закупівлі. Система Prozorro.	14/12	4/1	4/1	5/8	1/2
Тема 8. Фінансовий маркетплейс та краудфандинг	15/12	4/1	4/1	6/8	1/2
Тема 9. Мікроінвестиційні платформи та їх значення	11/13	2/1	2/1	6/10	1/1
Тема 10. Цифрові фінанси і безпека угод в умовах воєнного стану	11/11	2/1	2/1	6/8	1/1
Разом за модулем 2	60/59	14/5	12/5	28/42	4/7
Всього годин/	120/120	28/10	28/10	56/86	8/14

Лекція № 1

Тема «ЦИФРОВІ ФІНАНСИ, ЇХ РОЛЬ І МІСЦЕ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ»

План лекції

1. Поняття цифровізації та цифрової економіки.
2. Суть та базові засади розвитку цифрових фінансів
3. Інституційно-правове оформлення розвитку цифрової економіки в Україні
4. Діяльність Міністерства цифрової трансформації у довоєнний період та в період воєнної агресії росії.

1. Поняття цифровізації та цифрової економіки.

Цифровізація як соціальне явище отримала поширення у 60-70pp 20 ст.

Згідно законодавства України цифровізація – це насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір.

Основна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Такий приріст є можливим лише тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку.

Її три характеристики:

- 1) Всі види контенту переходять з аналогових, фізичних і статичних в цифрові, одночасно становляться мобільними та персональними. При цьому індивід отримує можливість контролювати свій особистий контент, направляти інформаційні запити, формувати індивідуальну траєкторію інформаційної діяльності.
- 2)) здійснюється перехід до простих технологій комунікації(технологія стає лише засобом інструментом спілкування), головна характеристика засобу й технології – керованість
- 3) комунікації стають гетерогенними: вертикальна, ієрархічна комунікація втрачає актуальність, відбувається перехід до мережевої структури комунікації

Цифровізацію варто розглядати як інструмент, а не як самоціль. За системного державного підходу цифрові технології стимулюватимуть створення робочих місць, підвищення продуктивності, темпів економічного зростання та якості життя громадян України.

Так, у «Цифровій адженді України» та Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України сформульовано основні принципи цифровізації. Дотримання цих принципів є визначальним для створення й реалізації переваг, що їх надають цифрові технології, та користування цими перевагами.

Принцип 1. Цифровізація повинна забезпечувати кожному громадянину **рівний доступ** до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Принцип 2. Цифровізація повинна бути спрямована на **створення переваг** у різних сферах повсякденного життя. Цей принцип передбачає підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я та отримання освіти, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього природного середовища, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки тощо.

Принцип 3. Цифровізація є інструментом економічного зростання шляхом підвищення **ефективності, продуктивності та конкурентоздатності** завдяки використанню цифрових технологій. Цей принцип передбачає досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей.

Принцип 4. Цифровізація повинна сприяти **розвитку інформаційного суспільства** та засобів масової інформації. Створення контенту, насамперед українського, відповідно до національних або регіональних потреб сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку, а також зміцненню інформаційного суспільства та демократії в цілому.

Принцип 5. Цифровізація повинна орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою **інтеграції України до ЄС**, виходу на європейський і світовий ринок.

Принцип 6. **Стандартизація** є основою цифровізації, одним із головних чинників її успішної реалізації.

Побудова лише на українських стандартах цифрових систем, платформ та інфраструктур, які мають бути використані громадянами, бізнесом та державою для участі, конкуренції та успіху у глобальній економіці та на відкритих ринках, неприпустима. Винятком можуть бути відповідні програми у сфері оборони та безпеки, в яких застосування інших стандартів (національних, міждержавних) є аргументованим.

Принцип 7. Цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня **довіри й безпеки**.

Інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі є, зокрема, передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного запобігання супутнім ризикам, їх усунення та управління ними.

Принцип 8. Цифровізація як об'єкт фокусного та комплексного **державного управління**.

Останніми десятиліттями однією з головних тенденцій розвитку економіки і суспільства загалом є проникнення інформаційних технологій у різні сфери діяльності людини. Інформатизація стає настільки важливим фактором зростання продуктивності праці і підвищення якості життя, що зміни, які відбуваються, розглядаються дослідниками як настання нової ери економічного розвитку, який в літературі характеризується терміном “цифрова, або інформаційна економіка” . Сьогодні розвиток інформатизації насамперед пов’язаний із впровадженням цифрових комунікаційних технологій і платформ, для яких Інтернет і мобільні пристрої є основою. Сектори економіки, засновані на інформаційних і комунікативних технологіях, отримали назву “цифрова економіка”.

Послідовна еволюція технологій у світі створює нові виробничі інструменти і можливості для різних економічних агентів. Нові економічні уклади виникають унаслідок т.зв. “промислових революцій”.

Індустрія 1.0. Кінець XVIII століття ознаменувався механічними виробничими потужностями. У цей період з’явилися перший ткацький верстат; машини, які працюють на воді та парі; транспортне виробництво. Промисловість 1.0 можна вважати початком галузевої культури та якості. Постала необхідність підвищення ефективності виробництва та запровадження нових технологій.

Індустрія 2.0. Ця промислова революція сягає початку XX століття. Її основним здобутком був розвиток машин, які працюють на електричній енергії. У цей період також була побудована перша конвеєрна лінія, що удосконалило та систематизувало процес масового виробництва товарів. Масове виробництво товарів на конвеєрі стало стандартною практикою [34]. Зміни у фінансовій сфері можна описати на прикладі США. Так, у 1877 р. середній дохід міської родини становив 738 доларів. Дві третини цього заробітку домогосподарство витратило на їжу та опалення. Домогосподарство могло заощадити лише 44 долари завдяки оптимізації інших витрат. Проте наприкінці XIX століття відбулося стрімке економічне зростання. Реальний валовий внутрішній продукт зріс у 18 разів (приблизно 1,7% на рік) у період 1865–1920 рр. економіка США зазнала стійких і поступових прискорень реальних темпів приросту на одну особу в розмірі 1–2% на рік протягом також наступних двох століть. У період 1869–1910 рр. обсяг виробництва у США зріс із 3 млрд. до 13 млрд. дол [36].

Індустрія 3.0. Цю індустрію часто називають цифровою революцією, що відбувалася у 1969–2012 рр. Адже її головним здобутком є поява обчислювальної техніки у виробничому процесі [26]. Розбудова інфраструктури Інтернету речей для цифрової економіки третьої промислової революції потребувала значних інвестицій державних та приватних фінансів, як

це було у першій та другій промислових революціях. Виробництво стає цифровим, і насувається третя велика революція, яка дасть змогу випускати продукти в менших кількостях, економічніше й гнучкіше – і вкладати куди менше праці завдяки новим матеріалам, абсолютно новим технологіям, таким як 3D-принтери та прості у використанні роботи. А в інтернеті можна знайти нові спільні виробничі послуги. Цикл майже завершено – від масового виробництва здійснено перехід до більш індивідуалізованого. Це, імовірно, може повернути деякі робочі місця розвинутих країнам, які втратили їх на користь тих, що розвиваються” .

Індустрія 4.0. Четверта промислова революція (XXI ст.). Концепція Четвертої промислової революції “Індустрія 4.0” сформульована у 2011р. президентом Всесвітнього економічного форуму в Давосі Клаусом Швабом . “Індустрія 4.0” характеризується розвитком кіберфізичних систем, тобто єдністю фізичної та цифрової реальності. Термін був визначений як “збірне поняття для технологій і концепцій організації ланцюжка створення додаткової вартості” з використанням кіберфізичних систем, Інтернету речей, Інтернету послуг, розумних підприємств. Фаза промислової революції, яка характеризується злиттям технологій, що розмиває межі між фізичною, цифровою та біологічною сферами. “Індустрія 4.0” дасть змогу збирати та аналізувати дані з різних машин, забезпечуючи більш швидкі, ефективні та гнучкі процеси виробництва товарів вищої якості за зниженими цінами. Також вона викликала появу абсолютно нових бізнес-моделей, які сприятимуть радикально новим способам взаємодії в ланцюжку вартості.

Існують два основні підходи до визначення ролі і місця цифровізації у світовому промисловому виробництві. Один з них трактує сучасний етап впровадження інформаційно-технологічних досягнень як еволюційний, другий – як революційний.

Відповідно до другого, цифрова економіка розглядається як основа Четвертої промислової революції, оскільки чітко простежується зміна базової технології і є ознаки зміни техніко-економічної парадигми. Сучасний етап промислової революції пов’язаний з розвитком комунікативних Інтернет-технологій, які суттєво змінили технологію бізнес-процесів і отримали назву “цифровізації”. Таким чином, основою Четвертої промислової революції та третьої хвилі глобалізації стала цифрова економіка.

Термін “цифрова економіка” “Digital Economy” (інколи – електронна економіка) з’явився в 1995р. одночасно у канадського професора менеджменту Д.Топскотта⁷ з Університету Торонто (його праця оприлюднена в 1997р.) та американського інформатика Н.Негропонта⁸ і швидко набув поширення, витіснивши на периферію економічної науки поняття: “New Economy”, “Web Economy”, “Internet Economy”, “Network Economy” і надавши цьому терміну більш конкретний зміст. Отже, цифрова економіка – це економіка, що

базується на цифрових комп'ютерних технологіях та інформаційно-комунікативних технологіях (ІКТ)⁹, але, на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес-процеси на базі Інтернету та нових цифрових технологій. Цифрова економіка почала розвиватися наприкінці 1950-х років, а з 1960-х років у світі активно поширюються цифрові інновації. Другий етап цифровізації почався приблизно з середини 1990-х років, коли відбувається глобальне поширення Інтернету та мобільного зв'язку. Сьогодні можна говорити про третій етап цифровізації, пов'язаний з поширенням у світовій економіці цифрових валют¹⁰ і технології розподіленого реєстру¹¹. Біткоіни та інші цифрові валюти вже завоювали місце на світовому фінансовому ринку, їх кількість (як і масштаби операцій з ними) збільшується, унаслідок чого утворюється новий валютний компонент світової фінансової архітектури, відповідний вимогам часу. Вони використовуються з 2009р., і за 10 років довели свою затребуваність і значення

Особливістю цифрової економіки є її зв'язок з т.зв. економікою на вимогу (on-demand economy), яка передбачає не продаж товарів і послуг, а отримання доступу до них саме в той момент, коли це потрібно.

Цифрова економіка істотно змінює традиційні бізнес-процеси. За досягнення найбільш складних рівнів цифровізації в економіці відбувається кардинальна трансформація виробничих відносин учасників, результатом якої є об'єднання виробництва і послуг в єдину цифрову (кіберфізичну) систему, в якій:

- усі елементи економічної системи присутні одночасно у вигляді фізичних об'єктів, продуктів і процесів, а також їх цифрових копій (математичних моделей);
- усі фізичні об'єкти, продукти і процеси за рахунок наявності цифрової копії та елемента "підключеності (connectivity) стають частиною інтегрованої ІТ-системи;
- через наявність цифрових копій (математичних моделей) і будучи частиною єдиної системи всі елементи економічної системи безперервно взаємодіють між собою в режимі, близькому до реального часу, моделюють реальні процеси і прогнозовані стани, забезпечують постійну оптимізацію всієї системи.

Основні сегменти цифрової економіки:

- сектор інформаційно-комунікаційних технологій, інфраструктура електронного бізнесу (e-business infrastructure) (мережі, софтвер, комп'ютери і т.ін.);
- цифрове виробництво та електронний бізнес, у т.ч. промисловість, тобто процеси організації бізнесу з використанням комп'ютерних мереж;
- електронна торгівля, тобто роздрібні Інтернет-продажі товарів

2. Суть та базові засади розвитку цифрових фінансів

Цифрові фінанси – це термін, який використовується для опису впливу нових технологій на індустрію фінансових послуг. Він включає різноманітні продукти, програми, процеси та бізнес-моделі, які змінили традиційний спосіб надання банківських та фінансових послуг. Хоча технологічні інновації у сфері фінансів не є новим поняттям, інвестиції в нові технології суттєво зросли за останні роки, а темпи інновацій є досить швидкими. Тепер ми взаємодіємо з нашим банком за допомогою мобільних технологій. Ми здійснюємо платежі, переказуємо гроші та здійснюємо інвестиції, використовуючи різноманітні нові інструменти, яких не було кілька років тому. Штучний інтелект, соціальні мережі, машинне навчання, мобільні додатки, технологія розподіленого реєстру, хмарні обчислення та аналітика великих даних породили нові послуги та бізнесмоделі від усталених фінансових установ та нових учасників ринку.

Відповідно до стратегічних цілей Уряду України, підвищення рівня користування фінансовими послугами при одночасному захисті прав споживачів та покращенні їх фінансової грамотності є обов'язковими умовами розвитку фінансового сектору держави. Україна ставить за мету збільшити частку безготівкових транзакцій у загальному обсязі транзакцій з 49 відсотків у 2019 р. до 65 відсотків впродовж наступних п'яти років [3]. Усі ці технології можуть принести користь як споживачам, так і компаніям, забезпечуючи більший доступ до фінансових послуг, пропонуючи більший вибір та підвищуючи ефективність операцій. Вони також можуть сприяти знищенню національних бар'єрів і стимулюванню конкуренції в таких сферах, як: – онлайн-банкінг, послуги онлайн-платежів та переказів; – однорангове (P2P) кредитування; – персональні інвестиційні консультації та послуги. На основі широких громадських консультацій та роз'яснювальної роботи з питань цифрових фінансів 24 вересня 2020 року Європейська комісія прийняла пакет цифрових фінансів, що включає стратегію цифрового фінансування та законодавчі пропозиції щодо криптоактивів та цифрової стійкості для конкурентоспроможного фінансового сектору ЄС, який надає споживачам доступ до інноваційних фінансових продуктів, забезпечуючи при цьому захист споживачів та фінансову стабільність. Цифрові фінансові послуги можуть допомогти модернізувати європейську економіку в різних секторах і перетворити Європу на глобального цифрового гравця. Комісія прагне використовувати зв'язок між новими стартапами та відомими фірмами у фінансовому секторі, одночасно усуваючи пов'язані з цим ризики[1].

Програма «Цифрові фінанси 2020» – це серія заходів, організованих у співпраці з державами-членами у лютому-червні 2020 року щодо FinTech та цифрових інновацій у фінансовому секторі для підготовки нової стратегії ЄС щодо цифрових фінансів. Паралельно

Європейська комісія організувала онлайн-дискусії за круглим столом з ключовими зацікавленими сторонами, відкриті для громадськості[4]. У контексті стратегії цифрових фінансів для Європи, заходи щодо цифрових фінансів 2020 року триватимуть, щоб наблизити запропоновані дії до громадян. Вони дадуть можливість зацікавленим сторонам та громадськості послухати експертів Європейської комісії, які презентують новий пакет цифрових фінансів, та відповісти на їхні запитання. Стратегія цифрових фінансів визначає загальні риси того, як Європа може підтримати цифрову трансформацію фінансів у найближчі роки, водночас регулюючи її ризики. Стратегія визначає чотири основні пріоритети: усунення фрагментації на єдиному цифровому ринку, адаптація нормативної бази ЄС для сприяння цифровим інноваціям, сприяння фінансуванню на основі даних та вирішення проблем і ризиків за допомогою цифрової трансформації, включаючи підвищення цифрової операційної стійкості фінансової системи.

3. Інституційно-правове оформлення розвитку цифрової економіки в Україні

Роль держави у впровадженні цифрової економіки розглядають як подвійну:

- як регулятора, що запроваджує норми, принципи та основи співіснування елементів цифрової економіки, контролює та перевіряє методи їх використання, здійснює технологічні зміни, що сприяють закріпленню цифрових відносин між суспільством та владою;
- держава може використовувати Інтернет та інформаційні технології безпосередньо під час надання своїх послуг в онлайн-торгівлі, електронному врядуванні.

Відставання від розвинутих країн пояснюється:

- особливістю економічної моделі, в якій значне місце посідає агропромисловий комплекс;
- надто повільними темпами впровадження цифрових технологій;
- необхідністю подолання відставання в розвитку науково-технічної бази, порівняно з постіндустріальними країнами.

Питання розвитку цифрових технологій мають бути представлені в державних програмах, особливо в таких, що стосуються публічних послуг, малого та середнього підприємництва, споживчого ринку, охорони здоров'я, створення інформаційно-аналітичних систем для їх забезпечення тощо. Проте нормативно-правова база щодо регулювання процесу розбудови цифрової економіки в Україні розвинута недостатньо, зокрема законодавче відображення питань, які стосуються цифрової економіки, є вкрай поверхневим. Не визначено характер взаємодії учасників цього процесу, що стримує формування законодавства іншого напрямку, в т.ч. документів стратегічного

27 грудня 2016р. відбулася презентація документа “**Цифровий порядок денний України 2020**” (цифрова стратегія), що в подальшому було покладено в основу Концепції розвитку цифрової економіки України.

Концепція розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018- 2020рр. Формальним підтвердженням старту формування політики у цифровій сфері стало прийняття на початку 2018р. Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020рр. Документ містить основні цілі та принципи цифрового розвитку країни, а також індикативний план їх реалізації. Основні цілі цифрового розвитку зазначені у Концепції, передбачають, що підсумком її виконання має стати зростання ВВП на 5%.

У 2019р. було створено **Комітет Верховної Ради з питань цифрової трансформації**, до сфери відання якого віднесені питання формування законодавчих засад цифровізації та цифрового суспільства в Україні, роботи над законодавчими засадами адміністрування, функціонування і використання мережі Інтернет в Україні та роботи над Національною і державною програмами інформатизації, а також програмами ЄС “Єдиний цифровий ринок” (Digital Single Market, EU4Digital) й іншими програми цифрового співробітництва, питання електронного урядування та публічних електронних послуг, смарт-інфраструктури (міста, громади), кібербезпеки та кіберзахисту тощо.

Створення Міністерства цифрової трансформації України. З метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади Кабінет Міністрів утворив Міністерство цифрової трансформації, яке центральним засвідчувальним органом у сфері електронних довірчих послуг, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, розвитку ІТ-індустрії.

Законодавче відображення питань, що стосуються цифрової економіки

<p>Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020р. Постанова КМУ №385 від 6 серпня 2014р.</p>	<p>Ціль 1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів – забезпечення розвитку інфраструктури міст включає: "посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст – центрів економічного зростання з менш розвинутими прилеглими територіями; підтримка інтегруючої ролі міст як центрів економічного та соціального розвитку – надання можливості доступу через Інтернет до унікальних для міст послуг музеїв, театрів, бібліотек, медичних центрів, університетів тощо". А також "перехід на новітні стандарти зв'язку, надання споживачам телекомунікаційних послуг гарантованої якості відповідно до національних стандартів, гармонізованих з європейськими, розширення переліку послуг на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та наукових розробок; економічного зростання з менш розвинутими".</p>
<p>Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" Указ Президента України №5 від 12 січня 2015р.</p>	<p>Стратегія передбачає в рамках зазначених чотирьох векторів руху реалізацію 62 реформ і програм розвитку держави, серед яких:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) за вектором розвитку – Реформа телекомунікаційної інфраструктури; 2) за вектором безпеки – Програма електронного урядування; 4) за вектором гордості – Розвиток інформаційного суспільства та медіа. <p>Крім того, ставиться завдання "зосередити увагу на формуванні нових органів управління у сфері забезпечення національної безпеки, зробити акцент на системі управління, контролю, комунікацій, комп'ютерної підтримки, розвідки та інформаційного забезпечення, а також логістики в усьому секторі безпеки; використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі "відкритих даних"; створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (е-урядування), здатної виробляти та реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики".</p>
<p>Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020рр. Розпорядження КМУ №67 від 17 січня 2018р.</p>	<p>Розробка Концепції зумовлена необхідністю систематизування нормотворчості та, відповідно, правозастосування, моніторингу правозастосування та оцінки фактичного впливу у сфері цифрової економіки базових понять і принципів.</p> <p>Концепція передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій.</p> <p>Основними цілями цифрового розвитку зазначено:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прискорення економічного зростання та залучення інвестицій; • трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні; • технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв; • доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу; • реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.
<p>Меморандум про створення Української національної цифрової коаліції "Коаліція цифрової трансформації"¹⁵⁵ Укладений 5 вересня 2019р.</p>	<p>Цифрові коаліції – це прозоре партнерство між суб'єктами цифрових трансформацій, яке сприяє розвитку цифрових навичок у державах-членах, які працюють разом для втілення цифрових перетворень, розвитку цифрової економіки та вдосконалення цифрових навичок на національному, регіональному або місцевому рівнях.</p> <p>До української національної цифрової коаліції увійшли 46 державних, приватних установ та організацій, навчальних закладів, громадських організацій. Діяльність "Коаліції цифрової трансформації" буде спрямована на консолідацію, координацію ініціатив і зусиль усіх партнерів в області цифрового розвитку й інтеграції України до європейського цифрового простору. Національні цифрові коаліції на сьогодні створені у 23 європейських країнах.</p>

Відсутність в Україні кодифікаційного акта в цифровій сфері частково компенсується численними законодавчими актами, деякі з яких спеціально присвячені окремим аспектам відносин у сфері цифрової економіки. Разом з тим деякі відносини щодо використання ІКТ регулюються також актами законодавства, основним предметом регулювання яких є інші (безпосередньо не пов'язані з електронними ресурсами) відносини, зокрема:

Господарський кодекс України	Закріплює положення про обов'язкове оприлюднення державними, казенними та комунальними підприємствами, господарськими товариствами, що контролюються державою або органом місцевого самоврядування, інформації про свою діяльність шляхом розміщення її на власній веб-сторінці/веб-сайті або на офіційному веб-сайті суб'єкта управління об'єктами державної/комунальної власності, що здійснює функції з управління підприємством, – статті 73, 75, 77, 78, 79, 90
Цивільний кодекс України	Містить положення щодо можливості: <ul style="list-style-type: none"> • відображення інформації в електронному вигляді – ст.200; • вчинення правочину в електронній формі (ст.205), яка є однією з модифікацій письмової форми – ст.207; • відображення твору у загальнодоступних електронних системах інформації – ст.442; • можливість електронної форми розрахунків – ст.1087
Податковий кодекс	Передбачає: <ul style="list-style-type: none"> • використання електронних ресурсів у сфері оподаткування (Єдиного реєстру податкових накладних та Єдиного реєстру акцизних накладних, які ведуться в електронному вигляді центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику; • надання послуг електронного цифрового підпису – ст.14; • організацію впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання як одну з функцій контролюючих органів (ст.19-1); • контроль за дотриманням суб'єктами господарювання установлених законодавством обов'язкових вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів – ст.20 та ін.

Закон “Про Кабінет Міністрів України”	Передбачає оприлюднення на офіційному веб-сайті КМУ проектів актів Уряду та прийнятих в установленому порядку постанов КМУ (статті 50, 52).
Закон “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”	Закріплює: <ul style="list-style-type: none"> • обов'язок органів виконавчої влади щодо створення та забезпечення функціонування в мережі Інтернет веб-сторінок, які містять інформацію, необхідну суб'єктам господарювання для провадження ними господарської діяльності (ст.8); • можливість подання в електронній формі за допомогою засобів телекомунікацій заяви про одержання (переоформлення, одержання дублікату, анулювання) документа дозвільного характеру, а також повідомлення дозвільного органу про відмову у видачі такого документа (ст. 4-1).
Закон “Про доступ до публічної інформації”	Серед джерел доступної інформації: <ul style="list-style-type: none"> • виокремлює офіційні веб-сайти в мережі Інтернет, єдиний державний веб-портал відкритих даних (ст. 5); • закріплює поняття публічної інформації у формі відкритих даних, порядок її надання розпорядником на єдиному державному вебпорталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах, своєчасне оновлення такої інформації; покладає обов'язок щодо створення та забезпечення функціонування єдиного державного вебпорталу відкритих даних на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері електронного урядування (ст. 10-1).
Закон “Про захист персональних даних”	Закон у новій редакції (від 20 березня 2020р.) відображає реформу, що відбулась в ЄС, а також закони про об'єкти критичної інфраструктури ¹⁵⁶ та про електронні комунікації ¹⁵⁷ , які були внесені до переліку пріоритетних для першочергового розгляду та ухвалення.
Закон “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань”	Містить визначення низки понять (персонального кабінету підприємця, порталу електронних сервісів, коду доступу до результатів надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації) (ст.1).
Закон “Про електронну комерцію”	Регулює правові відносини у сфері електронної комерції під час вчинення електронних правочинів.
Закон “Про електронні документи та електронний документообіг”	Дія закону поширюється на відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів.
Закон “Про електронний цифровий підпис”	Визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають під час використання електронного цифрового підпису.

Закон “Про електронні довірчі послуги”	<p>Визначає:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у т.ч. транскордонних; • права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг; • порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг; • а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації. Метою закону є врегулювання відносин у сферах надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації.
Закон “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”	<p>Визначає:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі; • основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки; • повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їх діяльності із забезпечення кібербезпеки.
Підзаконні акти, в т.ч. про електронні гроші, електронне урядування	<p>Державне агентство з питань електронного урядування України, (електронний уряд) – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання та уповноважених з цих питань орган.</p> <p>Серед головних завдань:</p> <ul style="list-style-type: none"> • реалізація державної політики у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства (п.3 ст.27), в т.ч. узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції; • розробка пропозицій щодо удосконалення законодавства вдосконалення; • здійснення державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів державних органів, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб публічного права, доступ до яких здійснюється через телекомунікаційні мережі загального користування, та видає відповідні свідоцтва; • забезпечення (в межах своїх повноважень) належного функціонування Єдиного веб-порталу КМУ з можливістю інтеграції інформаційних ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої влади, що розміщені в Інтернеті; • координування діяльності органів виконавчої влади, пов'язаної зі створенням та інтеграцією електронних інформаційних систем і ресурсів в Єдиний веб-портал органів виконавчої влади та наданням інформаційних та інших послуг через електронну інформаційну систему “Електронний Уряд” та ін.
Постанова КМУ “Деякі питання цифрового розвитку” №56 від 30 січня 2019р.	Затверджує Засади реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку.

4. Діяльність Міністерства цифрової трансформації у довоєнний період та в період воєнної агресії росії.

Відповідно до Положення “Про Міністерство цифрової трансформації України”, Міністерство є центральним засвідчувальним органом у сфері електронних довірчих послуг, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, розвитку ІТ-індустрії.

Відомство опікуватиметься питаннями відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу. Ще одним напрямом роботи відомства буде сфера надання електронних та адміністративних послуг, а також

електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації. Крім цього, Мінцифри своєю діяльністю охоплює сферу розвитку ІТ-індустрії. Також до його функцій належить розробка нормативно-технічної документації щодо цифрових трансформацій, виконання функції генерального державного замовника Національної програми інформатизації та інших державних програм цифровізації, формування та ведення Реєстру адміністративних послуг. Мінцифри координуватиме діяльність органів виконавчої влади, пов'язану зі співпрацею з програмою ЄС «Єдиний цифровий ринок».

Мінцифра працює над створенням «держави у смартфоні», що поєднує в собі мобільний застосунок та портал державних послуг. Одним з важливих завдань міністерства є розвиток цифрової грамотності громадян, саме тому 21 січня 2020 року в Мінцифрі запустили курси з цифрової освіти.

Цілі міністерства до 2024 року:

- перевести 100 % усіх публічних послуг для громадян та бізнесу онлайн;
- забезпечити 95 % транспортної інфраструктури, населених пунктів та їхні соціальні об'єкти доступом до високошвидкісного інтернету;
- навчити 6 млн українців цифрових навичок;
- підвищити частку ІТ у ВВП країни до 10 %.

Міністерство цифрової трансформації України разом з іншими органами державної влади та міжнародними партнерами сприяють впровадженню електронних послуг у багатьох сферах економіки — будівництво, земельні послуги, екологія, реєстрація бізнесу, оформлення субсидій, державної допомоги тощо.

11 грудня 2019 запущений у бета-режимі мобільний додаток [«Дія»](#), що повинен стати універсальною точкою доступу громадян і бізнесу до всіх електронних державних послуг за єдиними стандартами.

Основними завданнями Мінцифри є формування та реалізація державної політики:

у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства;

у сфері впровадження електронного документообігу;

у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;

у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;

у сфері надання електронних та адміністративних послуг;

у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації та інвестицій в ІТ-індустрію;

у сфері розвитку ІТ-індустрії;

у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті.

Від початку російської агресії в Україні Міністерство цифрової трансформації створило **ІТ-армію**, яка об'єднала ІТ-фахівців з України та світу, щоб боротися з ворогом на кіберфронті.

ІТ-армія щодня атакує всі сфери росії:

- ресурси державних установ;
- великі корпорації;
- операторів зв'язку;
- банки;
- кредитні спілки;
- сервіси електронного цифрового підпису;
- низку побутових сервісів, яким користується населення.

5 ДОСЯГНЕНЬ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ І МИХАЙЛА ФЕДОРОВА ЗА ЧАС ВІЙНИ

- Супутники Ілона Маска
- Apple і ApplePay пішли з російського ринку
- Переказ коштів ЗСУ та на допомогу українському народу у криптовалюти
- YouTube
- YouTube заблокував російські канали, які поширюють пропаганду
- Німецька SAP і американська Oracle не підтримують найбільші організації Росії

5 рішень для бізнесу від Мінйифри під час війни:

- еДекларація
- консультації бізнесу
- грантина підтримку мікро та малого бізнесу
- Дія.Бізнес в Україні та Варшаві
- Експорт в умовах війни

Рекомендована література [1, 6, 12, 13, 14, 17].

Лекція № 2

Тема «ЕЛЕКТРОННИЙ БАНКІНГ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ПЕРЕВАГИ

План лекції

1. Поняття та класифікація онлайн банкінгу. Мобільний банкінг.
2. Розвиток E-BANKING: світовий та вітчизняний досвід.
3. Переваги та недоліки e-banking для клієнтів та банків
4. Мобільний та інтернет еквайринг

1. Поняття та класифікація онлайн банкінгу.

У законодавчому полі нині немає чіткого визначення змісту категорії e-banking.

Підходи до трактування сутності категорії «електронний банкінг»

Зміст трактування категорії	Автор, джерело
Електронний банкінг – інноваційний спосіб здійснення банківських бізнес-процесів, сутність якого полягає у здійсненні банківських операцій та наданні широкого спектра послуг комерційних банків за допомогою електронних мереж [2]	Домінова І. В. <i>Форми електронного банкінгу: еволюція, переваги та недоліки. Облік і фінанси.</i> 2016. № 2. С. 104-109.
Електронний банкінг – це повністю автоматичний сервіс для традиційних продуктів клієнтів банку на основі платформ інформаційних технологій [13]	Bojan Daniela & Mutu Simona & Paun Dragos. <i>Electronic Banking – Advantages For Financial Services Delivery.</i> December 2010. Vol. 1(2), p. 672-677.
Електронний банкінг – послуга банку, що передбачає дистанційне керування рухом фінансових коштів на картковому рахунку за допомогою електронних мереж і обладнання [19]	Kapinus L. V., Skryhun N. P. <i>Development of electronic banking technologies in Ukraine. Economic Annals-XXI.</i> 2014. № 3-4 (1). P. 55-58.
Електронний банкінг – процес заміни традиційної моделі обслуговування споживачів у відділенні банку шляхом дистанційних форм надання банківських послуг [27]	Zaleska M. <i>Bankowość.</i> Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2013. 20 s.

Джерело: складено авторами на основі [2, 13, 19, 27]

Електронний банкінг можна класифікувати як окремий вид послуги банківської установи, і надати йому наступне визначення – це комерційний вид дистанційних банківських послуг спрямований на задоволення потреб клієнтів за допомогою електронного серверу цілодобово з максимально можливим віддаленням від відділення.

Крім того, окремо можна виділити наступні види дистанційних банківських послуг [6, 7]:

1. Інтернет-банкінг – це найбільш зручна, сучасна та прогресивна технологія віддаленого банківського обслуговування. Від часу свого виникнення швидко набула популярності у світовій банківській сфері, а розвиток комп'ютерних технологій дав досить великі можливості для розвитку та впровадження нових ідей.

2. Телефонний (мобільний) банкінг – один з найпоширеніших видів, але все ще не досить зручних на даний час видів обслуговування. Надає ті ж можливості що й Інтернет-банкінг, проте у порівнянні з ним менш продуктивний.

3. SMS-банкінг є різновидом телефонного банкінгу. Підходить для досить примітивних задач: переказ коштів, перегляд залишків та ін. Як правило, можливості такого виду обслуговування є досить обмежені.

4. Відео-банкінг – мало поширений на українському ринку послуг вид обслуговування. Він являє собою можливість інтерактивного спілкування клієнта зі співробітниками банку. Спілкування з банком відбувається за допомогою спеціальних пристроїв, які працюють по захищених каналах взаємодії.

5. РС-банкінг (класична система «клієнт-банк») – дана система здійснює доступ до банківського рахунку (продукту) за допомогою персонального комп'ютера та прямого модемного з'єднання із системою банку. У більшості випадків системи даного типу обирають юридичні особи та корпоративні клієнти. Вони працюють локально з фінансовими документами. Незручність системи полягає в тому, що скористатись даною системою можливо тільки з одного робочого місця. У свою чергу це забезпечує надійну безпеку, що

для корпоративних клієнтів є найважливішим.

Інтернет-банкінг (онлайн/веб-банкінг) — один із видів дистанційного банківського обслуговування, який надає доступ до рахунків та банківських операцій в будь-який час через Інтернет (за допомогою комп'ютера, планшета або телефону).

Для виконання операцій використовується стандартний браузер (Google Chrome, Internet Explorer, Opera, Mozilla тощо). Таким чином, необхідності встановлювати додаткове програмне забезпечення немає.

Як правило, послуги Інтернет-банкінгу включають:

- Блокування картки клієнтом, наприклад, в разі викрадення або втрати;
- Виписки за рахунками;
- Інформація про інші відкриті банківські продукти (платіжні картки, депозити, кредити, інше);
- Платежі в межах банку;
- Платежі в національній валюті в межах країни;
- Оформлення заяв на підключення до інших послуг (sms-банкінг, картки, депозити, кредити, інше).

Додатково послуги можуть включати:

- Встановлення лімітів на різні види операцій (оплата через інтернет, термінал, банкомат і т. д.) з картових та поточних рахунків, наприклад 0 (нуль).
- Платежі в іноземній валюті;
- Обмін валют;
- Оплата рахунків про надані небанківські послуги (зокрема комунальні, зв'язок);
- Придбання ваучерів передоплачених послуг (мобільні оператори, інтернет).
- Пряме поповнення балансу SIM (USIM, R-UIM)-карти за вказаним номером телефону українських мобільних операторів.
- Поповнення Skype-рахунку.

Переваги інтернет-банкінгу:

- Дистанційне управління картою 24/7. В будь-яку пору доби можна перевірити поточний баланс або проконтролювати стан проведення фінансової операції. Для цього потрібен лише доступ до інтернету. Користуватися сервісами інтернет-банкінгу можна з ПК, ноутбука, планшета або зі смартфона.
- Швидке виконання фінансових операцій. Грошові перекази через інтернет-банкінг виконуються всього за декілька хвилин. Через інтернет-банкінг можна виконувати грошові перекази між рахунками як одного, так і різних банків, а також поповнювати рахунки електронних гаманців.
- Самостійна оплата послуг. Зараз практично всі послуги можна оплатити онлайн і не стояти у чергах. Через інтернет-банкінг можна платити за товари та послуги, поповнювати рахунок мобільного телефону, оплачувати інтернет, сплачувати штрафи, податки та інше. У багатьох

системах є функція автоматичного платежу. Її можна активувати, якщо потрібно сплачувати певну суму кожного місяця. Гроші автоматично зніматимуться з рахунку, коли настане вказаний період.

- Взаємодія з банком. Через інтернет-банкінг можна дистанційно відкривати нові рахунки, розміщувати депозит і оформлювати кредит. Додаткові документи в разі необхідності також можна надати через інтернет. Деякі банки навіть заохочують клієнтів відкривати депозити дистанційно, пропонуючи їм вищі відсоткові ставки.
- Мінімальна або нульова комісія. Повна відсутність комісії за надані послуги зустрічається рідко. Однак вона буде меншою ніж суми, які беруть у відділеннях, і значно меншою у порівнянні з терміналами. Розмір комісійного збору залежить від суми платежу.

Особливо популярним в останні роки є мобільний банкінг.

Мобільний банкінг — це різновид онлайн-банкінгу, який надає доступ до рахунків та банківських операцій за допомогою мобільного додатку, встановленого на смартфон.

За допомогою мобільного телефону сьогодні можна здійснити більшість фінансових операцій із власними рахунками (розміщення депозиту, сплата кредиту, оформлення страховок, купівля білетів, сплата комунальних платежів, конвертація валюти, замовлення додаткових платіжних карт тощо). Смартфони в якості засобу платежу досить швидко замінюють пластикові картки, а розробці різноманітних мобільних додатків приділяється значна увага.

Серед лідерів ринку, які надають послуги Інтернет-банкінгу: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «ПУМБ», АТ «Ощадбанк», АТ «ОТП Банк», АТ «Альфа-Банк».

Беззаперечним лідером у сфері надання послуг інтернет-банкінгу в Україні та одним з найбільш інноваційних банків світу є АТ КБ «ПриватБанк» із системою Приват24, який охоплює дві третини ринку цих послуг [2.]. За версією британського журналу The Banker, за результатами 2019 р. АТ КБ «ПриватБанк» посідає першу позицію у рейтингу банків України та є єдиною українською фінустановою, представленою в ТОП-500 світових банків. АТ КБ «ПриватБанк» уперше в історії українського банківського ринку став фіналістом одного із найпрестижніших світових банківських рейтингів Retail Banker International Awards, причому однією із номінацій була «Краща інновація в платежах».

2. Розвиток E-BANKING: світовий та вітчизняний досвід.

Історія розвитку e-banking тісно пов'язана із загальними трансформаційними процесами у функціонуванні платіжних систем країн, що спостерігалося в середині ХХ ст. Винайдення перших комп'ютерів та створення нових обчислювальних машин сприяло пошуку нових способів взаємодії між фінансовими установами та їхніми клієнтами для підвищення якості надання фінансових послуг. У зв'язку з цим у 1967 р. найбільшим британським банком Barclays був встановлений перший банкомат, за допомогою якого можна було отримати готівку лише в обмін на ваучер. Через два роки в США був представлений банкомат «Docuteller», який був встановлений американським банком Chemical Bank у Нью-Йорку. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та конкуренція між банками сприяли вдосконаленню банкоматів. У 1972 р. британський банк Lloyds у партнерстві з одним із лідерів у сфері високих технологій – компанією IBM, розробили власний банкомат «Cashpoint», що став сучасним банкоматом із використанням

пластикової картки з магнітною смугою [18]. Такі нововведення були швидко впроваджені іншими банківськими установами в інших країнах, що значно спростило для клієнтів процес отримання готівки.

Запровадження дистанційного електронного банківського обслуговування розпочалося на початку 1980-х рр. У 1981 р. чотирма американськими банками – Citibank, Chase Manhattan, Chemical, Manufacturers Hanover було запропоновано послугу домашнього банкінгу – home-banking з використанням системи videotex. Ця система давала змогу клієнту перевіряти свої рахунки дистанційно за допомогою клавіатури, екрана й телефонного зв'язку. У 1983 р. британський банк Bank of Scotland запустив таку першу послугу, отримавши назву Homelink, для клієнтів будівельного товариства Nottingham Building Society (NBS), що значно розширило можливості та дозволило клієнтам переглядати свої банківські виписки, погоджувати кредити та здійснювати покупки дистанційно [26].

Наприкінці 1980-х рр. банки почали пропонувати телебанкінг із використанням телефонів. Першим проєкспериментував послугу телефонного банкінгу Telecare – британський банк Girobank у 1986 р., який до 1993 р. налічував більше як 1 млн клієнтів, що здійснювали близько 100 тис. дзвінків на тиждень: від загальних запитів до домовленості про позику. Аби зберегти свою частку на ринку інші банки також почали впроваджувати телефонний банкінг. Уперше як виключно телефонний банк почав свою роботу британський банк FirstDirect у 1989 році. Це комп'ютеризована система телефонного банкінгу, яка не мала філій та дозволяла клієнтам спілкуватися з персоналом цілодобово. Операції проводились телефоном, а документи надсилались поштою, грошові операції здійснювались через відділення банку Midland Bank [25]. У Швеції банк Nordbanken запропонував телефонний банк – Plus Direkt (Nordbanken Direkt) як персональну автоматичну систему на телефоні, яка дозволяла ідентифікувати клієнта. Після набору номера Plus Direkt клієнт вводить свій особистий номер, що був номером поточного рахунку в банку та чотиризначний PIN-код. Це давало доступ для перевірки балансу на банківському рахунку, переказу коштів між власними рахунками та інших банківських послуг [24].

Із появою Глобальної мережі в 1990-х роках банки почали розширяти спектр своїх послуг. Розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій сприяло активізації банківськими установами продажу власних послуг через мережу Інтернет. Таким чином виник інтернет-банкінг. У 1994 р. у США Stanford Federal Credit Union стала першою фінансовою установою, яка почала надавати такі послуги своїм членам, а через рік американський банк Wells Fargo запропонував своїм клієнтам доступ до своїх рахунків через мережу Інтернет [16]. У Швеції інтернет-банкінг почав розвиватися у 1995 році, коли ощадний банк Sparbanken Finn запропонував послуги електронного банкінгу, запровадивши інтернет-банкінг для приватних клієнтів [15]. Потреба серед клієнтів у інтернетбанкінгу почала зростати особливо після початку діяльності віртуальних банків. У 1995 р. в США був створений перший у світі такий банк – Security First Network Bank (SFNB), що частково було зумовлено обмеженнями на відкриття банками філій в інших штатах США. В Європі першим віртуальним банком був Advance Bank, дочірня структура Dresdner Bank. Такий банк розпочав свою діяльність у 1996 р. [20]. Нині у світі функціонує значна кількість монобанків (віртуальних банків), які, використовуючи можливості швидкісного Інтернету, наявність фактично в кожній людині смартфонів, запропонували нові механізми здійснення платежів, отримання інших банківських послуг.

З кінця 1990-х років бере свій початок мобільний-банкінг. В 1999 р. німецька компанія

Paybox у співпраці з Deutsche Bank розробили перші послугу, а пізніше вони були запроваджені на ринках інших розвинутих країн (Німеччині, Австрії, Великобританії, Швеції та Іспанії) [3]. У 1999 р. фінський банк Nordea запустив портал WAP Solo, за допомогою якого клієнти мали змогу платити рахунки, перевіряти залишки або торгувати акціями зі своїх мобільних телефонів [15]. Виникнення так званих «розумних телефонів» – смартфонів на основі використання систем Android та Ios сприяло розвитку мобільного банкінгу за допомогою спеціально розроблених мобільних додатків. Такий механізм надання банківських послуг лише спростив доступ клієнтів до власних рахунків, дозволив значно спростити сам процес розрахунку. Історично у процесі розвитку сфери фінансових послуг сформувались окремі форми електронного банкінгу. Зокрема: 1) послуги, що пов'язані з розрахунками за допомогою банківських карток (використання банкоматів, терміналів самообслуговування, POS-терміналів); 2) послуги, що надаються за допомогою використання мережі Інтернет (internet-banking); 3) послуги, що надаються за допомогою мобільних пристроїв.

Перелік послуг internet-banking, що пропонують банки України та банки інших країн

Банк	Назва системи	Деякі особливості
1	2	3
ПРИВАТБАНК Україна	Приват24 (мобільний додаток, веб-версія)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Виписки за картками та рахунками ▪ Оформлення депозиту ▪ Оформлення страхового полісу ▪ Погашення кредиту ▪ Купівля білетів ▪ Обмін валюти ▪ Оплата комунальних послуг, зв'язку ▪ Переказ коштів ▪ Онлайн-консультація ▪ Замовлення додаткових платіжних карт та закриття рахунку

УНІВЕРСАЛ БАНК Україна	Monobank (мобільний додаток, веб-версія)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Надання виписки за картою ▪ Довідка про поточний стан ▪ Довідка про стан заборгованості за картою ▪ Переказ з картки на картку або поточний рахунок ▪ Закриття та блокування картки ▪ Оплата комунальних, бюджетних платежів, податків та штрафів за порушення ПДР ▪ Технологія Paypass ▪ Кешбек
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	Raiffeisen Online (мобільний додаток, веб-версія)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Контроль та управління рахунками ▪ Блокування картки та розблокування картки ▪ Здійснення переказів та платежів у тому числі комунальних, Інтернету ▪ Оплата мобільного зв'язку ▪ Інформація щодо розташування відділень та банкоматів ▪ Погашення кредитів ▪ Поповнення депозитів ▪ Управління картковими лімітами
АЛЬФА БАНК	My Alfa-Bank (мобільний додаток, веб-версія)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Інформація про найближчі термінали та банкомати, новини ▪ Перегляд стану рахунку та виписок по рахунках ▪ Оформлення депозиту ▪ Погашення кредиту ▪ Оплата комунальних послуг та поповнення мобільного зв'язку ▪ Купівля білетів на розважальні заходи ▪ Переказ коштів ▪ Оформлення додаткових платіжних карт ▪ Курси валют та обмін валюти
HSBC Великобританія	FIRST DIRECT (мобільний додаток, веб-версія)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Вхід до особистого кабінету за допомогою відбитка пальця або біометричного обличчя, цифрового пароля-ключа. ▪ Перегляд інформації про залишки, виписки. ▪ Подача заявки на кредити, кредитні картки, ощадний рахунок ▪ Реєстрація для Paym, Fdpay та SiriPayments ▪ Оплата рахунків, здійснення платежів та переказів, встановлення постійних доручень ▪ Завантажити midata -урядову схему, яка дозволяє порівнювати поточні рахунки та визначати найкращі ціни
ABN AMRO Нідерланди	ABN AMRO Mobiel Bankieren (мобільний додаток, веб-версія)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Перевірка балансу, стану рахунків ▪ Переказ грошей між рахунками / картами ▪ Оплата iDEAL ▪ Оформлення та блокування платіжних карток ▪ Подача заявки на кредити, кредитні картки, ощадний рахунок
NORDEA Фінляндія	NORDEA Mobile (мобільний додаток, веб-версія)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Інформація про стан рахунків і платіжний ліміт карти ▪ Перекази між рахунками / картами ▪ Перегляд останніх операцій по рахунках / картками ▪ Послуга аналізу витрат: система автоматично розподіляє здійснені операції за категоріями й відображає їх на діаграмі ▪ Провести безготівкові конверсійні операції ▪ Блокування і розблокування карту ▪ Поповнення вкладу або переведення грошей на інші рахунки ▪ Закриття поточних рахунків, рахунків строкових вкладів і вкладів до запитання

Українська банківська асоціація (УБА) 2017

3. Переваги та недоліки e-banking для клієнтів та банків

На сьогодні e-banking вже є невід'ємною складовою розвитку всієї сфери фінансових послуг, оскільки для цієї послуги притаманна значна кількість переваг, яких не мають традиційні способи продажу банківських і небанківських продуктів. З іншого боку, існує

також сукупність і загроз, що стримують подальшу активну розбудову e-banking як в Україні, так і у світ

	Переваги	Недоліки
З позиції клієнтів	Економія часу, здійснення операцій не вимагає прямої взаємодії з банками Зручність використання за допомогою комп'ютера чи смартфона. Швидкість проведення транзакцій Постійний доступ до інформації про операції. Скорочення витрат на обслуговування Багатофункціональність у використанні	Ризик перенавантаження системи та наявності технічних складнощів здійснення платежів. Залежність від якісної мережі Інтернет Неможливість здійснення платежів без комп'ютера або інших гаджетів Незаконне отримання власних персональних даних іншими особами Ризик стати жертвою шахрайства Ризик втратити грошей
З позиції банків	Скорочення витрат на утримання персоналу, що не вимагає розширення кількості відділень Зростання операційних доходів Зростання різних видів послуг. Підвищення рівня конкурентоспроможності	Вимагає постійного фінансового забезпечення для оновлення та підтримки програмного забезпечення Вимагає кваліфікованих спеціалістів в ІТ-сфері Ризики шахрайства та кібератак, що можуть зашкодити системі Залежність від інтернет-провайдерів та якості мережі Інтернет

Фінансові установи досить швидко опанували сучасні інновації й засоби комунікації, тому сьогодні складно уявити роботу будь-якого банку без мережі Інтернет. Нині перспективним напрямом діяльності для фінансових установ є інтернет-банкінг та мобільний банкінг у смартфоні, що став невід'ємним засобом комунікації в житті людей.

4. Мобільний та інтернет еквайрінг

Щоб у кафе, магазині чи при наданні інших послуг приймати від клієнтів оплати платіжними картами, смартфонами за допомогою платіжних сервісів Google Pay і Apple Pay потрібно підключити послугу еквайрингу та встановити POS-термінал.

Еквайринг (торговий еквайринг) – послуга банку, яка дозволяє за допомогою POS-терміналу (або його аналог) приймати до оплати платіжні картки міжнародних та національних платіжних систем за товари, роботи та послуги.

POS-термінал (платіжний термінал) – електронний пристрій, призначений для ініціювання переказу з карткового рахунку, у тому числі видачі готівки, отримання довідкової інформації, та здійснення інших операцій.

Інтернет-еквайринг – послуга, яка дозволяє приймати банківські картки міжнародних та національних платіжних систем для оплати товарів і послуг у мережі Інтернет безпосередньо на Інтернет-сайті компанії.

Окрім безпосередньо особи, яка оплачує покупку онлайн, учасниками цього процесу виступають:

- **еквайр** – юридична особа (зокрема банк), яка приймає транзакції від торговців та надсилає їх до відповідної платіжної системи;

- **банк-емітент** - це банк, який випустив картку платника;
- **сервіс-провайдер** - це онлайн-сервіс, який здійснює інтеграцію сайту інтернет-торговця з еквайром.

На практиці покупець для оплати замовлення переходить на безпечну сторінку процесингового центру, вводить реквізити своєї картки й оплачує замовлення.

Для отримання послуг інтернет еквайрингу підприємець може підключитись до сервісу-посередника, який надає таку послугу (LiqPay, Fondy, Wayforpay і ін.) або укладає договір безпосередньо з банком-еквайром.

Мобільний еквайринг (від англ. *Acquire* - купувати, отримувати) - технологія, що дозволяє приймати оплату товару або послуги банківськими картами за допомогою смартфона або планшетного комп'ютера і підключеного до них М-POS-терміналу.

Мобільні POS-термінали можуть бути підключені до смартфона або планшету на базі Apple iOS або Android, а також до персонального комп'ютера. Окремих обмежень щодо прийняття банківських карт мобільним POS-терміналом немає. Типи і види платіжних карт можуть обмежуватися як банком-еквайром (наявністю сертифікацій в ПС) так і можливостями мобільного POS-терміналу (прийом карток із магнітною смугою і / або чипом, безконтактних карт).

Плюси і мінуси мобільного еквайрингу

Серед переваг технології мобільного еквайрингу можна виділити компактний розмір М-POS-терміналів, які використовуються в мобільному еквайрингу. На сьогодні це найменший вид POS-терміналів серед існуючих на ринку. Крім того, програмне забезпечення, яке необхідно встановити на мобільний пристрій для використання М-POS-терміналу, передбачає можливість ведення обліку скоєних платіжних операцій, і створення шаблонів для прискорення розрахунків.

Однак не можна не сказати про проблеми із забезпеченням безпеки платіжних операцій. Оскільки процес транзакції відбувається через незахищене ПО мобільного телефону, існує висока ймовірність шахрайства з використанням даних платіжної картки. Крім того, М-POS-термінали не передбачають можливості друку чека - основного документа, що підтверджує транзакцію, що значно збільшує ризики з боку покупця товару або послуги, який вирішив зробити оплату за допомогою такого обладнання.

Підключення та установка мобільного еквайрингу

Тарифікація послуг торговельного еквайрингу при установці в торговій точці мобільного POS-терміналу аналогічна установці класичного POS-терміналу. Мобільний (переносний) POS-термінал встановлюється у торговців, яким необхідно забезпечити оплату клієнтом товарів або послуг в зоні присутності

клієнта. Наприклад, аптека в нічний час обмежує вхід клієнтів і проводить оплату у вхідній зоні.

Мобільний (переносний) POS-термінал, який встановлюється у торговця, який надає торгово-сервісні послуги для клієнтів у стаціонарному приміщенні (офісі) в основному забезпечується класичними моделями, які відрізняються від стаціонарних POS-терміналів тільки наявністю акумулятора.

Якщо ж продавець проводить продаж своїх товарів або послуг поза стаціонарного офісу, в такому випадку використовуються мобільні POS-термінали компактних моделей. Вони ідеально підходять для оплати платіжними картами при доставці товарів і послуг додому, при оплаті транспортних послуг - таксі, перевезення вантажів і так далі.

Кращий спосіб установки мобільного POS-терміналу - звернутися в банк і укласти договір торговельного еквайрингу. Торговець також може самостійно придбати POS-термінал у компанії постачальника. Але в цьому випадку він буде обмежений у виборі обслуговуючого банку-еквайра, так як обладнання, перед використанням повинне бути сертифіковане банком-еквайром спільно з процесинговим центром в міжнародних платіжних системах, карти яких будуть прийматися до оплати.

Рекомендована література [1, 6, 12, 13, 14, 17].

Лекція № 3

Тема «СУЧАСНІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ»

План лекції

1. Суть, значення і правова основа діяльності платіжної системи.
2. Учасники платіжних систем та їх функції
3. Класифікація платіжних систем
4. Платіжні інновації та кешлес в Україні
5. Open banking в Україні

1. Суть, значення і правова основа діяльності платіжної системи.

З 1 серпня 2022 року введений в дію Закон України "Про платіжні послуги". Цей закон спрямований на модернізацію і подальший інноваційний розвиток українського платіжного ринку. Він є підґрунтям для інтеграції українського платіжного ринку з європейським. Його норми наближують законодавство України до законодавства ЄС, сприяють посиленню конкуренції,

розширюють можливості існуючих учасників платіжного ринку та створюють умови для появи нових.

НБУ, готуючись до введення в дію цього закону, оновив переважну більшість власних нормативно-правових актів, необхідних для його реалізації. Водночас, зважаючи на агресію росії проти України, ця робота ще продовжується і буде завершена вже незабаром. **(Додаток А).**

Згідно цього Закону платіжна система – система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи.

Відповідно до закону діючі учасники ринку – небанківські фінансові установи, оператори поштового зв'язку, які мають ліцензію на переказ коштів без відкриття рахунків, можуть продовжувати надавати послуги на платіжному ринку на підставі раніше отриманих ліцензій НБУ протягом шести місяців із дня введення в дію закону.

Вихід на ринок нових надавачів фінансових платіжних послуг здійснюватиметься відповідно до нового порядку здійснення авторизації діяльності надавачів фінансових платіжних послуг та обмежених платіжних послуг. Такий порядок буде ухвалено Національним банком найближчим часом.

Банки мають право і надалі надавати платіжні послуги на підставі банківської ліцензії (крім послуг, що стосуються електронних грошей, для яких потрібна реєстрація) без отримання окремої ліцензії відповідно до цього закону. Отже, які ключові зміни приніс учасникам платіжного ринку новий закон:

- законом визначено дев'ять категорій надавачів платіжних послуг, серед яких, зокрема: банки, платіжні установи, оператори поштового зв'язку, установи електронних грошей, філії іноземних платіжних установ, органи державної влади (за певних умов);
- упроваджено дев'ять платіжних послуг, із них сім – фінансових, дві – нефінансові (послуга з ініціювання платіжної операції та послуга з надання відомостей із рахунків). Нові учасники платіжного ринку можуть вибрати одну платіжну послугу і сконцентруватися на розробленні зручних сервісів саме для неї;
- у небанківських надавачів платіжних послуг (платіжних установ, установ електронних грошей, операторів поштового зв'язку та деяких інших надавачів платіжних послуг) з'явилася можливість відкривати платіжні рахунки, випускати платіжні картки та електронні гроші (до цього такі можливості були доступні лише банкам) за умови отримання певної авторизації; Якщо раніше лише банки мали право випускати платіжні картки Visa, то тепер інші установи,

авторизовані НБУ для надання послуги з емісії платіжних інструментів, отримують таку можливість;

- від небанківських фінансових установ не вимагається участь у платіжних системах для здійснення переказу. Тепер ці установи можуть самостійно працювати на платіжному ринку, що спрощує їхню діяльність;

- створюються умови для запровадження в Україні концепції відкритого банкінгу (Open banking). Надавачі платіжних послуг (зокрема банки) зобов'язані будуть відкрити свої API для інших надавачів платіжних послуг та надати можливість підключатися до інтерфейсів банківських сервісів, обмінюватися з ними даними щодо кожного учасника ринку, який надає платіжні послуги і має на це дозвіл регулятора;

- норми нового закону та перехід української платіжної інфраструктури на міжнародний стандарт ISO20022, який є основою функціонування європейських платіжних систем, закладають фундамент для приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA).

У контексті набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС цей напрям є дуже важливим, адже сприятиме поглибленню економічної інтеграції між нашою країною та ЄС.

Платіжні системи повинні задовольняти шість основних вимог:

1. Ефективність. Ефективна платіжна система є необхідною передумовою ефективного функціонування всієї економіки, всіх її галузей, економічних інститутів та окремих суб'єктів господарювання. Без надійної, ефективно діючої платіжної системи не можуть покращитись показники економічного зростання.

2. Оперативність.

3. Економічність. Для всіх учасників операції основною метою є зменшення витрат при тому, що операції повинні проводитись впевнено, надійно, безпечно і зручно.

4. Надійність

5. Безпека

6. Зручність

2. Учасники платіжних систем та їх функції

До небанківських користувачів платіжних послуг належать:

- населення;
- підприємства;
- спеціалізовані посередники;
- державні установи.

Особливе місце в платіжних системах посідають банки, які виступають як звичайні платники, одержувачі та посередники в платежах.

Банки виступають у ролі посередників при платіжних операціях завдяки тому, що в

них розміщені поточні рахунки суб'єктів господарювання.

У процесі виконання платежу вони виконують роль банку платника, банку одержувача, банку-емітента та банку-еквайра.

Банк платника виконує такі функції у платіжній системі:

- а) отримує дебетові або кредитові інструкції щодо здійснення платежу;
- б) перевіряє повноваження клієнта і правильність проведення бухгалтерського запису;
- в) проводить операцію за рахунками клієнта (дебетує рахунок клієнта при списанні коштів і кредитує рахунок клієнта при зарахуванні коштів);
- г) складає відповідні записи за рахунками банку партнера (дебетує свій рахунок і кредитує рахунок банку одержувача);
- д) повідомляє банк одержувача про списання коштів.

Банк одержувача виконує такі функції для завершення платежу:

- а) проводить операції за рахунками клієнта-одержувача (кредитує рахунок при кредитовій операції і дебетує – при дебетовій); б
- в) пред'являє платіжний документ банку платника (дебетує рахунок банку платника);
- в) інформує клієнта про платіж (видає виписку з рахунку).

Банки-емітенти обслуговують власників карток і виконують такі функції:

- а) аналіз кредитоспроможності та визначення кредитного ліміту;
- б) емісія (випуск) карток; в) авторизація – процедура отримання дозволу на проведення операції із застосуванням платіжної картки;
- г) відправлення клієнту виписки з його карткового рахунку;
- д) робота з клієнтами – відповіді на запити, розгляд скарг.

Банки-еквайри надають такі послуги підприємствам торгівлі й сервісним фірмам, які приймають картки для оплати за товари та послуги:

- а) процесинг карткових трансакцій, поданих до банку підприємством торгівлі або послуг, – обробка даних про трансакцію для введення в систему інформаційного обміну між учасниками платіжної системи;
- б) обмін інформацією про договір і сплата комісійних на користь банку-емітента за обмін даними про трансакцію з використанням карток між емітентом та еквайром;
- в) розгляд заявок підприємств торгівлі або послуг на приєднання до системи розрахунків, аналіз кредитоспроможності нових підприємств торгівлі або послуг;
- г) маркетинг, допомога підприємствам торгівлі або послуг у купівлі обладнання для роботи з пластиковими картками.

Залежно від ролі Центральний банк у діяльності платіжної системи виконує п'ять функцій:

1. Користувача платіжної системи, що виконує власні платіжні трансакції, які включають операції на грошовому ринку для реалізації грошовокредитної політики, операції з цінними паперами, короткотермінове та довготермінове кредитування, операції на валютному ринку, виконання власних платежів (виплата заробітної плати, оплата виставлених рахунків).

2. Учасника платіжної системи, який виконує платежі за дорученням своїх клієнтів (уряду або інших центральних банків).

3. Надавача платіжних послуг, що можуть включати проведення розрахунків через кореспондентські рахунки банківських установ, а також надання мережі комунікацій,

обладнання, програмного забезпечення та експлуатаційного обслуговування для платіжних систем.

4. “Охоронця суспільних інтересів”, який виконує нормативні, наглядові, управлінські, арбітражні обов’язки у платіжних системах, планує їх подальший розвиток, сприяє дотриманню норм конкуренції, бере участь у розробці та затвердженні технічних стандартів.

5. Гаранта остаточного розрахунку, при цьому кошти центрального банку можуть використовуватися для виконання платіжних зобов’язань.

Спеціалізовані посередники

Якщо платник і одержувач платежу мають рахунки в одному банку, то виконання платіжних операцій між ними зводиться до простого переказу грошових сум з одного рахунку на інший та надання відповідної інформації. Якщо ж клієнти не мають рахунків в одному банку, то виконання розпорядження щодо платежу вимагає міжбанківського переказу. До механізмів, які використовуються для переказу коштів між суб’єктами господарювання в процесі розрахунків за платіжними зобов’язаннями належать також спеціальні установи, що надають платіжні послуги – клірингові установи, розрахункові банки та агенти з розрахунків.

Клірингова установа – юридична особа, що за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги.

Розрахунковий банк – уповноважений платіжною організацією відповідної платіжної системи банк, що відкриває рахунки членам платіжної системи та бере участь у проведенні взаєморозрахунків між ними .

Функції розрахункового банку виконує банк, який має відповідну ліцензію Національного банку України, або Національний банк України.

Переказ грошей через кореспондентські рахунки банків-членів платіжної системи в розрахунковому банку може виконуватися за результатами взаємозаліку на підставі клірингу або за кожним платіжним повідомленням платіжної системи окремо.

Комерційний агент (агент) - юридична особа або фізична особа-підприємець, яка діє від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок особи, яку вона представляє під час надання платіжних послуг на підставі відповідного договору;

Комерційний агент має право надавати фінансові послуги від імені банку після внесення відомостей про такого комерційного агента до відповідного реєстру, який веде Національний банк України. Національний банк України встановлює вимоги до комерційних агентів. Банк має право укладати агентський договір з особою, яка відповідає встановленим Національним банком України вимогам";

3. Класифікація платіжних систем

В Україні можуть здійснювати діяльність внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи.

Внутрішньодержавна платіжна система - це платіжна система, в якій оператором платіжної системи є резидент та яка здійснює діяльність і забезпечує виконання платіжних операцій виключно в межах України.

Міжнародна платіжна система - це платіжна система, в якій оператором платіжної системи є резидент або нерезидент та яка здійснює діяльність на території двох і більше держав, однією з яких є Україна, і забезпечує виконання платіжних операцій у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї держави до іншої.

На сьогодні в Україні функціонують дві державні платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є НБУ:

- система електронних платежів (СЕП);
- Національна платіжна система (НПС) «Український платіжний ПРОСТІР».

Система електронних платежів Національного банку (СЕП) – державна банківська платіжна система, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через рахунки, відкриті в НБУ. Вона забезпечує здійснення розрахунків у межах України між банками як за дорученнями 11 клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків та інших учасників системи. Саме СЕП здійснює понад 97 % міжбанківських переказів у національній валюті в межах України. За допомогою системи комерційні банки здійснюють міжбанківські перекази у безготівковій формі за міжбанківськими електронними розрахунковими документами, що формуються ними на підставі паперових розрахункових документів клієнтів або банку та електронних розрахункових документів, отриманих засобами автоматизованих систем.

Міжбанківський розрахунковий документ – документ на переказ, сформований банком на підставі розрахункових документів банку, клієнтів та документів на переказ готівки або виконавчого документа. Міжбанківський переказ виконується в строк до трьох

операційних днів. Внутрішньобанківський переказ виконується в строк, встановлений внутрішніми нормативними актами банку, але не може перевищувати двох операційних днів.

Національна платіжна система ПРОСТІР – це система роздрібних платежів, у якій розрахунки за товари та послуги, отримання готівки та інші операції з національною валютою здійснюються за допомогою електронних платіжних засобів, а саме платіжних карток ПРОСТІР. Такі картки дають змогу здійснювати операції саме з національною валютою – гривнею, в межах України та на українських інтернет сайтах. Платіжна система ПРОСТІР забезпечує зростання рівня роздрібних безготівкових розрахунків в Україні.

У березні 2021 року Національний банк визначив перелік системно важливих, соціально важливих та важливих платіжних систем в Україні

На сьогоднішній день *єдиною системно важливою платіжною системою в Україні*, як і в попередні роки, залишається система електронних платежів (СЕП) Національного банку України.

До рейтингу соціально важливих платіжних систем НБУ вніс:

«Поштовий переказ» від Укрпошти (17% ринку внутрішньодержавних і 25% транскордонних переказів)

«Forpost» фінансової компанії «Пост фінанс» (11% ринку внутрішньодержавних і 16% транскордонних переказів)

Mastercard (67% переказів з використанням електронних платіжних засобів)

Visa (32% переказів з використанням електронних платіжних засобів)

Western Union (18% від сукупного обороту переказів, 56% транскордонних переказів)

4. Платіжні інновації та кешлес в Україні

1. Безконтактні розрахунки як з використанням безконтактних карток, так і за допомогою смартфонів та інших NFC-пристроїв, що зумовлено безпекою, швидкістю та зручністю таких операцій. Безконтактна оплата – фінансова інновація, що мотивована попитом з боку клієнтів. Популяризація таких інноваційних сервісів, як Apple Pay та Google Pay стимулює розвиток безконтактної платіжної інфраструктури. Станом на 01.01.2020 р. вже 90 % торговельних POS-терміналів країни забезпечують можливість здійснення безконтактної оплати (станом на 1.01.2019 р. – 79,4 %). Більшість українських торгових мереж здійснюють розрахунки за допомогою технології PayPass. Безготівкові операції з використанням безконтактних та токенізованих карток становили третину від загальної кількості та обсягу безготівкових операцій у

торговельних мережах [13, с. 17]. Окрім смартфонів, як інструменту для здійснення платежів, вже доступні смарт-годинники з технологією безконтактної оплати (Apple Watch, Samsung Gear S3 Classic).

2. Біометрична ідентифікація. Найбільш інноваційними в Україні є такі технології ідентифікації клієнтів: відбитки пальців (підтвердження операцій у мобільному додатку «Ощад 24/7») та розпізнавання обличчя (FacePay24 від Приватбанку). Відповідний функціонал стає доступним на планшетах і смартфонах, відповідає запитам споживачів та нормативним вимогам ЄС щодо надійної ідентифікації.

3. Цифрові гаманці та QR коди. Сьогодні 97 % онлайн замовлень лишають незавершеними через небажання користувачів вводити свої платіжні дані в браузер для кожної покупки. Цю проблему вирішують цифрові гаманці, адже ввівши один раз в ньому дані своєї платіжної карти, надалі користувач може здійснювати платежі в один клік [10]. Одну з перших діючих систем QR-банкінгу у світі показав Приватбанк. Ця технологія забезпечує легку оплату рахунків, товарів та інтернет-покупок через QR-код за допомогою найпростішого смартфона з камерою і вбудованим банківським додатком. Популярність QR-кодів спостерігається і в країнах, де разом з високим проникненням смартфонів зберігається дуже низький рівень покриття POS-терміналами (Індія, Нігерія, Кенія) [5, с. 34]

30-ту річницю незалежності Україна зустрічає у статусі одного зі світових лідерів у сфері електронних платежів за технологією NFC. За надзвичайно короткий відтинок часу держава пройшла шлях від товстих гаманців з мільйонними купюрами до розрахунків за допомогою смартфонів, годинників та інших гаджетів. Сталося це значною мірою завдяки готовності українців сприймати нове. А також завдяки роботі в Україні глобальних технологічних компаній. Зокрема, таких, як Mastercard, яка бачить свою місію у розвитку інклюзивної цифрової економіки та світу без готівки. Вже понад пів століття компанія разом із партнерами впроваджує інноваційні проекти, які роблять платежі безпечними, простими і зручними для кожного.

У перші роки незалежності Україна ще залишалася однією з найвідсталіших держав щодо розрахункових технологій. На початку 90-х у багатьох країнах світу вже широко використовували банківські картки та інтернет-платежі. В Україні ж перші масові випуски банківських карток почалися з 1996-го. Але ще кілька років по тому пластикові банківські картки вважалися рідкістю, привілеєм заможних людей.

Втім, сьогодні Україна вже активно наздоганяє країни-лідери за безготівковими розрахунками. 9 із кожних 10 операцій із картками — це вже безготівкові

операції, а не зняття готівки. Карантин дуже прискорив перехід українців на безготівкові платежі й на безконтактні розрахунки зокрема. Адже серед головних переваг такої оплати — не лише швидкість та безпека, а й гігієнічність.

5. Open banking в Україні

У жовтні 2015 року Європейський парламент переглянув Директиву про платіжні послуги та видав версію PSD2. Директива зобов'язала банки надавати стороннім організаціям доступ до інформації про клієнтів через відкриті API.

Зі свого боку 30 червня Україна прийняла новий Закон «Про платіжні послуги» [№ 1591- IX](#), який набрав чинності 22 липня 2022. Одне з найважливіших положень закону - запуск концепції open banking в Україні. НБУ вже почав співпрацю з учасниками українського платіжного ринку в напрямку розробки єдиних стандартів відкритих API та планує, що open banking запрацює в Україні вже у 2023 році.

Що ж таке Open banking?

Open banking – це система, яка дозволяє будувати обмін даними про клієнта шляхом надання доступу до інформації про клієнтів через відкриті API. Використовуючи ці дані, компанії можуть надавати клієнту нові фінтех-продукти та сервіси, формувати для нього персональні вигідні пропозиції.

Банківські установи та інші учасники ринку, що відкривають API для постачальників послуг, також отримують доступ до API інших компаній, тим самим розширюючи можливості у вивченні клієнта. Користувачі самостійно керують персональними даними та фінансовою інформацією, надаючи доступ акредитованим компаніям.

Переваги open banking для клієнтів

Закумулювавши, наприклад, в мобільному додатку всю інформацію про транзакції, рахунки, витрати, надходження, клієнт може проводити аналіз та управляти фінансами зручним для себе способом. Користувач може отримати від фінансових установ персональний вигідний і цікавий продукт, наприклад, кредит або депозит.

Переваги open banking для банків

Open banking може поліпшити показники залучення й утримання клієнтів, а також розширити перелік додаткових сервісів. Аналіз інформації про клієнтів дозволить пропонувати персоналізовані послуги, тим самим підвищити продажі. Глибший скоринг дозволить банкам видавати більше кредитів за вигідними ставками, що залучить додаткових клієнтів.

Незважаючи на це, деякі банки бачать у даному процесі ризик втрати монополії на клієнта, а також втрати частини доходів, адже при відкритому обміні інформацією підвищується рівень конкуренції. Більш того, зростає ймовірність кібератак і розкрадання грошових коштів. Тобто сама ідея відкритого банкінгу перспективна, але залишаються підводні камені, які нам належить вивчити.

Рекомендована література [1, 6, 12, 13, 14, 17].

Лекція № 4

Тема «РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

План лекції

1. Сутність фінансових технологій та їх класифікація.
2. Переваги та недоліки FinTech.
3. Типи FinTech проєктів.
4. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року.
5. Цифрова фінансова інклюзія та її стан в Україні.

1. Сутність фінансових технологій та їх класифікація.

Фінансові технології, або Фінтех (англ. “FinTech”), – галузь, що складається з компаній, що використовують технології та інновації, щоб конкурувати з традиційними фінансовими організаціями в особі банків і посередників на ринку фінансових послуг. Патрік Шуфель (Patrick Schueffel) за результатами свого дослідження наводить таке визначення: “Fintech є новою фінансовою галуззю, яка застосовує технології для поліпшення фінансової діяльності». Н.І. Морозко під час наведення трактування терміна “FinTech” вживає синонім «фінансовий технологічний простір» і визначає його як галузь, яка включає технології для банківських і корпоративних фінансів, ринків капіталу, фінансової аналітики, платежі та управління персональними фінансами, крім того, додатково включає в це визначення приватні інвестиції та

приватні венчурні інвестиції. На підставі узагальнення вищезазначених трактувань під фінансовими технологіями слід розуміти технології, які використовуються у фінансовій галузі для оптимізації витрат, збільшення доданої вартості у своїх продуктах, швидкодії проходження всіляких процесів, безпеки тощо.

Раніше фінтех сприймався виключно як внутрішні розробки та процеси фінансових установ, до яких у споживачів фінансових послуг не було прямого доступу.

Але сьогодні фінтех став основою для всіх онлайн-транзакцій — переказів грошей, кредитування, сплати комунальних платежів тощо

Власне слово вперше було опубліковано у 80-х роках минулого століття — в газеті Sunday Times вийшла стаття авторства Пітера Найта з назвою "Фінтех". Він використав це слово для опису бота, який вніс зміни в його електронну пошту.

Після глобальної фінансової кризи 2008 року, компанії у галузі фінтех почали швидко розвиватися і суттєво змінили комерцію, інвестиції, управління активами, страхування та операції з цінними паперами.

Аналіз наукової літератури свідчить, що існують абсолютно різні моделі і класифікації фінтех. Вважаємо, що найбільшою мірою розвиток фінансових технологій модернізує традиційні фінансові послуги та продукти за трьома основними секторами згідно класифікації фінтех Базельським комітетом із питань банківського нагляду [15]: кредити, депозити, залучення капіталу; розрахунково-касові операції, кліринг; управління інвестиційними процесами. Основні напрямки фінтех продуктів і послуг відповідно до Базельського комітету із питань банківського нагляду представлено на рис

2. Переваги та недоліки фінтеху

Потенційні переваги фінтеху очевидні:

1. Швидкість і зручність

Фінтех-послуги, як правило, постачаються в Інтернеті, і таким чином користувачі можуть отримати доступ до них простіше та швидше.

2. Великий вибір

Споживачі отримують вигоду від більшого вибору продуктів і послуг, оскільки їх можна придбати віддалено, незалежно від місцезнаходження.

3. Вигідніші умови на послуги

Компаніям фінтех, зазвичай, не потрібно вкладати гроші в фізичну інфраструктуру, таку як філіальна мережа, тому вони зможуть запропонувати споживачам вигідніші умови на свої послуги, у порівнянні з традиційними компаніями.

4. Більше персоналізованих продуктів

Технологія дозволяє фінтех-компаніям збирати та зберігати більше інформації про клієнтів, щоб вони могли запропонувати споживачам більш персоналізовані продукти або послуги.

Проте у фінтеху є і певні недоліки:

1. Нечітка регуляція

Фінтех-компанії в цілому нові для фінансової галузі та використовують відмінні від традиційних фінустанов бізнес-моделі. Це може зробити важчим з'ясування, які з них регулюються, і які ваші права, якщо щось піде не так.

2. Спонтанні рішення

Споживачі онлайн-послуг зазвичай мають обмежений час та інформацію для прийняття рішень, що часто призводить до необдуманих дій.

3. Технологічні ризики

Здійснюючи операції онлайн, фінтех-компанії отримують багато приватної інформації про вас. Як наслідок, ваші особисті дані можуть бути неправильно використані або ви можете стати жертвою кіберзлочину.

4. "Не для всіх"

Хоча з одного боку доступ до фінтеху здається простим та зрозумілим, є багато категорій громадян, які з різних причин не можуть використовувати гаджети або комп'ютери для здійснення онлайн-операцій.

3. Типи FinTech проектів.

На сьогодні у світі зареєстровано понад 10 тисяч фінтех-компаній, що працюють у самих різних областях. Більшість з них далекі від повноцінної реалізації на ринку, однак багато хто вже має солідну капіталізацію і портфель клієнтів.^[8]

1). **Управління особистими фінансами.** Понад 600 стартапів реалізували свої мобільні та десктопні програми, що дозволяють стежити за рухами особистих коштів, отримувати докладні звіти та припущення про майбутні витрати на основі предикативного аналізу.

2). **Платежі.** Один з найдавніших і найпопулярніших напрямків фінансових технологій. Цей напрям найближчим часом зможе запропонувати прогресивні підходи до фінансових транзакцій. Важливу роль у розвитку платежів може зіграти технологія блокчейн.

3). **Кредитування P2P (peer-to-peer)** – стартапи у сфері кредитування без участі банківської установи на основі розподілених технологій. P2P-кредитування передбачає отримання/ надання кредитів від людини до людини без участі фінансових установ.

4). **Інвестиційні платформи** – напрям фінансових технологій, що пропонує автоматизацію інвестування із застосуванням предиктивного аналізу на основі великих даних. Інновації на цьому напрямі полягають в автоматизації процесу прийняття рішень. Створюються спеціальні фінансові сервіси, а саме роботиконсультанти (robots-advisors), які в режимі онлайн автоматично генерують інвестиційні рішення, сформовані на основі обробки інформації за певним алгоритмом. Робот-консультант оцінює інформацію про потенційного

інвестора для визначення цілей інвестування та його схильності до ризику. Після оброблення даних про клієнта і доступної інформації з фондового ринку робот-консультант пропонує способи формування оптимального інвестиційного портфеля.

5). Колективне фінансування (краудфандінг) – вид фінансування за допомогою збору коштів на реалізацію будь-якого проекту через Інтернет. Сьогодні найбільш популярними майданчиками для отримання венчурного фінансування лишаються Kickstarter і Indiegogo. Однак ринок відкритий для нових ідей, безліч компаній пропонують свої рішення, що дають змогу інвесторам і стартаперам знайти один одного.

6). Безпека – надання сервісу для банківських установ на основі спрощення та автоматизації питань аутентифікації клієнтів та розроблення заходів щодо боротьби з шахрайством.

7). B2B-фінтех – окремий напрям фінтеху, що вирішує проблеми розрахунків та обміну даними в бізнесі. Останнім перспективним трендом цієї діяльності є розробка смарт-контрактів на основі блокчейна.

8). Грошові перекази. На відміну від стартапів у сфері платежів, компанії цього напрямку працюють над інноваціями, що дають змогу переказувати грошові кошти без участі банківських установ. Як правило, технологія передбачає просту і зрозумілу мобільну платформу та використання альтернативних підходів до аутентифікації клієнтів (наприклад, через соціальні мережі).

9). Аналіз Великих даних, тобто наборів інформації (як структурованої, так і неструктурованої) настільки великих розмірів, що традиційні способи та підходи (здебільшого засновані на рішеннях класу бізнесової аналітики та системах управління базами даних) не можуть бути застосовані до них. Великі дані дають можливість проаналізувати кредитоспроможність позичальника, зменшити час розгляду кредитних заявок. За допомогою Великих даних можна проаналізувати операції конкретного клієнта і запропонувати відповідні саме йому банківські послуги.

10). RegTech – унікальний напрям інновацій, що дає змогу швидко та автоматизовано адаптувати бізнес до змін законодавства та умов ринку.

11). InsureTech – стартап у сфері страхових технологій, що пропонує ринку повністю автоматизовані страхові продукти, зокрема мобільні додатки, взаємодію на рівні Інтернету речей, P2P-страхування, автоматизацію регресних виплат. Сучасному користувачу вже пропонується не тільки сервіс для дистанційного укладання договору через сайт страхової компанії, але й нові види страхування та різні додаткові можливості, наприклад короткострокове страхування через мобільні пристрої, онлайндоступ до баз даних для зберігання інформації про застраховане майно.

12). Штучний інтелект – впровадження рішень, які дають змогу скоротити найбільш значні витрати фінансових компаній, тобто витрати на персонал.

13). Необанки (банки-челенджери) – це повністю онлайн-банки (без філіальної мережі), побудовані з чистого аркуша на нових технологічних платформах, на відміну від застарілої інфраструктури традиційних банків. Як правило, необанки пропонують більш високі процентні ставки, низький рівень комісій (або взагалі їх відсутність) і більш високий клас обслуговування та підтримки.

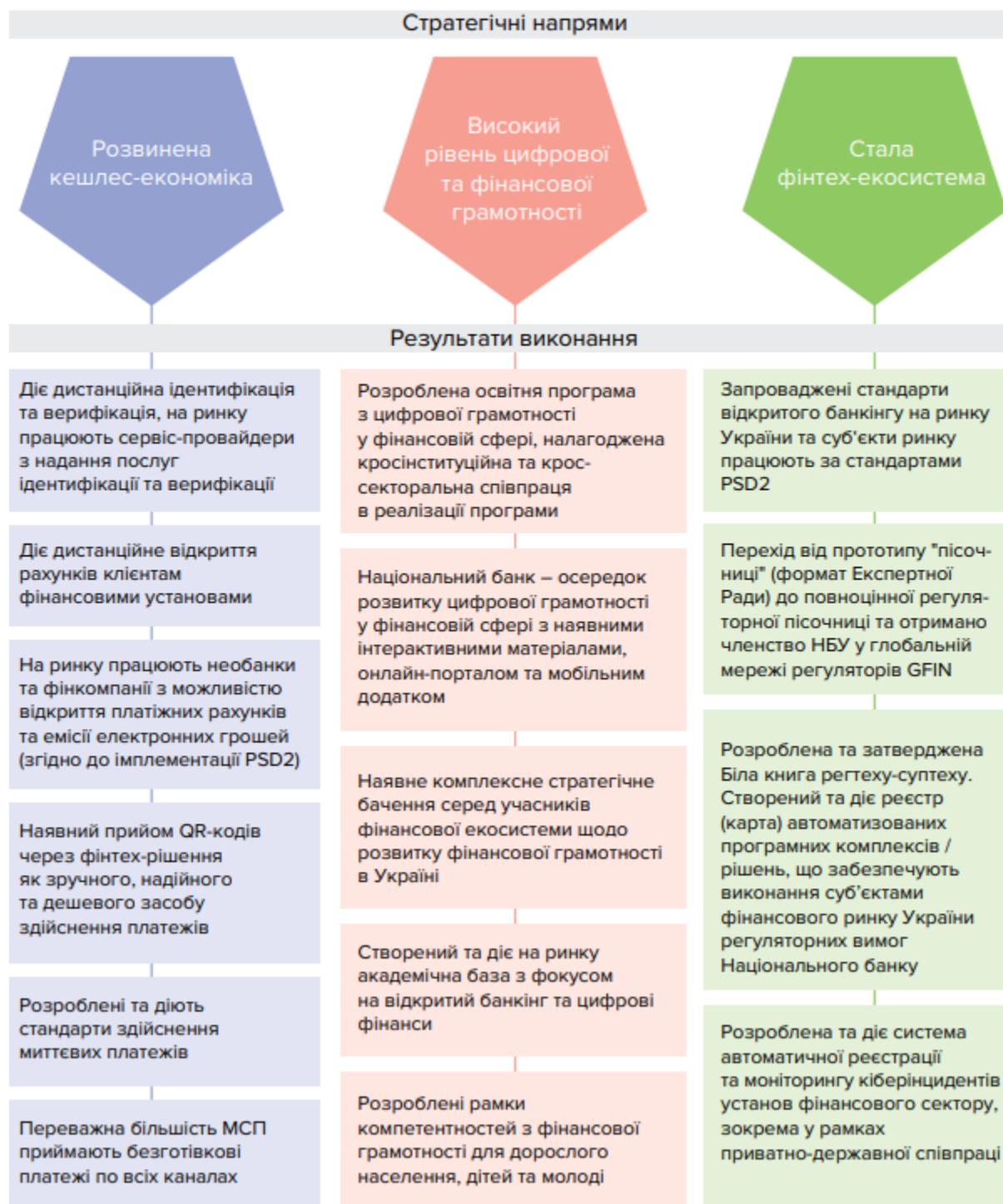
14). Криптовалюта – вид цифрових грошей, в якому використовуються розподілені мережі та публічно доступні журнали реєстрації угод, а ключові ідеї криптографії поєднані в них з грошовою системою заради можливості створити безпечну, анонімну та потенційно стабільну віртуальну валюту. До фінтех-стартапів у сфері криптовалюти відносяться криптобіржі, обмінники, майнінгові компанії, інвестиційні та ICO майданчики.

15). Блокчейн – це розподілена база даних, у якій зберігається інформація про кожну транзакцію, вироблену в системі. Використання блокчейн-рішень можливе в будь-якій сфері, зокрема у фінансових технологіях. Найбільш відомим рішенням в банківських транзакціях є платформа Ripple [13].

Серед глобальних трендів сфери фінтех слід зазначити мобільні фінансові послуги, управління фінансами та рахунками, грошові перекази, роботи-консультанти, страхові технології, краудфандинг, P2P кредитування, блокчейн та криптовалюти.

4. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року.

Деталізація напрямів Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року за результатами виконання*

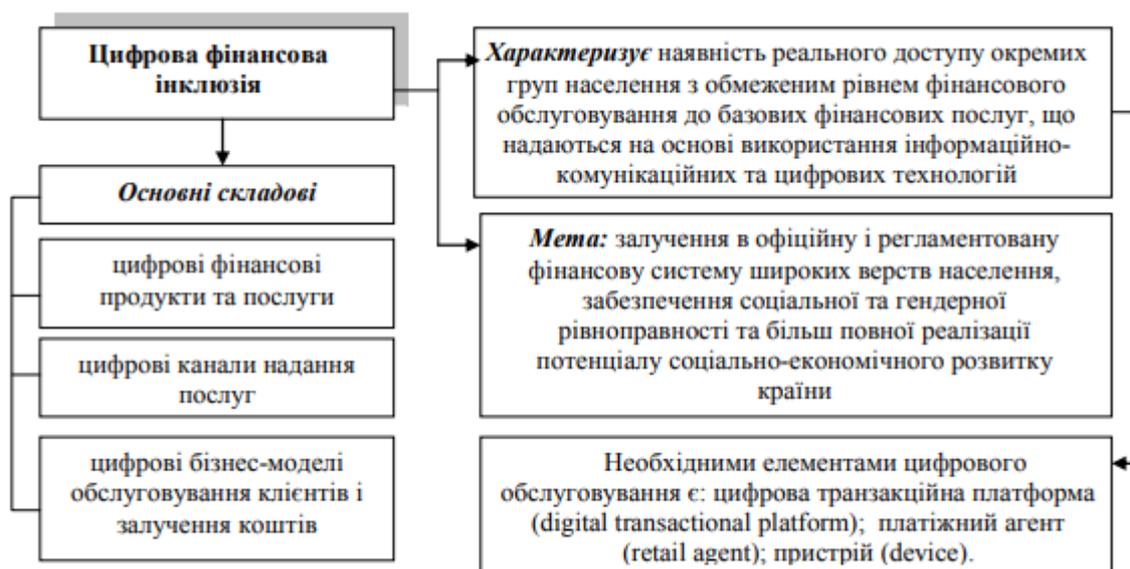

5. Цифрова фінансова інклюзія та її стан в Україні.

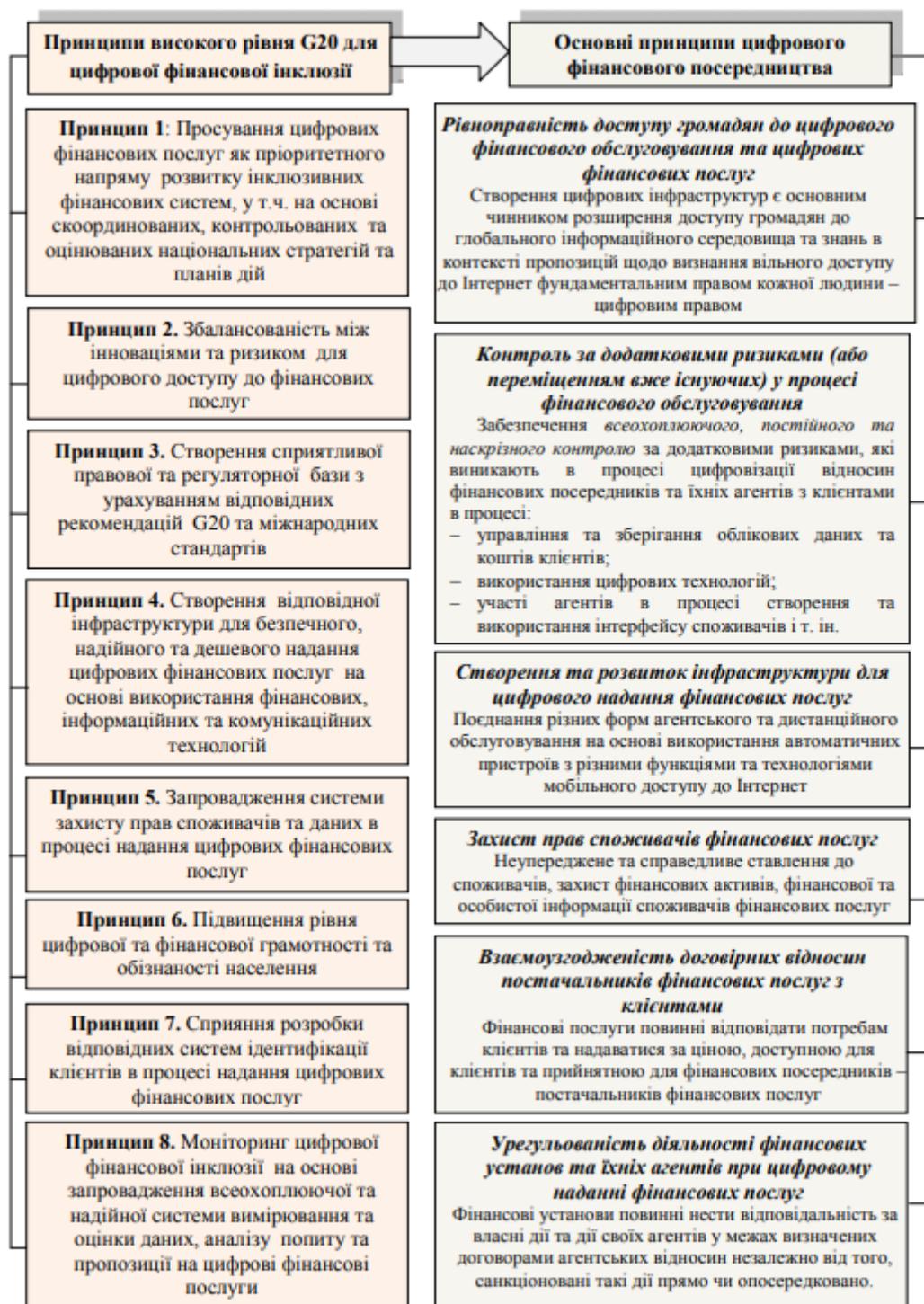
Представники Світового банку визначають фінансову інклюзію як наявність доступу споживачів до фінансових продуктів та послуг (з переказу коштів та платежів, збереження, кредитування та страхування), що

відповідають їхнім потребам, є прийнятними, надаються відповідально та на постійній основі [14].

За підходами Національного банку України, фінансова інклюзія розглядається в площині створення умов для залучення усіх сегментів населення і бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно урегульовані, відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві [4].

Стрімка цифровізація фінансового сектору має відбуватися системно, на основі дотримання загально визнаних принципів, таких як: «Принципи цифрової фінансової інклюзії Групи двадцяти» («G20 High-Level Principles for Digital Financial Inclusion») [15], «Принципи інноваційної доступності фінансових послуг Групи двадцяти» («G20 Principles for Innovative Financial Inclusion») [16]. Розширення можливостей для більш широкого охоплення населення фінансовими послугами на основі використання цифрових технологій висуває додаткові вимоги до діяльності фінансових посередників в цілому. З огляду на це виникає необхідність визначення принципів цифрового фінансового посередництва, які мають отримати відповідну регуляторну конкретизацію для запровадження їх на практиці.

Згідно з даними, представленими на рисунку, зробимо висновок, що для цифрової фінансової інклюзії головну роль відіграє дистанційна форма обслуговування, використання якої дозволяє споживачам одержувати послуги не у фінансових установах безпосередньо, а у третіх осіб – агентів або інших сторонніх посередників, які надають їх, зазвичай, відповідно до укладеної угоди.

Рекомендована література [1, 6, 12, 13, 14, 17].

Лекція № 5

Тема «ВІРТУАЛЬНА ВАЛЮТА. БІТКОЇН ТА ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН»

План лекції

1. Віртуальна валюта. Криптовалюти
2. Цифрові валюти центральних банків
3. Технологія блокчейн та її застосування у фінансовому секторі

1. Віртуальна валюта. Криптовалюта.

Віртуальна валюта – цифрове вираження одиниць вартості, що може обмінюватися в цифровій формі та слугувати засобом обміну та/або одиницею обліку, але не має статусу законного платіжного засобу.

16 березня 2022 року Президентом було підписано Закон України «Про віртуальні активи», ухвалений Верховною радою 17 лютого, який створив умови для запуску в країні легального ринку віртуальних активів, та згідно якого віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав;

Криптовалюта – віртуальна валюта, яка захищається методом криптографії, тобто шифрування інформації за допомогою таємного алгоритму (коду ключа). Фіатні гроші завжди забезпечені авторитетом влади певної держави, тобто випуск та обіг фіатних грошей відбувається виключно за правилами її законодавства. Водночас віртуальні валюти випускаються та використовуються (тобто обмінюються та приймаються до оплати) лише за згодою спільноти користувачів такої віртуальної валюти. Як правило, ніхто не гарантує безпеку та надійність у розрахунках за допомогою цих віртуальних валют. Варто також відрізнити й електронні гроші як одну з форм фіатних грошей від віртуальних валют. Як зазначалося вище, електронні гроші завжди забезпечені коштами в банку й можуть бути в будь-який момент обміняні на готівкові чи безготівкові кошти за номінальною вартістю. Віртуальні валюти нічим не забезпечені: їхні власники користуються ними на свій страх і ризик.

Цифрова (електронна) валюта — електронні гроші, які використовуються як альтернативна або додаткова валюта. Найчастіше їх вартість прив'язана до національних валют. Однак в окремих випадках прив'язка відсутня і їх вартість формується виключно балансом попиту/пропозиції (bitcoin та інші криптовалюти). На відміну від валют у віртуальних економіках (наприклад в онлайн-іграх), цифрові валюти безпосередньо використовуються для покупок реальних товарів і послуг. Попри це, цифрові валюти можуть також називати *віртуальними валютами*, вживаючи цей вираз як синонім. Такого ж трактування дотримується ЄЦБ. ФБР і FinCen у своїх офіційних документах використовують загальний єдиний термін «віртуальна валюта».

Підписання закону стало важливим кроком до детінізації криптосектору, запуску легального ринку віртуальних активів і підсилення української економіки.

Завдяки цьому документу:

- легально працюватимуть іноземні та українські криптобіржі;
- банки відкриватимуть рахунки для криптокомпаній;
- українці зможуть задекларувати свої доходи у віртуальних активах.

Мінцифра у співпраці з криптопроектами створила криптогаманці, щоб допомогти українським військовим можна було не лише в національній та іноземній валютах, а й власники віртуальних активів з будь-якого куточку світу. Таким чином, було відкрито офіційний гаманець Polkadot, створено офіційний криптогаманець для збору коштів у токенах DOGE та інші.

Власники віртуальних активів зі всього світу організували збір коштів для ЗСУ та гуманітарної допомоги. Загалом за першу добу війни Мінцифри вдалося зібрати 59,2 Bitcoin (близько 2,33 млн. дол.), 1 725 Ethereum (близько 4,83 млн. дол.) та 675 тис USDT, що в кінцевому підсумку становило понад 7 млн. дол [3]. Мінцифра за допомогою біржі Kuna створила перший військовий державний криптофонд, а згодом, спільно з біткоїн-біржею FTX і сервісом стейкінгу Everstake запустили веб-сайт Aid For Ukraine для збору криптоактивів для України, де зібрані адреси гаманців із різними криптовалютами [2].

2. Цифрові валюти центральних банків

Останніми роками спостерігається стрімкий розвиток сфери цифрових валют, випуск та обіг яких відбувається за різними моделями, з використанням різних технологій та в різному правовому полі.

У цьому контексті багато центробанків досліджують можливість випуску ними власної цифрової валюти (так званої ЦВЦБ – цифрової валюти

центрального банку) та варіантів її використання. Форми і технології ЦВЦБ різняться залежно від конкретних потреб, але в будь-якому разі ЦВЦБ розглядається як нова, еволюційна форма грошей центрального банку.

Низка країн світу планують або вже випустили національні цифрові валюти. Вони повністю централізовані, оскільки знаходяться під контролем уряду. Вони також неанонімні, їх неможливо майнити та, як правило, вони підкріплені фіатними валютами або іншими цінностями.

Китай. Цифровий юань («цифрова версія юаня») — офіційна цифрова валюта КНР, яку запровадили ще у 2019 році у тестовому режимі. Повне впровадження планується у 2022 році.

Еквадор. Еквадор довгі роки страждав від серйозної фінансової кризи, через що країна була змушена прийняти долар США в якості валюти. Щоб стабілізувати національну грошову систему, в 2014 році Конгрес Еквадору вирішив впроваджувати цифрову валюту поряд з долларом. План полягав у створенні першої у світі державної електронної платіжної системи (Sistema de Dinero Electrónico) з цифровими грошима як засобом платежів.

Японія. Консорціум японських банків на чолі з Mizuho Financial Group та Japan Post Bank просуває ідею запуску нової цифрової валюти. Очікується, що токен під назвою J-Coin вийде до Олімпійських ігор 2020 року в Токіо. Основна мета J-Coin — скоротити використання готівки, оскільки в даний час на готівку припадає 70 % всіх транзакцій в Японії. Очікується, що нова валюта буде конвертуватися в ієну з розрахунку 1 до 1. J-Coin розробляють таким чином, щоб його можна було використовувати на будь-якому смартфоні за допомогою QR-кодів.

Швеція. Центральний банк Швеції зараз вивчає можливості технології блокчейн. Більш того, Riksbank також розглядає можливість створення національної цифрової валюти eKrona. Якщо електронна крона буде випущена, її почнуть використовувати поряд зі звичайними грошима. З введенням електронних грошей у Швеції є всі шанси побудувати повністю безготівкове суспільство.

Естонія.

Естонія планує запустити власну цифрову валюту Estcoin на блокчейні. За словами представника уряду, Естонія може використовувати Estcoin як криптотокен у рамках своєї програми E-Residency, яка дозволяє іноземцям отримувати державні ID-карти.

Україна. У 2016 році НБУ створив дослідний проєкт, який зайнявся вивченням можливого впровадження е-гривні. Через 3 роки з'явилися перші результати: було випущено обмежену кількість е-гривні, яку протестували робочі групи й волонтери.

На початку січня 2021 року Мінцифра України підписала меморандум зі Stellar Development Foundation, в рамках якого планується розробляти національну цифрову валюту.

3. Технологія блокчейн та її застосування у фінансовому секторі

Технологія блокчейн з'явилася у 2008 році, її розробником став Сатоши Накамото. У 2009 році технологія блокчейн була використана для створення криптовалюти «біткоїн», що і зумовило подальший розвиток цієї технології у банківській та фінансовій сфері.

Блокчейн — розподілена база даних, що зберігає впорядкований ланцюжок записів (так званих блоків), що постійно довшасє. Кожен блок містить часову позначку, хеш попереднього блоку та дані транзакцій, подані як хеш-дерево.

Інформація про транзакції зазвичай надається відкритою, не шифрованою. Захистом від підробки та спотворення слугує включення хешу всього блоку у наступний блок. Тому внесення змін в один з блоків вимагає відповідних змін в усіх блоках після нього, що зазвичай виявляється або дуже складно, або дуже коштовно.

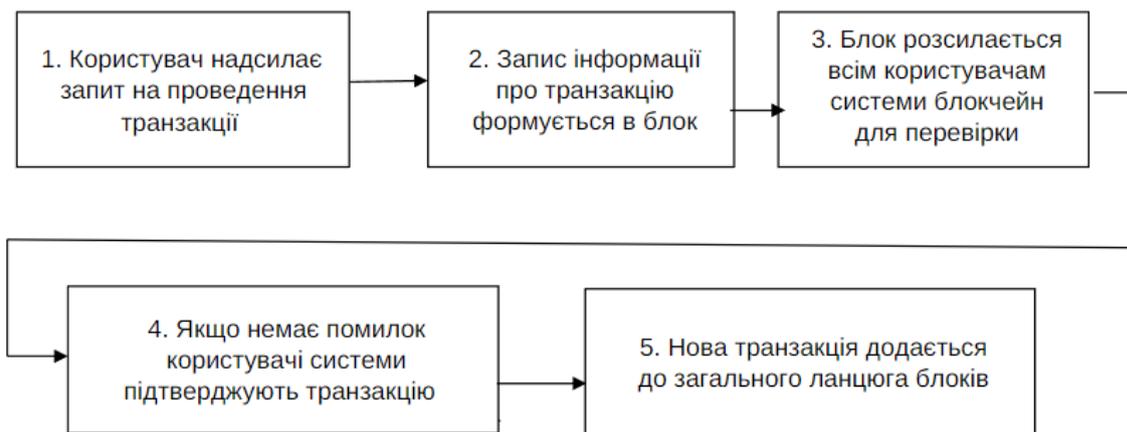

Рис. 1. Типова схема роботи технології блокчейн

Блокчейн нині використовується багатьма сферами фінансового сектору. Високий ступінь автоматизації документообігу не відобразив ситуації повної діджиталізації бізнес-процесів, а згідно статистики Thomson Reuters Survey європейські банки витрачають близько 60 млн дол. в рік лише на ідентифікацію і перевірку клієнтів. Протягом останніх років технологія блокчейн зробила свій внесок у систему інтернаціональних транзакцій, покращуючи аутентифікацію клієнтів та у боротьбу з шахрайством. Блокчейн може оптимізувати банківські та кредитні послуги, знижуючи ризик для контрагента та скорочуючи час на розрахунки. Використання даної технології дає можливість банкам істотно

спростити процедури ідентифікації, зробивши їх при цьому універсальними. Дані про кожного клієнта в уніфікованій формі зберігатимуться в єдиному реєстрі, доступ до якого буде у всіх банків. При цьому ніхто з них не зможе довільно вносити зміни в реєстр, а самі дані зберігатимуться одночасно у всіх. Таке рішення сприяє оптимізації взаємодії між банками та клієнтами, оскільки істотно прискорюють процеси прийняття кредитних рішень, надання банківських послуг і здійснення транзакцій.

Виконуючи три важливі функції (а саме, реєструючи транзакції, ідентифікуючи користувачів та формуючи контакти), блокчейн-технологія дає можливість усунути інститут банку. А це може спричинити неабиякі потрясіння, бо сукупна ринкова капіталізація компаній сектору фінансових послуг є вищою, ніж аналогічний показник для всіх інших індустрій, а тому заміна навіть його невеликої частки блокчейн-системою спричинить «підрив» усієї галузі та водночас кардинально підвищить її ефективність [5].

Ще одним фінансовим сектором, де застосовують технологію блокчейн є страхування, яке на сьогодні є однією з найперспективніших галузей для впровадження технології блокчейн. Ця інновація може також вирішити одну з фундаментальних проблем в цьому бізнесі: питання довіри, адже згідно опитування Асоціації страховиків майна та FICO, 48% визнали, що через шахрайство вони втрачають 5–10% вартості їхніх страхових виплат. Блокчейн може допомогти виправити ці шахрайські претензії та інші проблеми за допомогою децентралізованих систем. Виокремлюють три способи використання блокчейну в індустрії страхових технологій:

1) Управління витратами. Наприклад, Fizzy, яка є дочірньою компанією AXA Insurance, розробила блокчейн-інструмент для перевірки затримок авіарейсів та швидкої обробки платежів. PolicyPal повною мірою автоматизує процедуру страхового відшкодування за затримку авіарейсу понад 2 години за рахунок використання автоматично виконаних цифрових контрактів.

2) Перестраховання. Блокчейн може полегшити обробку даних, а також тримати їх у розподіленому обліковому записі. Це гарантує, що перестраховики отримають перевірені дані в режимі реального часу без будь-якої форми фальсифікації через вплив третьої сторони. Технологія блокчейн також сприяє швидшому та ефективнішому розподілу капіталу, щоб допомогти задовольнити майбутні виплати. Використання технології blockchain у сфері організації обслуговування страхувальників дасть змогу страховикам досягти позитивних фінансових результатів шляхом скорочення витрат, насамперед ліквідаційних та інкасаційних, та підвищити ефективність діяльності компанії загалом.

3) Peer-to-Peer страхування. Peer-to-Peer Insurance (P2P Insurance) не є новою концепцією. Але деякі страхові технічні стартапи об'єднують P2P мережі з блокчейном, щоб дозволити людям створювати грошові пули для спільного страхування один одного без будь-якої авторитарної третьої сторони. Для прикладу, високотехнологічними страховими платформами P2P з унікальними моделями є Teambrella і Lemonade. Teambrella дає членам

мережі право затверджувати претензії і приймати рішення про компенсацію шляхом прозорого процесу голосування, а Lemonade використовує smart-контракти для перевірки законності претензії і випуску платежів в рекордно короткі терміни. Англійський стартап страхування соціального капіталу P2P Dynamic використовує блокчейн для перевірки статусу працевлаштування клієнта за допомогою LinkedIn, щоб гарантувати належні виплати. Криптовалютний стартап для оренди житла Beenest об'єднав зусилля з WeTrust для створення продукту страхування на платформі блокчейн, для спільноти власників нерухомості.

Рекомендована література [4, 8, 11, 13, 14, 17].

Лекція № 6

Тема «ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ В УКРАЇНІ»

План лекції

1. Нормативно-правове забезпечення електронної комерції в Україні
2. Види електронної комерції
3. Переваги та недоліки e-commerce.
4. Електронний консалтинг, SMM-маркетинг.

1. Нормативно-правове забезпечення електронної комерції в Україні

Правове регулювання електронної комерції здійснюється Законом України «Про електронну комерцію», Цивільним кодексом та іншими законодавчими актами. При цьому, правове регулювання таких сфер як електронні платіжні системи, митне оформлення та оподаткування, конфіденційність, безпека, захист інтелектуальної власності, наразі удосконалюється та потребує подальшого удосконалення.

Ключова роль у забезпеченні розвитку сфери електронної торгівлі належить Міністерству цифрової трансформації України та Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, які формують політику в даному напрямі цифрової трансформації країни та забезпечують її реалізацію. Не менш важливі функції виконуються Державною митною службою України, Міністерством інфраструктури України та Національним банком України, які долучаються до реалізації політики розвитку електронної

торгівлі у сферах «електронної митниці», «електронної логістики» та здійснення електронних грошових транзакцій відповідно.

З квітня 2020 року Міністерство інфраструктури України у взаємодії з Міністерством цифрової трансформації України розпочало реалізацію пілотного проєкту з впровадження в Україні е-ТТН (електронної товарно-транспортної накладної). Проєкт має на меті оптимізувати оформлення транспортних перевезень шляхом використання переваг електронної товарно-транспортної накладної завдяки API (прикладний програмний інтерфейс, завдяки якому одна комп'ютерна програма може взаємодіяти з іншою). Для реалізації проєкту вже прийнята необхідна нормативна база¹⁰². Проєкт слугуватиме кроком гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами та сприятиме створенню цифрових транспортних коридорів з країнами ЄС. Разом із впровадженням е-ТТН Україна приєдналася до Додаткового протоколу до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів про електронну накладну (затверджено Законом України «Про приєднання України до Додаткового протоколу до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ) про електронну накладну» № 660-IX від 03.06.2020). Додатковий протокол про електронну накладну покликаний доповнити Конвенцію від 19.05.1956, до якої Україна приєдналась із прийняттям Закону України «Про приєднання України до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів» від 01.08.2006 № 57-V. У Додатковому протоколі визначаються нові терміни «електронне повідомлення», «електронна накладна» та «електронний підпис», а також сфера застосування та юридична сила електронної накладної та врегульовується процедура її видачі. Проєкт закону зареєстровано за №0035103. Норми Протоколу визначають, що накладна, передбачена Конвенцією, а також будь-яка вимога, декларація, інструкція, запит, застереження чи інше повідомлення, пов'язане з виконанням умов договору перевезення, до якого застосовується Конвенція, можуть бути оформлені у вигляді електронного повідомлення. Електронна накладна, яка відповідає положенням цього Протоколу, вважається еквівалентною накладній, передбаченій Конвенцією, і тому має таку саму доказову силу та дію, як і ця накладна. Це значно спрощує процедуру оформлення міжнародних автомобільних вантажних перевезень для України. Ще у 2019 році на розгляд до Верховної ради України було подано законопроєкт №2634 про ПДВ для електронних послуг¹⁰⁴. Цей документ пропонує до переліку тих, хто повинен платити ПДВ, додати іноземні компанії, у яких немає представництва в Україні і які постачають українцям електронні послуги. Механізм буде реалізовано шляхом внесення пропозиції, яка передбачатиме виключення п. 141.4.6 з

Податкового кодексу України. За рахунок цього українські компанії не сплачуватимуть додаткових 20% податку при купівлі електронних послуг у нерезидентів

2. Види електронної комерції

Електронна комерція, або e-commerce - це сфера економіки, коли торгові і фінансові операції проводяться в інтернеті. Якщо говорити простими словами, це будь-яка транзакція, здійснена з електронного пристрою, підключеного до мережі. Аналог торгового центру, але з великим асортиментом і комфортом: його можна відвідати, не виходячи з дому.

Інтернет надає унікальні можливості для комунікації з аудиторією. Спочатку їх гідно оцінили в США, запустивши електронну торгівлю в 1979, потім перспективний напрям поширився по Європі, починаючи з 1981, і вже в кінці 1990-х Китай та країни колишнього Радянського Союзу підхопили естафету.

Цифрова економіка щомісяця набирає обертів: приблизно 8 млрд чоловік населяють нашу планету, до інтернету же підключено 7 млрд пристроїв. Тепер електронній комерції відведена значна частина світового фінансового ринку.

Висновок можна зробити наступний: зі зростанням поширення інтернету, конкурентоспроможними будуть тільки ті компанії, у яких є своя освоєна ніша в цифровому світі.

E-commerce в Україні - це поширення, продаж, реклама, просування послуг і товарів, тобто будь-які угоди у всесвітній мережі з використанням цифрових пристроїв.

Виділяють п'ять основних напрямків:

1. Грошові перекази з електронних гаманців і карт через платіжні системи в інтернеті.
2. Інтернет банкінг.
3. Інформаційні сайти: вебінари, коучинг, навчання.
4. Маркетинг в мережі.
5. Торгівля онлайн.

Основні типи електронної комерції

E-commerce ділиться на кілька загально визнаних категорій. Ось деякі, з якими ми найчастіше зустрічаємося в повсякденному житті:

- C2C (Consumer-to-Consumer). Схеми «споживач-до-споживача». У приклад можна привести торговий майданчик OLX, eBay, і подібні до них, де людина, навіть якщо вона не підприємець, може виставити на продаж якусь річ.
- B2B (Business-to-Business). Схеми «бізнес-до-бізнесу». Її характеризує продаж оптових партій товару від виробника дилера. Дилер віддає товар дрібним оптом

інтернет-магазинам, звідки він надходить кінцевому споживачеві. Власне, це і є третя головна категорія e-trade.

- B2C (Business-to-Consumer), «бізнес-споживач». Розрахунки між онлайн-магазином і клієнтом, покупка навчальних курсів у зареєстрованих експертів, оренда програмного забезпечення - будь-яка роздрібна угода між юридичними і фізичними особами.
 - E2E (Exchange-to-Exchange), «біржа-до-біржі». В Інтернеті термін E2E використовується для позначення обміну інформацією або угод між веб-сайтами, які самі виступають в якості бірж або брокерів для обміну товарами і послугами між підприємствами. Простий приклад: транзакція з електронного гаманця на банківську карту. E2E можна розглядати як форму B2B.
 - G2C (Government-to-Citizens), «уряд-до-громадян». Сюди можна віднести сплату податків, комунальних послуг, ліцензій, і так далі. Також громадяни отримують необхідну державну інформацію, що вже не можна назвати електронною комерцією.
- Є й інші схеми, в основному, це вузькі відгалуження вже перерахованих категорій.

3. Переваги та недоліки e-commerce.

Переваги e-commerce

Основний, але далеко не єдиний, плюс інтернет-торгівлі полягає в відсутності географічних обмежень. Співпраця з логістичними компаніями допоможе охопити аудиторію в світовому масштабі. Так діють гіганти інтернет-торгівлі, такі як AliExpress, Alibaba, eBay, Amazon, Zappos, iTunes.

Коли бренд стає популярний, логотип пізнаваний, бізнес отримує нових користувачів по «сарафанному» радіо: люди діляться посиланнями в соціальних мережах на цікаві товари, приємні ціни або УТП (унікальна торгова пропозиція). Таким чином, інтернет допомагає привести умовно безкоштовних клієнтів.

Торговельне обладнання, найм персоналу, оренда приміщень - це все для торгівлі офлайн. В інтернеті про ці витрати можна забути.

Пошук цільової аудиторії став легше - людям подобається збиратися в групи за інтересами в соцмережах, на тематичних форумах і сайтах.

Ціна товару в інтернет-магазині найчастіше нижче, ніж в магазинах офлайн. Це пов'язано зі скороченням ланцюжка посередників між постачальником і замовником, і зменшенням витрат на утримання.

Плюси e-commerce для організацій:

- Зростає якість обслуговування клієнтів.
- Бізнес-процеси стають швидше, ефективніше і простіше.

- Набагато менше паперової роботи.
- Підвищується продуктивність організації: процес запускається, коли надходить запит від клієнта - ні пізніше, ні раніше, без зайвих дій і затримок.

Переваги онлайн-торгівлі для клієнта:

- Підтримка і доступність з будь-якого місця цілодобово: вибрати товар, оформити покупку і доставку можна в будь-який час доби, з будь-якого місця, де є підключення до мережі.
- Можливість вибору і порівняння товарів в різних магазинах.
- Можна залишити свій коментар або побачити відгуки про товар інших покупців перш, ніж прийняти рішення про покупку.
- Завжди доступна докладна інформація про товар або послугу.
- Підприємець змушений через високу конкуренцію в електронній комерції робити знижки, проводити акції і конкурси. Багато банків пропонують кешбек при оплаті картою.

Незважаючи на сильні плюси, у цифрових фінансових відносинах є і недоліки.

Недоліки онлайн-комерції

Ось головні з них:

- Велика конкуренція в популярних напрямках онлайн-торгівлі. Наприклад, продаючи побутову, відео та аудіотехніку, мобільні телефони доведеться буквально боротися за кожного покупця. В цьому випадку необхідні чималі витрати на маркетинг, SMM просування, SEO оптимізацію сайту.
 - Мало довіри до нових інтернет-магазинів з боку користувачів. Цьому сприяли шахраї, які давно звернули увагу на електронну комерцію.
 - Відсутність знань про роботу в мережі. Тут працюють принципи, відмінні від торгівлі офлайн: аналітика, логістика, обробка замовлень відбуваються інакше. Затримка з відповідями на запити покупців може зіпсувати імідж компанії.
 - Успішний бізнес залежить від стабільного швидкого інтернету і щоденної залученості власника в управління справою.
 - Для регулювання бізнес-процесів в мережі потрібна грамотно розроблена законодавча база. Її немає. В тому числі, це стосується захисту персональних даних. Необхідна інтеграція актуального програмного забезпечення, часто дорогого.
 - Замовник не може прийти і самостійно забрати покупку. Потрібен ідеально налагоджений механізм доставки.
 - Відповідальних віддалених співробітників важко знайти і навчити.
- Всі ці проблеми електронної комерції можна вирішити. Звичайно, доведеться потрудитися.

Мета будь-якого бізнесу - заробити, і цифрова платформа дозволяє зробити це з мінімальними вкладеннями на старті. Звичайно, якщо ніша обрана правильно.

4. Електронний консалтинг, SMM-маркетинг.

Електронний консалтинг (е-консалтинг) (*e-consulting*) — Один з видів е-бізнесу. Прикладами є професійні консультації клієнтів електронною поштою, надання довідок від інформаційних служб, проведення різноманітних опитувань через інтернет та ін.

SMM Marketing (social media marketing) - один із численних інструментів інтернет-маркетингу, проте пов'язаний він не з усіма майданчиками, а з соціальними мережами. Тут люди не лише додають особисті фото, дивляться смішні меми, листуються з друзями та ставлять лайки. Соцмережі давно стали повноцінною платформою для продажу товарів та послуг, розповсюдження бренду, повідомлень про заходи і т.д. Саме ці цілі маркетингу в соціальних мережах залишаються основними. Інструмент дозволяє взаємодіяти з аудиторією ефективніше, успішно розвивати бізнес.

Переваги використання соцмереж для просування

Інтернет-маркетинг у соціальних мережах затребуваний тому, що його ефективність доведено. Ось лише кілька значних переваг використання соцмереж для розвитку бізнесу.

Більше трафіку

Із соціальних мереж можна генерувати відвідувачів на свій сайт чи односторінник. Якщо взяти мобільний трафік, близько 11% користувачів приходять на ресурс саме звідси. Хоча соцмережі самі по собі стали чудовим майданчиком для продажу. Можна торгувати товарами тут, не розробляючи власний сайт.

Простіше і швидше: просування контенту

Працювати із контент-маркетингом легше через соцмережі. Тут користувачі діляться один з одним корисними постами, охоче реагують та відгукуються на публікації. Маркетинг у соціальних мережах допомагає повідомити ЦА про акції, знижки та розпродажі, мотивувавши тим самим на купівлю товару чи замовлення послуг.

Поширення інформації про бренд

Дослідження показують, що близько 70% клієнтів мали позитивний досвід взаємодії із брендом через соцмережі, а тепер рекомендують його своїм знайомим. Для охоплення якнайбільшої кількості людей варто використовувати цей СММ маркетинг.

Постійний контакт із ЦА

Багато діб сидять у соціальних мережах. Як тільки ви додали новий пост, його одразу хтось побачив у стрічці. Частина цих людей з великою ймовірністю відгукнеться: поставить лайк, напише коментар і т.д. Ви можете все це

аналізувати та робити висновки щодо ефективності стратегії та подальших дій у просуванні.

Зручне дослідження ніші та конкурентів

Поведінка користувачів соцмереж говорить багато про що. За допомогою інструменту ви можете ще до старту просування оцінити взаємодію людей із конкурентами, зрозуміти, що їх цікавить, що не подобається, де виникають складнощі. Ці відомості допоможуть створити свою стратегію розкрутки, яка зможе закрити біль і заперечення ЦА і «вистрілить» з першої спроби. Аналіз конкурентів необхідний й у оптимізації вже запущеної маркетингової кампанії. Ви набагато точніше розберетеся в тому, що потрібно поліпшити.

Рекомендована література [4, 8, 11, 13, 14, 17].

Лекція № 7

Тема «ЕЛЕКТРОННІ ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ. СИСТЕМА PROZORRO»

План лекції

1. Нормативно-правове регулювання електронної системи публічних закупівель
2. Загальні умови здійснення публічних закупівель
3. Закупівлі в умовах воєнного стану
4. Переваги та недоліки електронної системи PROZORRO.

1. Нормативно-правове регулювання електронної системи публічних закупівель

11 листопада 2000 року набрав чинності Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», який втратив чинність 2 квітня 2008 року, на підставі якого Кабінет міністрів України затвердив Тимчасове положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти. Воно втратило чинність у 2010 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про здійснення державних закупівель», який втратив чинність 1 серпня 2016 року на підставі та у зв'язку з набранням чинності Законом України «Про публічні закупівлі».

Починаючи з 2015 року в Україні проводиться реформа публічних закупівель, а також поетапне приведення законодавства України до норм Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з

однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Функції Уповноваженого органу, що здійснює регулювання сфери публічних закупівель, покладені на Мінекономіки. Органом оскарження визначено Антимонопольний комітет України. Контроль у сфері здійснюється Державною аудиторською службою України, Рахунковою палатою та Антимонопольним комітетом України в межах повноважень, визначених законодавством.

У 2016 році було введено в дію Закон України “Про публічні закупівлі”, який забезпечив початок переведення закупівель в Україні в електронний формат через електронну систему закупівель Prozorro.

За час роботи електронної системи закупівель спостерігається щорічне зростання кількості закупівель з 900 тисяч у 2017 році до майже 4 мільйонів закупівель у 2020 році та відповідно суми укладених договорів з 472 млрд грн у 2017 році до 676 млрд грн у 2020 році.

Закони України сфери закупівель:

Закон України “Про публічні закупівлі”

Закон України "Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони"

Допоміжні закони:

Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг"

Закон України "Про електронний цифровий підпис"

Закон України "Про доступ до публічної інформації"

Закон України "Про Антимонопольний комітет України"

Закон України "Про запобігання корупції"

Постанова КМУ від 24.02.16 № 166 «Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків» • Наказ МЕРТУ від 15.03.16 № 440 «Про утворення комісії із забезпечення здійснення авторизації електронних майданчиків, підготовки рішень щодо їх підключення/відключення до/від електронної системи закупівель, усунення технічних збоїв в електронній системі закупівель» • Постанова КМУ від 23.03.16 № 291 «Про встановлення розміру плати за подання скарги відповідно до статті 18 Закону України “Про публічні закупівлі»

Юстовані накази:

•Наказ МЕРТУ від 17.03.16 № 454 «Про затвердження порядку визначення предмету закупівлі»

•Наказ МЕРТУ від 18.03.16 № 477 «Про затвердження Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі»

•Наказ МЕРТУ від 22.03.16 № 490 «Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель»

Не юстовані накази:

•Наказ МЕРТУ від 18.03.16 №473 «Про визначення вебпорталу Уповноваженого органу з питань закупівель у складі електронної системи закупівель та забезпечення його функціонування»

•Наказ МЕРТУ від 30.03.16 № 557 «Про затвердження Примірного положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб)»

З квітня 2020 року оновлено редакцію Закону України “Про публічні закупівлі”, якою передбачено, зокрема:

- ▶ можливість виправлення учасником протягом двадцяти чотирьох годин невідповідностей в тендерній пропозиції після їх виявлення замовником, запровадження спрощеної закупівлі;
- ▶ удосконалення механізму оскарження;
- ▶ функціонування нових інструментів для підвищення ефективності закупівель (електронні каталоги);
- ▶ поступовий перехід від тендерних комітетів до уповноважених осіб для професіоналізації закупівель, розширення переліку підстав для відповідальності за порушення законодавства у сфері закупівель.

2. Загальні умови здійснення публічних закупівель

Державні закупівлі, або Публічні закупівлі — придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі».

Тим не менш, існує відмінне смислове значення у термінах «державна» і «публічна» закупівля. Коли говорять про державні закупівлі зазвичай розуміють наступне:

- закупівля здійснюється державою, або її відокремленим підрозділом;
- оплачується за кошт держави;
- здійснюється в інтересах держави та органу, який здійснює закупівлю;
- держава сама контролює процес закупівель.

Дещо інша інтерпретація «публічних закупівель». Коли ми говоримо про публічні закупівлі, то маємо на увазі наступні аспекти:

- ▶ закупівлю здійснює орган публічної адміністрації;
- ▶ купівля товарів і послуг здійснюється за кошти платників податків;
- ▶ закупівля здійснюється в інтересах громадян: задля надання якісних послуг органом публічної адміністрації чи державним підприємством.

- ▶ громадяни можуть брати участь у контролі здійснення публічної закупівлі.

Відмінність між державними і публічними закупівлями є на світоглядному рівні, а також щодо сприйняття ролі і завдання держави. В суспільствах розвинутої (сталої) демократії аксіомою прийнято твердження: «державних» грошей не існує, існують лише кошти платників податків. Право будь-якого громадянина України – знати на що витрачаються кошти, які він сплачує у вигляді податків і бути впевненим, що вони використовуються максимально ефективно і з користю для нього самого і для суспільства загалом.

Державні закупівлі включають в себе різні процедури. Наприклад, за розміром бюджету закупівлі їх можна розділити на дві основні групи:

- ▶ Допорогові. Сюди включають всі закупівлі, загальна вартість яких не досягає порогового значення, від якого Закон вимагає проводити тендер в системі ProZorro.
- ▶ Надпорогові. Всі закупівлі, що перевищують за розміром бюджету вказане порогове значення, в обов'язковому порядку здійснюються у формі відкритого електронного тендера.

Спеціально для допорогових процедур (а у перспективі — не тільки для них) було запущено офіційний онлайн-магазин для українських держзамовників — ProZorro Market. Покупки в ньому робляться як в звичайному інтернет-магазині, але у зареєстрованих постачальників, які пройшли кваліфікацію, і з дотриманням філософії публічних закупівель.

Ще один різновид процедури проведення торгів — рамкові угоди, які дозволяють попередньо визначити надійних постачальників для майбутньої участі у регулярних тендерах.

Класифікація предметів закупівель:

- ▶ Товари. У цю категорію включають будь-які матеріальні та нематеріальні блага, а також об'єкти та цінності, включаючи інтелектуальну власність, технології, енергію і її носії.
- ▶ Послуги. Сюди відносять предмети закупівель, які не мають матеріального висловлювання: юридичні консультації, прибирання території, логістику, страхування тощо.
- ▶ Роботи. Їх часто плутають з попередньою групою, однак відмінною рисою робіт є втручання у ключові елементи конструкції і зміна балансової вартості об'єкта (наприклад, при капітальному ремонті несучих елементів будівлі).

Крім цього предмети закупівель розділені на категорії, кожній з яких привласнений свій унікальний код в офіційному класифікаторі.

3. Закупівлі в умовах воєнного стану

Для здійснення закупівель в умовах воєнного стану КМУ було прийнято Постанову від 28.02.2022 №169.

Закупівлі, оголошені до введення воєнного стану, замовники проводять і завершують згідно з Законом України «Про публічні закупівлі», або можуть скасувати або визнати такими, що не відбулися, використавши пункт 1 частини 5 статті 32 Закону:

5. Замовник має право визнати тендер таким, що не відбувся, у разі:
1) якщо здійснення закупівлі стало неможливим внаслідок дії непереборної сили.

Надалі, в умовах воєнного стану, кожен замовник може проводити закупівлі укладаючи прямий договір. Для цього замовнику потрібно своїм рішенням попередньо затвердити переліки та обсяги закупівель товарів, робіт і послуг. Ще замовники можуть продовжувати використовувати Prozorro Market для закупівель товарів вартістю до 50 тис. грн.

Щоб отримати можливість розпочати затверджувати переліки та обсяги закупівель ТРП, керівник замовника має видати відповідний наказ про затвердження переліку та обсягів закупівель товарів, робіт і послуг. Зразок наказу про затвердження переліку та обсягів закупівель товарів, робіт і послуг

Відповідно до постанови №169, відповідальною особою за закупівлі може бути будь-яка визначена замовником особа, а не тільки уповноважена особа. Така особа оприлюднює звіт про договір про закупівлю, укладений без

використання електронної системи закупівель, і договір про закупівлю та всіх додатки до нього.

Закупівлі проведені в умовах воєнного стану не потрібно включати до річного плану закупівель.

Проте, після укладання прямого договору не забувайте публікувати його в системі публічних закупівель Prozorro. Звіт про договір, сам договір і додатки до нього ви можете опублікувати **не пізніше ніж через 20 днів** з дня припинення чи скасування воєнного стану. Звіт про договір про закупівлю, вартістю до 50 тис. грн, проведenu без застосування процедур закупівлі, спрощеної закупівлі та Prozorro Market, замовники мусять оприлюднити **протягом 3-ох робочих днів** з дня укладення договору, відповідно до частини 3 статті 3 Закону.

Також врахуйте, що договори про закупівлі, які містять інформацію з обмеженим доступом, публікувати в електронній системі закупівель не потрібно.

До того ж державним замовникам у сфері оборони дозволяється здійснювати попередню оплату для закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення.

В умовах воєнного стану замовники можуть закуповувати ТРП без застосування процедур закупівель та спрощених закупівель, визначених Законами України “Про публічні закупівлі” та “Про оборонні закупівлі”, шляхом укладення прямих договорів та оприлюднення їх в електронній системі закупівель.

Для закупівель до 50 тис. грн замовники можуть як укласти прямі договори, так і продовжувати використовувати Prozorro Market.

Публікувати договори про закупівлі, крім договорів з інформацією з обмеженим доступом, потрібно в системі Prozorro не пізніше ніж через 20 днів з дня припинення чи скасування воєнного стану. Звіти про договори про закупівлю до 50 тис. грн, проведені поза системою Prozorro, публікуються протягом 3 робочих днів з дня укладання договору.

Державні замовники у сфері оборони можуть закуповувати товари, роботи і послуги за попередньою оплатою.

4. Переваги та недоліки електронної системи PROZORRO

5.

Prozorro (укр. *Прозоро*) — електронна система публічних закупівель, де державні та комунальні замовники оголошують тендери на закупівлю товарів,

робіт і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість стати постачальником держави.

“Прозорро” є свого роду унікальною електронною системою, яка дозволяє абсолютно будь-якій людині відстежити абсолютно всі операції, вироблені в рамках конкретної угоди.

Тестовий режим роботи системи ProZorro стартував 12 лютого 2015 року.

Нормативний документ, який встановив нові правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади – Закон України «Про публічні закупівлі» – був ухвалений Верховною Радою 25 грудня 2015 року.

Після цього з 1 квітня 2016 року проведення тендерів через систему ProZorro стало обов'язковим для монополістів та центральних органів виконавчої влади, а з 1 серпня 2016 року – для всіх інших держзамовників.

Як працює система?

Замовники оприлюднюють оголошення про тендери в системі Prozorro, а постачальники надають свої комерційні пропозиції. Це відбувається через модуль електронного аукціону, доступ до якого замовники і постачальники отримують через електронні майданчики, авторизовані системою Prozorro. Інформація про тендери потрапляє до центральної бази даних Prozorro та оприлюднюється одночасно на порталі prozorro.gov.ua та всіх майданчиках. Такий принцип побудови електронної системи називається *дворівневим* або *гібридним*.

Принцип	Сутність
---------	----------

<i>Усі бачать все</i>	На порталі Prozorro видно весь процес закупівель: від оголошення до переможців. Система Prozorro наче увімкнула світло в темній кімнаті закупівель, і стало можливим розгледіти, що там відбувається.
<i>Конкуренція понад усе</i>	Публічні закупівлі вперше стали конкурентним ринком саме завдяки системі Prozorro. Що більше учасників на торгах, то більша конкуренція і відтак — економія коштів платників податків.
<i>Золотий трикутник партнерства</i>	Prozorro об'єднує і враховує інтереси держави, бізнесу та громадянського суспільства

Prozorro Market – це законна процедура у системі Prozorro. Державні замовники використовують її, купуючи товари широкого вжитку – від бензину до паперу – на суму до 200 тис. грн на рік.

За принципом роботи Prozorro Market нагадує звичайний інтернет-магазин, тільки для бюджетних установ: обрав – поклав у кошик – підписав договір – і товар на руках. 7 днів на поставку товару та 14 днів на його оплату (а не півроку-рік, як це часто трапляється при застосуванні інших процедур у системі).

Таким чином, Prozorro Market – це законна альтернатива тендеру у системі Prozorro. Для порівняння: на підготовку, проведення, укладання договору та отримання товару за допороговою закупівлею замовник витрачає від 13 до 17 робочих днів, натомість закупівля через Prozorro Market складає до 7 робочих днів.

Лекція № 8

Тема «ФІНАНСОВИЙ МАРКЕТПЛЕЙС ТА КРАУДФАНДИНГ»

План лекції

1. Сутність фінансового маркетплейсу.
2. Краудфандинг та його види.
3. Вітчизняні та зарубіжні краудфандингові платформи.

1. Сутність фінансового маркетплейсу.

Маркетплейс – це електронний торговий майданчик. Якщо провести аналогію з гіпермаркетом, це місце, де цілодобово пропонуються різноманітні товари від різних продавців, але лише онлайн.

Види

B2B-маркетплейс

Пропонує власникам бізнесу на вигідних умовах придбати необхідний товар або послугу в інших бізнесменів. За допомогою маркетплейсу можна знайти постачальників із різних міст та навіть країн, закуповувати товари за гуртовими цінами у великій кількості..

Приклади: All.biz, Bazilla, Alibaba, Tradalaxy, Пульс цін.

Фінансовий маркетплейс

Надає можливості для оформлення та порівняння фінансових продуктів різних банків. Доступні функції:

- оформлення кредиту або мікропозики;
- оформлення кредитної чи дебетової картки;
- відкриття вкладів;
- придбання цінних паперів чи акцій;
- придбання страховки;
- порівняння банків.

Для прикладу розглянемо платформу Upstart. Ви реєструєтесь на сайті, обираєте термін та розмір кредиту, а потім встановлюєте графік платежів. За цих обставин процентна ставка та результат буде визначатися, зважаючи на суму позики, регіон проживання, ваш дохід і соціальний статус.

Upstart має попит у студентів через те, що вони ще не мають кредитної історії. Водночас із маркетплейсом співпрацюють звичайні банки, істотно знижуючи свою процентну ставку, чим залучають безліч потенційних клієнтів. За всіма процесами стежить штучний інтелект, який протягом одного дня виносить вердикт, спираючись на вказані вище параметри. AI знижує ризик шахрайства та дає змогу людям із поганою кредитною історією втілювати свої мрії в життя.

На порталі «Дія.Бізнес» запустили розділ «Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу».

Як пояснює Мінцифри, у цьому розділі підприємці можуть вибрати для себе програму, прочитати детальні умови отримання фінансування, звернутися безпосередньо до банків або донорів.

На «маркетплейсі» зібрали інформацію про понад 60 фінансових програм і можливостей для бізнесу (кредитні програми, лізинг, альтернативне фінансування, державні програми підтримки, гранти). Банки та міжнародні донори можуть запропонувати свої сервіси й програми для бізнесу.

2. Краудфандинг та його види.

Термін «краудфандинг» має іншомовне походження і складається з двох слів «crowd» і «funding», що в перекладі з англійської означає «фінансування громадою». Тобто це група людей, які співпрацюють та на добровільній основі об'єднують свої кошти разом через спеціальні платформи у мережі Інтернет, аби фінансово підтримати працю та зусилля інших людей, а саме реалізацію проєктів, стартапів, впровадження інновацій тощо.

Краудфандинг – це модель колективного фінансування, яке передбачає акумулювання коштів на продукт, проєкт чи організацію за рахунок численних, зазвичай невеликих сум, зібраних від бекерів.

Бекер – це особа чи організація, яка фінансово підтримує проєкт (команду) під час краудфандингової кампанії.

Суб'єктами краудфандингу є донори (бекери), які здійснюють пожертви для реалізації певних проєктів чи стартапів та реципієнти, тобто об'єкти, які потребують фінансування. Сам процес відбувається на спеціальних Інтернет-платформах, що допомагають створювати максимально повний опис проєкту або потреби у залученні фінансових ресурсів.

Залежно від фінансових очікувань бекерів та форми надання коштів є різні види краудфандингу:

- На основі пожертв (donation-based crowdfunding). Бекер надає фінансування на основі своєї соціальної мотивації. Він не очікує жодної нагороди чи прибутку від реалізації проєкту.

- На основі винагороди (reward-based crowdfunding). Бекер надає фінансування та сподівається отримати нефінансову, суто символічну винагороду, наприклад, квиток на концерт, або ж продукт, який він профінансував на платформі краудфандингу.

Залежно від цілі підтримки виокремлюють такі види краудфандингу:

- Індивідуальний краудфандинг – спрямований на підтримку конкретної особи (наприклад, громадського діяча, митця, співака), незалежно від його проєктів.

- Проєктний краудфандинг – спрямований на збір коштів для вирішення конкретної проблеми (завдання) чи задля задоволення потреби в реалізації певного проєкту.

- Інституційний краудфандинг – спрямований на збір коштів для постійної підтримки конкретної інституції (організації, ініціативи) без прив'язки до команди чи проєктів.

Для індивідуальних інвесторів є кілька позитивних сторін, які відображають переваги інвестування коштів саме шляхом краудфандингу: відносно інших традиційних варіантів фінансування він є більш прозорий і доступний для використання; дає змогу інвестувати невеликі суми у будь-який проєкт, відповідно забезпечує низький рівень ризиковості; надає доступ до інноваційного продукту ще до його появи на ринку; передбачає участь у співпраці груп осіб, що дає можливість відчувати себе частиною проєкту, а також

обмінюватися ідеями, поглядами, досвідом; підтримка проєктів, стартапів, креативних ідей [2, с. 147].

Краудфандингова платформа – це спеціально розроблена платформа у мережі Інтернет, яка дає можливість збирати, обробляти, зберігати та передавати значні обсяги даних, грошових коштів, які надходять від інвесторів. Дані платформи відіграють роль посередника в укладанні договорів між інвесторами та розробниками проєктів. Діяльність таких платформ, відповідно до законодавства в кожній країні, має свої особливості та може здійснюватися по-різному. Деякі платформи здійснюють аналіз проєктів перед подачею їх на конкурс та усувають сумнівні проєкти, інші – лише зв'язують компанії та інвесторів. Також є варіанти, коли платформи, навпаки, виступають єдиними власниками частки інвесторів в профінансованому підприємстві, також є такі, які висувають певні вимоги до своїх учасників, наприклад, громадянство або юридичний статус

3. Вітчизняні та зарубіжні краудфандингові платформи.

На сьогодні найбільшими міжнародними краудфандинговими платформами є Kickstarter, IndieGoGo, Boomerang, RocketHub, ArtistShare та інші.

Платформа KickStarter була заснована в 2009 році. Дана платформа продовжує активно функціонувати і станом на квітень 2022 року було успішно профінансовано вже 218 561 проєктів з різних куточків світу, розміщених на цій платформі. Також варто відзначити, що на KickStarter фінансують проєкти різних категорій, таких як технології, мода, дизайн, фотографії, фільми, музика, ігри, харчування, ремесло тощо. За весь період функціонування даної платформи загальна сума вкладених коштів у проєкти становить близько 6,54 млрд доларів. Українські проєкти також беруть участь у конкурсі на фінансування на цій платформі, наприклад, технологічні інновації Gooli та проєкт щодо підтримки перспективних художників United People First [6]. Щодоби на цій платформі отримують фінансування біля 40 проєктів.

Indiegogo – міжнародна платформа, яка була заснована у 2008 році та здійснює підтримку інновацій у різних сферах: освіта, здоров'я та фітнес, харчування, подорожі, подкасти та блоги, веб-серіали та телешоу, енергетика та зелені технології, а також громадські та неприбуткові проєкти. З початку існування дана платформа допомогла втілити у життя понад 800 000 інноваційних ідей, залучила понад 9 мільйонів спонсорів, які представляють 235 країн та територій. Варто відзначити, що платформа Indiegogo пропонує безоплатне розміщення соціально-значущих проєктів, які спрямовані на вирішення проблем суспільства. Для прикладу, на дану платформу проходили

краудфандингові кампанії студентів з України, які шукали фінансування на навчання за кордоном [7].

Культуру краудфандингу в Україні почала формувати громадська організація «Garage Gang» (Гараж Генг), яка перша заснувала всеукраїнську цифрову платформу з колективного фінансування «[Спільнокошт](#)» ще у 2012 році. З 2016 року почали активно створюватись локальні та тематичні краудфандингові платформи, такі як «[Мое Місто](#)» та платформа освітніх проєктів «[GO Fund](#)». Вітчизняні краудплатформи орієнтовані в основному на місцевий ринок. Вони популяризуються і застосовуються у різних громадських сферах: від суто комерційних структур до культурних, творчих, соціальних та інноваційних, які націлені на розвиток суспільства. Найбільш поширені краудфандингові платформи в Україні подані у таблиці 1.

Назва	Опис
Спільнокошт	Однією з найбільш успішних краудфандингових платформ в Україні є «Спільнокошт», яка була створена у 2012 році онлайн-майданчиком biggggidea.com. Він був створений у 2009 р. з метою обміну ідеями між ініціативними людьми, власне тому й називається «Big Idea». На платформі розміщують проєкти у сфері охорони здоров'я, освіти, літератури, спорту, музики, науки, професійних подорожей та журналістики. За допомогою даної платформи люди в основному фінансують проведення фестивалів, громадське телебачення, радіо, документальні та медичні проєкти, міські інновації.
Na-Starte	Дана краудплатформа створена одеською ІТ-компанією. Почала працювати з 1 лютого 2014 року. Її головною метою є розвиток культурних ідей та інновацій в Україні. На сьогодні налічується понад сотні проєктів, які були запущені на цій платформі, 15% із яких знайшли необхідні кошти, зібравши до 100 тисяч гривень. Незважаючи на те, що це одеська платформа, на ній запускають також проєкти з Запоріжжя, Києва, Черкас, Дніпра тощо. За допомогою платформи Na-Starte було зібрано 3,7 мільйона гривень (124% від заявленої суми збору) на зйомки фільму Георгія Делієва «Одеський знайда».
GoFundEd	Створений громадською організацією Центр інноваційної освіти «Про. Світ». Платформа створена для реалізації освітніх ідей. Авторами проєктів здебільшого виступають вчителі, учні та громадські активісти. GoFundEd з 2016 року надає шкільним командам менторську підтримку та супровід у впровадженні проєктів у школах, навчає співпраці, комунікації та прозорому фандрейзингу. За чотири роки функціонування платформи було опубліковано 139 проєктів, з них успішно профінансовано 103, та

	залучено близько 3,5 млн. грн. на їх фінансування.
RazomGo	Це відносно нова платформа, яка була створена у 2018 році. За допомогою неї можна залучити фінансування проєктів у різних сферах: освіта, спорт та здоров'я, мистецтво, ігри, дизайн тощо. Також дана платформа пропонує пройти спеціальне навчання, яке містить чек-листи і покрокові інструкції стосовно запуску проєкту та підтримку від куратора, який підкаже та допоможе виконати все якісно.
dobro.ua	У 2011 році було створено Міжнародний Благодійний Фонд «Українська Біржа Благодійності», засновником та ініціатором створення якої став Фонд Віктора Пінчука. 12 серпня 2020 року фонд здійснив повне оновлення найбільшої благодійної он-лайн-платформи України, яка стала називатися dobro.ua. На платформі протягом тривалих років роботи було зібрано близько 449 млн. грн. та підтримано майже 6 000 проєктів. На сайті можна відслідковувати хід збору коштів на соціальні проєкти у різних сферах життя: від медицини, освіти, культури, екології до підтримки ініціатив місцевих громад.
Моє місто	Це локальна краудфандингова платформа, яка була створена в Одесі у серпні 2015 року, для покращення рівня життя громадян та реалізації місцевих соціальних проєктів у таких містах, як Харків, Одеса, Дніпро. За час свого функціонування на платформі було зібрано понад 3,5 млн. грн. та успішно профінансовано 101 проєкт.
StartEra	StartEra – інноваційна краудфандингова платформа для розміщення й просування творчих, соціальних і технологічних проєктів, а також громадських ініціатив за фінансової підтримки тих, хто вболіває за розвиток і реалізацію інноваційних проєктів. Засновники: Національний університет «Львівська політехніка, Lviv Startup School, медіа-хаб «Твоє Місто». Платформа фокусується на соціально значимих проєктах та позиціонує себе як таку, що допомагає створити власний продукт без використання кредитів.
Комубок	Комубок – перша українська платформа краудпаблішингу, яка працює за принципом винагороди за внесок. Платформа обирає книгу, яка варта видання, та оцінює її вартість. Якщо проєкт схвалюють, він публікується на сайті й оголошується збір коштів, який може тривати від 30 до 60 днів. Коли накопичено потрібну суму, книжку видають і розсилають усім бекерам. У разі, якщо необхідну суму зібрати не вдалося, то платформа Комубок має право або дофінансувати видання власним коштом і таки видати книжку, або ж зобов'язати повернути гроші всім бекерам. Бекер – це особа чи організація, яка фінансово підтримує проєкт (команду) під час краудфандингової кампанії.

Краудфандиногові платформи є гарантами доброчесності новостворених проєктів та організацій, але на сьогодні їх функціонує ще досить невелика кількість. Платформи краудфандингу можна використовувати не тільки для залучення зовнішнього фінансування, а й для перевірки бізнес-ідеї на життєздатність та затребуваність на ринку, для виходу на іноземні ринки, також як інформаційний привід для привернення уваги медіа, спонсорів, інвесторів чи бізнес-янголів до проєкту (організації). Краудфандинг, навіть інституційний, слід використовувати як додаткове джерело доходу організації чи зовнішній капітал для старту проєкту.

Від початку повномасштабної війни в Україні використання краудфандингових платформ набуває все більшої актуальності, оскільки на них відбувається збір коштів на фінансування таких проєктів: на Спільнокошті – «FluRArium – прихисток для біженців», «Etis.help доставка гуманітарної допомоги», «Школа естетичного виховання дітей вимушених переселенців». На платформі «dobro.ua» створено Скарбничку «dobro.ua – Україна понад усе!». Цей проєкт створений з метою збору благодійних внесків користувачів, які бажають підтримати проєкти, спрямовані подолання наслідків військових дій в Україні, в тому числі на допомогу військовим та мирним громадянам, які постраждали. На платформі «Моє місто» вирішили усі зібрані кошти направити на оборону міста Одеса. Загальна сума становила 89 278 гривень. Кошти були спрямовані на закупівлю ліків, продуктів харчування для ЗСУ, лікарень та пологових будинків.

Лекція № 9

Тема «МІКРОІНВЕСТИЦІНІ ПЛАТФОРМИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ»

План лекції

1. Сутність мікроінвестиційної платформи.
2. Автоматичний інвестиційний план (AIP).
3. Робо-едвайзери, перваги та недоліки використання.

1. Сутність мікроінвестиційної платформи

Платформа для мікроінвестування – це програма, яка дозволяє користувачам регулярно економити невеликі суми грошей. Платформи мікроінвестування мають на меті усунути традиційні бар'єри для інвестування, такі як мінімуми брокерських рахунків, та заохотити людей інвестувати, навіть якщо вони мають обмежені доходи та активи.

Ключові винос

- Роблячи інвестиції простими та безболісними, платформи для мікроінвестування можуть допомогти людям, які інакше не накопичували би заощаджень для майбутніх інвестицій.
- Ці платформи беруть незначні суми грошей, як правило, за рахунок округлення транзакцій, і вкладають їх на рахунки на основі ETF.
- Невеликі заощадження можуть з часом скластись, щоб принести прибуток, який перевершує традиційні ощадні машини, такі як ощадний рахунок депозитних сертифікатів.

2. Автоматичний інвестиційний план (AIP)

Автоматичний інвестиційний план (AIP) – це інвестиційна програма, яка дозволяє інвесторам регулярно вносити гроші на інвестиційний рахунок, щоб інвестувати їх у заздалегідь встановлену стратегію або портфель. Кошти можуть бути автоматично вирахувані із зарплати фізичної особи або виплачені з особистого рахунку.

- План автоматичного інвестування (AIP) відноситься до будь-якої кількості стратегій, за допомогою яких інвестиції здійснюються із використанням коштів, що автоматично перенаправляються на такі цілі.
- Багато пенсійних фондів автоматично інвестуються в долари до оподаткування або гроші, що відповідають роботодавцям.
- Фізичні особи також можуть структурувати ПДІ самостійно, починаючи від простих планів реінвестиції дивідендів і закінчуючи повністю автоматизованими робо-радниками.

Автоматичний інвестиційний план – один із найкращих способів заощадити гроші. Було розроблено численні ринкові механізми, що сприяють спрощенню автоматичних інвестиційних планів. Інвестори можуть робити внески через свого роботодавця, плануючи автоматичні відрахування з їхньої зарплати за інвестиції на спонсоровані роботодавцями інвестиційні рахунки. Фізичні особи також можуть налаштувати автоматичне зняття коштів з особистого рахунку.

Плани автоматичних інвестицій, що фінансуються роботодавцями

Роботодавці пропонують різні варіанти автоматичного інвестування за допомогою своїх програм пільг. Інвестиційні варіанти допомагають підтримувати як короткострокові, так і довгострокові інвестиційні цілі для працівників. Найпоширенішим інвестиційним інструментом для автоматичного інвестування, що фінансується роботодавцем, є 401 тис. Співробітники можуть вибрати, щоб автоматично вкладати відсоток від своєї заробітної плати у спонсоровану роботодавцем 401 тис. Багато роботодавців часто відповідають відсотку від автоматичних вкладень своїх працівників як частину своєї програми виплат.

Компанії можуть також запропонувати додаткові опції для автоматичного інвестування, такі як акції компанії або Z-акції в компанії взаємного фонду. Ці автоматичні варіанти інвестування допомагають сприяти лояльності та довгостроковому перебуванню.

Крім того, деякі компанії можуть співпрацювати з фінансовими фірмами через програму своїх пільг, пропонуючи інші варіанти автоматичного інвестування. Ці партнерства можуть підтримувати короткострокові інвестиційні цілі та цілісне фінансове планування. Партнерство за програмою бенефіцій може дозволити автоматичне інвестування в індивідуальні інвестиційні рахунки або на рахунок, яким керує робото-радник.

Автоматичні інвестиційні плани для фізичних осіб

Крім автоматичних інвестиційних планів, що фінансуються роботодавцями, фізичні особи також мають широкий вибір варіантів на інвестиційному ринку. Майже кожна пропозиція інвестиційного рахунку надає інвесторам можливість робити автоматичні інвестиції.

Деякі найпоширеніші інвестиційні рахунки для здійснення автоматизованих інвестицій включають пенсійні рахунки та брокерські рахунки. Деякі пенсійні рахунки заохочують інвесторів до автоматизованих інвестицій, таких як Capital One Investments. Ця платформа пропонує інвесторам знижки на торгові комісії, коли вони здійснюють автоматизовані інвестиції у вівторок. Багато платформ для інвестування також пропонують варіанти вибору для збереження автоматизованих інвестицій на рахунку на грошовому ринку, отримуючи відсотки, поки гроші не будуть розподілені на інші види цінних паперів.

Однією з форм AIP, яка допомагає збільшити інвестиції в одну акцію, є план реінвестування дивідендів (DRIP). DRIP – це програма, яка дозволяє інвесторам автоматично реінвестувати свої грошові дивіденди у додаткові акції або дробові акції базової акції на дату виплати дивідендів. Хоча цей термін може застосовуватись до будь-якого механізму автоматичного реінвестування, створеного через брокерську або інвестиційну компанію, він, як правило, стосується офіційної програми, запропонованої публічною корпорацією безпосередньо діючим акціонерам.

Автоматичне інвестування з роботодавцями

На швидкозростаючому ринку фінансових технологій також впроваджується багато нових варіантів автоматизованого інвестування, які називаються робото-радниками. Компанії Fintech пропонують платформи для мікроінвестування, які дозволяють інвесторам здійснювати автоматичні інвестиції невеликими кроками. Жолуді один із прикладів. Платформа з'єднується з банківським рахунком інвестора для інвестування запасних змін (округлення) від кожної

покупки у обраному інвестиційному портфелі. Wealthfront і Betterment – це ще дві відомі платформи робо-консультантів.

Робо-радикари, здебільшого, автоматизують індексовані стратегії, призначені для тривалого часу. Вони, як правило, слідуєть пасивним інвестиційним стратегіям, інформованим сучасною теорією портфеля (MPT), щоб оптимізувати ваги розподілу активів, щоб максимізувати очікувану прибутковість за певної толерантності до ризику, а потім зберегти ці ваги портфеля збалансованими. Що робить робо-радикарів унікальним, так це те, що вони мають надвисоку вартість і мають дуже низькі мінімуми для початку – це означає, що навіть новачки можуть отримати оптимізовані портфелі з невеликими сумами в доларах. Вони також багато в чому налаштовують і забувають, а це означає, що він справді автоматичний.

Переваги автоматичного інвестиційного плану

Інвесторам, зацікавленим у автоматичному вкладенні вкладень, доступні численні методи та ринкові продукти. Інвестори, які здійснюють автоматичні інвестиції за допомогою програми пільг, яку фінансує роботодавець, також, як правило, заощаджують гроші на трансакційних витратах та відчувають нижчі комісії.

«Перш ніж платити собі», багато людей виявляють, що вони вкладають більше коштів у довгостроковій перспективі. Їхні інвестиції трактуєтья як інша частина їх регулярного бюджету. Це також змушує людину платити за інвестиції автоматично, що не дозволяє їй витратити весь наявний дохід.

3. Робо-едвайзери, переваги та недоліки використання

Робо-радикари (roboadvisor) – це цифрові платформи, які надають автоматизовані послуги з фінансового планування, керовані алгоритмами, майже без нагляду людини. Типовий роботодавець збирає інформацію від клієнтів про їх фінансовий стан та майбутні цілі за допомогою онлайн-опитування, а потім використовує дані для надання порад та автоматичного інвестування активів клієнта.

У кращих робо-консультантів пропонують просту настройку облікового запису, надійне планування мети, обслуговування рахунків, управління портфелем, функції безпеки, уважне обслуговування клієнтів, різнобічну освіту, і низькі збори.

Перший робо-радикар, цільової дати, як спосіб інвесторам управляти пасивними інвестиціями, що купують та утримують, за допомогою простого онлайн-інтерфейсу.

Сама технологія не була нічим новим. Менеджери з людського багатства використовують програмне забезпечення автоматизованого розподілу портфелів з початку 2000-х. Але до 2008 року вони були єдиними, хто міг придбати технологію, тому клієнтам довелося найняти фінансового радника, щоб скористатися інновацією.

Сьогодні більшість роботодавців використовують пасивні стратегії індексації, які оптимізовані за допомогою деяких варіантів сучасної теорії

портфеля (MPT). Деякі робо-консультанти пропонують оптимізовані портфелі для соціально відповідального інвестування (SRI), інвестування Hallal або тактичні стратегії, що імітують хедж-фонди.

Поява сучасних робо-радіників повністю змінило цю історію, надавши послугу безпосередньо споживачам. Після десятиліття розробки робо-радіники тепер здатні виконувати набагато складніші завдання, такі як збирання податкових збитків, відбір інвестицій та планування виходу на пенсію.

Короткий огляд

У 2020 році найбільшим роботодавцем з точки зору активів була Служба персонального радника Vanguard, управління активами якої становило 161 млрд доларів (AUM).

В результаті промисловість зазнала вибухового зростання; Клієнтські активи, якими керують робо-консультанти, досягли \$ 987 млрд у 2020 р., очікуючи, що до 2025 р. у всьому світі досягне \$ 2,9 трлн.³

Інші загальні позначення робо-консультантів включають “автоматизований інвестиційний консультант”, “автоматизоване управління інвестиціями” та “платформи цифрових консультацій”. Всі вони мають на увазі той самий перехід споживачів у бік використання додатків fintech (фінансових технологій) для управління інвестиціями.

Переваги використання Robo-Advisors

Головною перевагою робо-консультантів є те, що вони є недорогими альтернативами традиційним консультантам. Усуваючи людську працю, Інтернет-платформи можуть пропонувати ті самі послуги з часткою вартості. Більшість робо-радіників беруть річну фіксовану плату в розмірі від 0,2% до 0,5% від загального залишку на рахунку клієнта. Це порівняно із типовою ставкою від 1% до 2%, яку стягує людський фінансовий планувальник (і, можливо, більше для рахунків на основі комісій).

Робо-радіники також доступніші. Вони доступні цілодобово та без вихідних, якщо користувач має Інтернет. Крім того, для початку потрібно значно менше капіталу, оскільки мінімальні активи, необхідні для реєстрації рахунку, зазвичай складають від сотень до тисяч (5000 доларів є стандартним базовим рівнем). Один з найпопулярніших робо-радіників, Betterment, взагалі не має мінімального рахунку для своєї стандартної пропозиції.

На відміну від цього, людські радники зазвичай не беруть на себе клієнтів з інвестиційними активами менше 100 000 доларів, особливо тих, хто працює в цій галузі. Вони віддають перевагу високодоступним особам, які потребують різноманітних послуг з управління багатством і можуть дозволити собі за них платити.

Ефективність – ще одна суттєва перевага цих онлайн-платформ. Наприклад, перед роботодавцями, якщо клієнт хотів здійснити угоду, їм довелося б зателефонувати або фізично зустрітися з фінансовим консультантом, пояснити їх потреби, заповнити документи та почекати. Тепер все це можна зробити натисканням декількох кнопок в комфорті свого будинку.

З іншого боку, використання роботи-консультанта обмежить можливості, які ви можете зробити як індивідуальний інвестор. Ви не можете вибрати, в які пайові фонди чи ETF ви інвестуєте, а також не можете придбати окремі акції або облігації на своєму рахунку. Тим не менше, вибір акцій або спроби перемогти ринок демонструють раз за разом низькі результати, і звичайним інвесторам часто краще вибрати стратегію індексації.

Недоліки Robo-Advisors

Вступ робо-радіників зруйнував деякі традиційні бар'єри між світом фінансових послуг та пересічними споживачами. Завдяки цим онлайн-платформам надійне фінансове планування тепер доступне кожному, а не лише приватним особам з високим рівнем вартості.

Тим не менш, багато хто в галузі сумніваються в життєздатності роботів як універсального рішення для управління багатством. З огляду на відносну зародковість їх технологічних можливостей та мінімальну присутність людей, робо-радіників критикували за відсутність емпатії та вишуканості.

Вони є хорошими інструментами початкового рівня для людей з невеликими рахунками та обмеженим інвестиційним досвідом, а саме тисячоліть, але далеко не достатні для тих, хто потребує таких передових послуг, як планування нерухомості, складне управління податками, адміністрування цільових фондів та планування виходу на пенсію.

Лекція № 10

Тема «ЦИФРОВІ ФІНАНСИ ТА БЕЗПЕКА УГОД»

План лекції

1. Національна кібербезпека, можливості та виклики
2. Створення та запуск галузевих Центрів управління безпекою (SOC) та Центрів реагування на кіберзагрози (CERT).
3. Безпека інтернет-банкінгу в Україні.
4. Кібербезпека у банківському секторі України у воєнний час

1. Національна кібербезпека, можливості та виклики

Попри всі позитивні ефекти від переходу до «цифрових» технологій не можна заперечувати наявність пов'язаних із цим ризиків та загроз. Використання персональних, конфіденційних тощо даних урядовими, приватними та громадськими інституціями має передбачати довіру громадян до них за рахунок вжитих технічно-організаційних заходів кібербезпеки та унеможливлення доступу до них третіх осіб або зловмисників.

Громадяни України та бізнес потерпають від зростання кіберзлочинності, наприклад під час покупок або здійснення банківських операцій в інтернеті.

Одночасно з цим постійною є загроза кібершпіонажу — не тільки для нашої економіки та громадян, але й для держави в цілому, особливо у сфері критичної інфраструктури (енергозабезпечення, транспортне управління, банківський та телекомунікаційний сектори).

Нарешті, все більш складні і взаємопов'язані цифрові технології можуть призвести до виникнення нових форм кібератак (вразливості «нульового дня»), здатних створити суттєву загрозу суспільному благу та спокою. Україна та її спеціалізовані організації мають співпрацювати з усіма зацікавленими сторонами, особливо на європейському рівні, задля розробки таких технічних та організаційних рішень, які, з одного боку, не обмежуватимуть можливості, що відкриває для нас перехід до цифрових технологій, а з іншого — забезпечуватимуть відповідний рівень довіри та безпеки кожному користувачу.

Довіра користувачів — істотний показник не лише для цифрової комунікації і транзакцій між громадянами, а й для бізнес-моделей, на яких базується електронна економіка та комерція. Держава спільно з громадськістю має докласти всіх зусиль, щоб суспільство знало про існуючі ризики, а також надало підтримку бізнесу у впровадженні та використанні захищених інформаційно-комунікаційних технологій. Загальний обов'язок політичного керівництва, державних установ, бізнесу — це створення безпечних інформаційних систем та відкриття доступу до них задля суспільного блага.

Отже, Національна система кібербезпеки України покликана:

- забезпечити передню лінію оборони проти кіберзагроз шляхом посилення загальної ситуаційної обізнаності щодо інцидентів, вразливостей та загроз у середовищі державних установ, на об'єктах критичної інфраструктури, громадському сегменті;

- запобігати вторгненням завдяки обміну інформацією та впровадженням контрзаходів, що здатні зменшити поточні вразливості;

- захищати від повного спектру загроз шляхом підвищення контррозвідувальних та розвідувальних можливостей; - зміцнити середовище кібербезпеки через освітянські, медійні громадські ініціативи;

- стимулювати та забезпечувати проведення кібернавчань, досліджень і розробок у сфері кібербезпеки. Відповідно до затвердженої Указом президента України «Стратегії національної системи кібербезпеки» та відповідних рішень Ради Національної безпеки та оборони України ключовими елементами системи є організаційно-технічна модель системи, а також галузеві Центри управління безпекою (Security Operation Centers) та галузеві Центри реагування на кіберзагрози (CERT, Computer Emergency Response Team).

2. Створення та запуск галузевих Центрів управління безпекою (SOC) та Центрів реагування на кіберзагрози (CERT).

Національна система кібербезпеки має три виміри діяльності та функціонування: урядовий, національний та міжнародний.

В існування зазначених трьох вимірів покладено принцип «безпека кожного завдяки діям усіх, безпека всіх завдяки діям кожного». Це означає, що національна система, насамперед її децентралізована зона, постійно та безперервно збільшується за рахунок нових суб'єктів урядового, бізнесового, громадського та національного виміру, і є найбільш масштабованою зоною, мета якої — охопити максимальну кількість суб'єктів.

Такий підхід вимагає наявності відповідних управлінських структур, що можуть координувати та технічно забезпечувати групи об'єктів критичної інфраструктури, сектори або галузі економіки, сфери діяльності або цілі горизонти цієї зони.

Базовими одиницями управління на рівні централізованої зони є Центральний та галузеві Центри управління безпекою (SOC), а на рівні децентралізованої зони — Центральний або галузеві Центри реагування на кіберзагрози (CERT, CSIRT). Відповідно до міжнародних практик SOC та CERT (CSIRT) мають бути створені перш за все в таких сферах критичної інфраструктури, як енергетика, телекомунікації, водопостачання, охорона здоров'я, транспорт, фінансовий сектор, громадська безпека, виробництво та дистрибуція продуктів харчування і т. д.

У світі накопичено значний досвід створення SOC та CERT (SCIRT), а міжнародні організації, такі як, наприклад, ENISA (European Union Agency for Network and Information Security), FIRST.ORG, ISACA надають відповідні прямі рекомендації та вже апробовані методики їх створення. Додаткові критичні ініціативи, котрі доцільно впровадити в межах створення Національної системи кібербезпеки, включають: Ініціатива №1. Довірене інтернет-підключення.

Створення єдиного стандарту для підключення держустанов та об'єктів критичної інфраструктури до інтернету та зовнішніх мереж. У межах цієї ініціативи має бути розроблений та затверджений перелік кіберпослуг провайдерів щодо надання довіреного інтернет-підключення, особливо користувачам критичних інфраструктур. Ініціатива №2. Консолідація та захист комунікаційних сервісів (електронної пошти, IP-комунікації, відео тощо) державних установ, об'єктів критичної інфраструктури державної та приватної форми власності. Ініціатива передбачає консолідацію сервісу електронної пошти, насамперед державних службовців, в єдиному або декількох центрах з невід'ємним захистом даного сервісу від внутрішніх та зовнішніх атак у відповідності до єдиних стандартів.

Для IP-комунікацій необхідно впровадити єдині стандарти захисту, що мають на меті забезпечення конфіденційності та цілісності голосової, відео-, текстової інформації та файлів, що передаються. Взаємодія Національної системи кібербезпеки з локальними та національними інтернет-провайдерами зводиться до впровадження на телекомунікаціях провайдерів відповідного обладнання для детектування кібератак та їх знешкодження. Саме мережі вітчизняних інтернет-провайдерів є першою лінією кібероборони. Такі заходи необхідні насамперед для провайдерів, що обслуговують суб'єкти критичної інфраструктури. Співпраця Національної системи кібербезпеки із інтернет-провайдерами повинна регулюватися відповідними домовленостями, процедурами, але головне — доброю волею та спільною об'єднуючою метою обох сторін — створення в Україні безпечного «цифрового» простору. Ключові ролі у відпрацюванні моделі співпраці мають займати уповноважені державні установи спільно з галузевими асоціаціями та безпосередньо інтернет-провайдерами.

Створення Національної системи кібербезпеки — процес безперервний та динамічний, бо залежить від появи нових загроз, викликів та завдань. Зазначена організаційно-технічна модель та «ініціативи управління та реагування» (SOC, CERT) є критичними з точки зору існуючих в Україні викликів, саме тому вони потребують ключової уваги та реалізації у межах 1-2 років.

3. Безпека Інтернет-банкінгу в Україні

За твердженнями експертів, основна і найголовніша загроза, яка чатує на будь-якого користувача Інтернет-банкінгу - це ризик шахрайського злому і несанкціонованого доступу до коштів на рахунку. «Єдиною істотною небезпекою, яка може підстерігати користувачів цих систем, є ризик протиправного заволодіння їх коштами зловмисниками, з використанням можливостей систем « Інтернет-банкінгу », втім, як і будь-яких інших типів систем дистанційного обслуговування», - розповідає Єгор Ізотов, начальник відділу інформаційно-технічного захисту Південкомбанку.

А тому банки намагаються використовувати різні системи і механізми, покликані якщо не гарантувати, то, в крайньому випадку, підвищити безпеку використання онлайн банкінгу.

Шифрування даних

На сьогодні вже всіма банками, які надають послугу Інтернет-банкінгу, застосовується SSL-шифрування даних, що передаються від комп'ютера користувача в систему банку і назад. Цей захід безпеки дозволяє виключити поширений раніше вид шахрайства «man in the middle»: дані про платіж перехоплювалися на етапі, коли вони відправлені від клієнта, але ще не дійшли в банк, шахрай міняв дані і тільки після цього відправляв їх в банк.

Щоб скористатися всіма перевагами захищеної передачі даних, слід дотримуватися елементарних заходів безпеки в Інтернеті - не реагувати на підозрілі повідомлення (отримані нібито від вашого банку) і не переходити з невідомих посиланнях.

Одноразові паролі, одержувані в банкоматі

При такій системі захисту, крім звичайного логіна і пароля, для входу в систему і підтвердження операцій користувач повинен ввести одноразовий пароль, список яких він може отримати в банкоматі свого банку.

З точки зору безпеки така система має перевагу - щоб здійснювати операції по картковому рахунку через інтернет-банкінг, особа повинна як мінімум мати в наявності безпосередньо саму карту, а також знати ПІН-код, щоб отримати список паролів в банкоматі.

Разом з тим не можна не відзначити ряд недоліків такої системи захисту. По-перше, список паролів, роздрукований у вигляді чека з банкомату, вам доведеться зберігати для підтвердження майбутніх операцій. А це означає, що якщо ви випадково втратите або викинете чек (або просто використовуєте всі паролі), вам доведеться йти за новим. Найчастіше список паролів можна отримати далеко не в кожному банкоматі банку, і цілком ймовірно, що вам

доведеться їхати за ним на інший кінець міста. До того ж, списком можуть заволодіти зловмисники.

Якщо ваша система інтернет-банкінгу передбачає використання списку одноразових паролів, постарайтеся дотримуватися простих правил. По-перше, не викидайте список паролів і по можливості намагайтеся його не втрачати. По-друге, не зберігайте список одноразових паролів разом з логіном і паролем від вашого профілю. Останній зовсім не рекомендується записувати, краще запам'ятати.

Одноразові СМС-паролі

Цей спосіб аутентифікації користувача в системі інтернет-банкінгу є чи не найпоширенішим в пропозиціях українських банків. При такій системі кожна операція, яку ви робите за допомогою онлайн банкінгу, повинна бути підтверджена одноразовим паролем, який ви отримаєте в СМС-повідомленні на ваш мобільний телефон. При цьому ваш мобільний номер повинен бути «прив'язаний» до номера рахунку.

Така система має ряд переваг. По-перше, вона досить проста у використанні - вам не потрібне спеціальне обладнання, а процедура підтвердження операції займає всього пару хвилин. По-друге, вона дозволяє забезпечити ваш обліковий запис від використання зловмисниками - навіть якщо шахраям стане відомий ваш логін і пароль для входу в систему, вони не отримають доступ до ваших грошей, а ви дізнаєтеся про спробу провести несанкціоновану операцію з СМС-повідомлення.

На цьому переваги системи закінчуються. Дійсно, зловмисникам досить складно заволодіти одноразовим паролем, чинним протягом короткого часу. Якщо тільки вони не заволоділи вашим мобільним телефоном. І зовсім марною система буде в тому випадку, якщо ви користуєтеся інтернет-банкінгом з мобільного телефону і зберігаєте паролі в браузері. Тоді, вкравши у вас телефон, шахрай отримає ваш рахунок в повне розпорядження.

Якщо ваш банк використовує аутентифікацію користувача по СМС, постарайтеся дотримуватися таких правил:

- не користуйтеся Інтернет-банкінгом з мобільного телефону;
- ніколи не зберігайте паролі від облікового запису в браузері;
- в разі втрати або крадіжки мобільного телефону - негайно зверніться в банк з проханням заблокувати ваш обліковий запис Інтернет-банкінгу.

Електронний цифровий підпис (ЕЦП)

Цей механізм частіше використовується при обслуговуванні банками компаній, але іноді його пропонують і населенню. Плюс ЕЦП в тому, що він дозволяє однозначно ідентифікувати користувача. Недолік же полягає в тому, що ЕЦП також може бути вразливим для шахраїв. Зловмисники можуть дістатися до ключа від вашої цифрового підпису, заразивши ваш комп'ютер шкідливим програмним забезпеченням. Існують «трояни», які вміють знаходити і красти на зараженому комп'ютері аутентифікаційні дані (ідентифікатори, паролі і навіть ключі ЕЦП) користувачів для доступу до різних сервісів (в тому числі і серверів віддаленого обслуговування клієнтів банків).

Якщо для підтвердження ваших фінансових операцій через інтернет ви використовуєте ЕЦП, не забувайте користуватися антивірусними програмами і регулярно перевіряти ваш комп'ютер на предмет зараження комп'ютерними вірусами. Також експерти не радять залишати ключ ЕЦП підключеним до комп'ютера, якщо ви його не використовуєте.

Зовнішні електронні пристрої

Деякі банки пропонують користувачам онлайн банкінгу придбати (або взяти в оренду) спеціальний пристрій - генератор одноразових паролів. Генератор підключається до комп'ютера через usb-порт і не вимагає спеціального програмного забезпечення.

Інші установи пропонують використовувати зовнішній електронний ключ, який генерується при першому підключенні до системи Інтернет-банкінгу, записується на зовнішній носій і потім використовується при проведенні операцій в системі.

Такі системи, по суті, є спрощеною версією ЕЦП. Серед недоліків їх можна виділити те, що ви не зможете отримати доступ до свого рахунку, не маючи під рукою «ключа», а завжди носити його з собою може бути не дуже зручно і безпечно.

Крім перерахованого вище, банки часто застосовують додаткові заходи для забезпечення безпечного користування інтернет-банкінгом:

- обмеження використання особистого сертифіката - система деяких банків дозволяє використовувати електронний ключ (електронний сертифікат) тільки на тому комп'ютері, на якому він був згенерований. Таким чином, здійснювати платежі через Інтернет-банкінг ви зможете тільки зі свого особистого комп'ютера (хоча переглядати виписки по рахунку можна і на інших пристроях);
- віртуальна клавіатура - призначена для того, щоб шахраї не могли "прочитати" ваші реєстраційні дані при введенні їх з звичайної клавіатури за допомогою комп'ютерних вірусів («троянів»);
- обмеження тривалості сесії - в разі неактивності користувача, сесія в системі Інтернет-банкінгу через певний час (зазвичай 10-15 хвилин) буде закрита. Після цього для відновлення роботи потрібно заново пройти аутентифікацію;
- історія підключень - за допомогою цієї функції користувач Інтернет-банкінгу дізнається, якщо хтось крім нього підключався до системи, а також зможе відстежити всі несанкціоновані операції, якщо вони були зроблені.

Багато що залежить від користувача

Експерти відзначають, що найчастіше причиною шахрайського доступу до рахунку користувача Інтернет-банкінгу є неухважність і необережність самого користувача. А тому, щоб уникнути можливих проблем, власнику облікового запису слід берегти дані доступу до нього. По-перше, експерти радять періодично змінювати паролі для доступу в систему, бажано робити це раз на

місяць і не використовувати Інтернет-банкінг на неперевірених комп'ютерах (наприклад, в Інтернет-кафе).

Крім цього, слід дотримуватися обережності при роботі в Інтернеті. «Шахраї широко використовують прийоми «соціальної інженерії» для того, щоб виманити аутентифікаційні дані (логін, пароль і т.д.) клієнтів. Найбільш старий метод - «фішингові» листи електронної пошти, які провокують одержувачів відправити свої аутентифікаційні дані зловмисникам або пропонують пройти за посиланням на шахрайський сайт. З ростом популярності соціальних мереж («Однокласники», Twitter, Facebook) шахраї тут же почали використовувати для «фішингу» повідомлення соціальних мереж. Також зловмисники створюють підроблені копії сайтів для Інтернет-банкінгу з іменами, дуже схожими на справжні», - пояснює Борис Косяков. І якщо ви введете на такому сайті дані свого облікового запису, то вони тут же потраплять в руки до шахраїв.

Якщо у вас виникли побоювання, що шахраї отримали доступ до вашого рахунку через Інтернет-банкінг, експерти радять зробити наступні дії:

- відключити комп'ютер від Інтернету;
- вернутися в контакт-центр (а при необхідності - в відділення) вашого банку, розказати про проблему і попросити заблокувати ваш обліковий запис;
- перевірити комп'ютер на предмет зараження шкідливим програмним забезпеченням;
- відновити роботу з системою онлайн банкінгу тільки тоді, коли ви переконалися, що загроза відсутня;
- змінити пароль від облікового запису.

Якщо ваші підозри виправдалися, і з рахунку було списано несанкціоновані вами платежі, слід написати заяву про те, що сталося в банк і в правоохоронні органи. В цьому випадку не рекомендується здійснювати ніяких дій на вашому комп'ютері (встановлювати або видаляти програмне забезпечення і т.п.) до прибуття співробітників правоохоронних органів або фахівців банку, оскільки будь-які зміни можуть перешкодити розслідуванню інциденту.

Інші небезпеки

Крім ризику шахрайського злому, користувач Інтернет-банкінгу піддається і іншим загрозам. Наприклад, небажане списання коштів через Інтернет-банкінг може статися, якщо користувач сам неправильно ввів дані для відправки грошей.

«Якщо клієнт при відправці платежу через Інтернет-банкінг припустився помилки в номері рахунку, то процедура повернення такого платежу нічим не відрізняється від того, якби платіж був відправлений при відвідуванні відділення банку. Побачивши, що платіж в системі Інтернет-банкінгу відправлений помилково, клієнт повинен повідомити про це свій банк.

Експерти відзначають, що успішність виправлення такої помилки в першу чергу залежить від швидкості реакції на неї самого потерпілого. Якщо

ваші кошти ще не були відправлені в банк одержувача, то ви отримаєте їх назад майже відразу. Якщо платіж вже надійшов в інший банк - то доведеться трохи почекати. Якщо гроші були відправлені в інший банк на рахунок юридичної особи, то в зв'язку з тим, що інші реквізити не відповідають рахунку, гроші будуть повернені протягом трьох днів або на підставі заяви. Втім, повернення коштів може затягнутися і на більш тривалий термін. Точні терміни повернення в даному випадку будуть залежати від банку одержувача. Тобто, як тільки банк-одержувач поверне кошти банку-відправнику, кошти будуть зараховані на рахунок клієнта.

Складніше за все справа йде в тому випадку, якщо гроші були відправлені на рахунок фізичної особи і вже надійшли на його рахунок. «Якщо кошти були зараховані одержувачеві, то згідно п.1.7. і 1.19. Інструкції НБУ «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» №22 від 21.01.04 р. розпорядником коштів є власник рахунку. Відповідно, лист з проханням повернути помилково перераховані кошти на рахунок клієнта необхідно направляти одержувачу коштів В такому випадку повернути свої гроші ви зможете або за згодою одержувача, або за рішенням суду.

Втім, Інтернет-банкінг не застрахований і від інших ризиків, до виникнення яких люди не причетні. Наприклад, якщо під час проведення операції виникне технічний збій. Експерти запевняють, що такий ризик не несе великої загрози для власника рахунку. «Системи Інтернет-банкінгу, як, і будь-які інші сучасні системи обробки даних, влаштовані таким чином, що в разі технічного або програмного збою в процесі транзакції документ просто не буде прийнятий банком». Але навіть якщо невірна операція все ж була проведена - варто відразу ж звернутися в банк для виправлення помилки. «Якщо при здійсненні переказу відбудеться збій в транзакції, то про такий збій досить проінформувати банк і кошти будуть повернуті на рахунок в найкоротші терміни.

4. Кібербезпека у банківському секторі України у воєнний час

Потужні атаки почалися ще до початку відкритої агресії РФ проти України, ще до повномасштабної війни. Вони стосувалися традиційних і нетрадиційних засобів атак як: DDOS-атаки, BGP hijacking-атаки, атаки вірусами-шифрувальниками, панічні атаки (атаки, спрямовані на спотворення контенту держсайтів)

Наразі усі кібернапади росії звелись до двох напрямків:
-DDOS-атаки різного характеру, від яких страждає і наша банківська система (але не НБУ)

-Фішингові атаки різних типів - тобто різні види шахрайств.

Майже усі фішингові атаки, які спрямовані на банківську систему, є виманюванням коштів у клієнтів банків за різними схемами надання допомоги. Аферисти використовують найпростішу соціальну інженерію, найпростіші методи створення фейкових мобільних додатків та фейкових сторінок банків, де використовується айдентика справжніх банків.

Як НБУ протидіє навалі рф у кіберпросторі:

- Прискорено адаптує нормативну базу до умов воєнного часу - наприклад регулятор оперативно ухвалив постанову №42 “Про використання банками хмарних послуг в умовах воєнного стану в Україні”.

Багато сервісів переїжджає у хмари, які знаходяться на безпечній території. До цих пір не було підстав для переїзду і використання таких послуг. Нацбанком у рекордно стислі терміни було зроблено постанову, яка дозволила банкам перехід на безпечні технології за кордоном

- НБУ встановив принципово новий вид взаємодії, як із правоохоронними органами, так і з службами безпеки банків, так і з нашими міжнародними партнерами. Регулятор, зокрема, тісно і плідно співпрацює із РНБО та Кіберполіцією.

Центр кіберзахисту працює цілодобово і в режимі реального часу обмінюється інформацією про загрози, про засоби боротьби з ними. Для блокування фішингових ресурсів, які масово використовуються для кібератак, ми встановили взаємодію із національними телеком-провайдерами. Постійно надсилаємо abuse-reports для блокування фішингових ресурсів та зловмисних мобільних застосунків розробникам ІТ-систем, міжнародними організаціям та провайдерам хмарних послуг з кіберзахисту

- НБУ впровадив більш гнучкі але не менш безпечні політики безпеки. Характерний приклад - керування ключами - тобто збільшення тривалості життєвого циклу ключів або паролів, а також віддалений доступ і використання хмарних систем.

На сьогодні практично встановлено паритет з супротивниками. Жодна система НБУ не була взламана. Із тих систем у банківському секторі, які страждали (а були такі випадки внаслідок DDOS-атак, атак пов'язаних із вірусами-шифрувальниками), не відбулось витоку інформації, зокрема чутливих даних. І тому ми можемо сказати із впевненістю, що наразі наш захист перемагає - тобто броня перемагає снаряд. І ми впевнено дивимось у майбутнє з тим що наші системи готові до викликів, які ймовірно ще будуть в умовах війни з рф

Можливість використання банками хмарних технологій після війни.

Використання хмарних технологій вимагає певного рівня зрілості від їх провайдерів. І це стосується не тільки інформаційної та кібербезпеки. Справа наприклад у забезпеченні вимог законодавства щодо фінмоніторингу, щодо розкриття інформації у встановленому законом порядку. Адже законодавство негармонізовано із законами країн, чії провайдери надають хмарні послуги. Більш того, хмарні послуги можуть використовувати будь де, у будь якому географічному розташуванні і дуже складно встановити бенефіціара. Тому ваші дані наприклад можуть опинитись десь у білорусі і рф, що зовсім неприпустимо. На сьогодні НБУ рекомендує використовувати хмарні технології, але усвідомлюйте свою відповідальність.

Рекомендована література [1, 6, 12, 13, 14, 17].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1.Рощина Н. В, Шевчук О. А, Кустарьова К. М. Дослідження міжнародного фінансового ринку в умовах діджиталізації: нові можливості. Економічний вісник НТУУ "КПІ" № 18. 2021 р.

2.Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. Київ: НАН України, Ін-т економіки пром-ті, 2018. 252 с.

3.Маслов А.О. Інформаційна економіка: становлення, структура та теоретичне осмислення: монографія. Київ: Аграр Медіа Гр., 2012. 432 с.

Додаткова

1. Васильчак С.В. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики /С.В. Васильчак, М.В. Куницька-Ляш, М.П. Дубина// Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. 2017. т 19. № 76. С.19-25.

2. Волосович С.В. Віртуальна валюта: глобалізаційні виклики і перспективи розвитку [Текст] /С.В. Волосович// Економіка України. 2016. № 4. С. 68-78.

3. Гордєєв О.О. Цифровізація України: розвиток криптовалют [Текст] /О.О. Гордєєв, Т.С. Смовженко, Г.Г. Чмерук //Наукові праці Науково-дослідного фінансового інституту. 2017. Вип. 4. С. 13-16.

4. Корнєєв В. Криптовалюти: ера і сфера фінансових інновацій /В. Корнєєв, О. Чеберяко// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2018. 1(196). С.40-46.

5. Медведовський Д.Г. Цифрові фінанси: тенденції розвитку краудфандингових платформ / Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 24. С. 125-128.

6. Холявко, Н., Колоток, М., & Островська, Н. (2022). REGTECH I SUPTECH: ПЕРЕВАГИ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ. *Науковий вісник Полісся*, (1(22)), 114–126. [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2021-1\(22\)-114-126](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2021-1(22)-114-126)

Інтернет-ресурси

1. Блокчейн і fintech: як змінюється сфера фінансів. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/04/14/672973/>

2. Важливі не самі цифрові технології, а можливості, які вони відкривають для бізнесу. Практика Sndustry 4.0 у кейсах Астарта-Київ, INTERPIPE, ДП «Укроборонпром», Kormotech. URL: <https://www.it.ua/news/orientacija-na-potrebi-klientiv-a-ne-na-virobnictvo-produkcii-v-zvjazku-z-chim-bulo-prijnjato-rishennja-perejti-na-pozamovnomu-upravlinnja-proizvodstvom>

3. Війна та гроші. Як банкінг на відстані став рятівним колом

корпоративного бізнесу. URL: <https://forbes.ua/company/viyna-ta-groshi-yak-banking-na-vidstani-stav-ryativnim-kolom-korporativnogo-biznesu-06062022-6266>

4. Війна та гроші. Обіг готівки в Україні: як наближається кешлес <https://forbes.ua/brandvoice/viyna-ta-groshi-koloobig-gotivki-v-ukraini-yak-nablizhaetsya-keshles-18072022-7083>

5. Дацко М.В., Артим-Дрогомирецька З.Б. Технологія блокчейн та перспективи її застосування: веб-сайт. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/23410/2/MNKME_2017_Datsko_M_V-Blockchain_technology_114-116.pdf

6. Закон України "Про платіжні послуги". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

7. Закон України «Про електронну комерцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>

8. Інтернет-банкінг та РРО: свіжі роз'яснення від ДПС URL: <https://news.dtki.ua/state/cash-handling/66352-internet-banking-ta-rro-svizi-rozysnennya-vid-dps>

9. Концепт платформи інноваційних фінансових рішень НБУ (Регуляторна "пісочниця") URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Finteh2025_pisochnycja.pdf?v=4

10. Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: веб-сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

11. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. Електронне фахове видання «Ефективна економіка». 2018. №1.: веб-сайт. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.

12. Матвійчук Н. М., Теслюк С. А. Основні тенденції розвитку банківських інновацій в Україні. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. Випуск Том 1 № 25, 2021. с. 79-87. <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2021-01-79-87>

13. Міністерство цифрової трансформації України: веб-сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/>

14. Мовою інновацій. URL: <https://www.mastercard.ua/uk-ua/vision/who-we-are/innovation.html>

15. Національний банк приєднався до Глобальної мережі фінансових інновацій. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-priyednavsya-do-globalnoyi-mereji-finansovih-innovatsiy>

16. Новий платіжний стандарт ISO20022 для операцій в національній валюті з 01.04.2023. URL: <https://raiffeisen.ua/iso20022>

17. Незалежна від готівки: як в Україні сформувалась кешлес-культура URL: <https://www.segodnya.ua/longread/nezalezhna-vid-gotivky/index.html>

18. Національний банк зосередиться на опрацюванні трьох можливих

- варіантів використання е-гривні URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zosereditsya-na-opratsyuvanni-troh-mojlivih-variantiv-vikoristannya-e-grivni>
19. Офіційний сайт міжнародного платіжного сервісу Fondy. URL: <https://fondy.ua/uk/>
20. Офіційний сайт фінансового маркетплейсу finance.ua. URL: <https://finance.ua/>
21. Пігулка для економіки: як cashless впливає на фінансове здоров'я України. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/interkassa/2020/11/4/666073/>
22. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
23. Стащук О., Теслюк С. та Кузьмич І. (2022). ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ. *Економіка та суспільство*, (40). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1562>
24. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року: сталий розвиток інновацій, кешлес та фінграмотність / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqdClp>
25. Супермаркет для банкірів. Як побудували фінансовий маркетплейс, який відвідує майже 30% українського інтернету URL: <https://forbes.ua/company/supermarket-dlya-bankiriv-yak-treeum-pobuduvali-finansoviy-marketpleys-yakiy-vidvidue-mayzhe-30-ukrainskogo-internetu-12082021-2261>
- Фінтех 2022 URL: <https://psm7.com/uk/fintech>
26. Теслюк С. А., Матвійчук Н. М., Демчук Н.В. Краудфандинг як сучасний спосіб фінансування: проблеми та перспективи його розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1183>
27. Теслюк С. А., Матвійчук Н. М., Деркач О., Корх Н. Необанки: сутність та перспективи розвитку в Україні *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. №3. С.61-71. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/693>
28. Україна 2030Е –країна з розвинутою цифровою економікою: веб-сайт. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
29. Упровадження стандарту ISO 20022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/project-iso20022>
30. Українці дедалі більше віддають перевагу cashless-розрахункам URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayintsi-dedali-bilshe-viddayut-perevagu-cashless-rozrahunkam>

31. Цифрова адженда 2020 URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
32. Цифрові трансформації в Україні__URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Research_DT_PF_WG2_ua-1.pdf
33. Цифрова економіки: тренди, ризики та соціальні детермінанти URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
34. Цифрові технології в банках в умовах війни: кейс IBOX BANK та міжнародний досвід. URL: <https://ua.news.ua/money/tsyfrovyye-tehnologyy-v-bankah-v-uslovyah-voyny-kejs-ibox-bank-y-mezhdunarodnyj-opyt>
35. Цифровізація у 2022 році: які нові проєкти запустять в Україні URL: <https://lviv.media/tsyfrovizatsiia-u-2022-rotsi-i-aki-novi-proiekty-zapustiat-v-ukraini/>
36. Cashless-розрахунки в Україні стабільно зростають URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/cashless-rozrahunki-v-ukrayini-stabilno-zrostayut>
37. Cashless URL: <https.promo.bank.gov.ua/cashless/#section-11>
38. Digital finance package: офіційний сайт Європейської Комісії. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/200924-digital-finance-proposals_en
39. E-banking.ProCreditBank URL: <https://www.procreditbank.com.ua/business-clients/teller-services/internet-banking/>
40. Evolution of open banking: role of bBigDate in changing fintech URL: <https://www.globaltechcouncil.org/big-data/evolution-of-open-banking-role-of-big-data-in-changing-fintech>.
41. IFC та Асоціація FintTech та інноваційних компаній співпрацюватимуть для розвитку цифрових фінансів в Україні: веб-сайт International Finance Corporation (IFC). URL: <https://pressroom.ifc.org/all/pages/PressDetail.aspx?ID=26321>
42. SupTech, RegTech та FinTech — що це таке і у чому різниця: пояснює експерт НБУ. URL: <https://ain.ua/ru/2019/05/17/suptech-regtech-ta-fintech/>
43. Top Use Cases for Open Banking Enabled Big Data URL: <https://www.disruptionbanking.com/2022/07/06/top-use-cases-for-open-banking-enabled-big-data/>

**Інформація щодо нормативно-правових актів (НПА),
прийнятих Правлінням Національного банку України
на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»**

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів (постанова Правління НБУ №492 від 12.11.2003 (у редакції постанови Правління НБУ від 01.04.2019 №56)	Інструкція регулювала: 1) порядок відкриття та закриття банками, їх відокремленими підрозділами, які здійснюють банківську діяльність від імені банку, та філіями іноземних банків в Україні (поточних, вкладних (депозитних) рахунків, рахунків умовного зберігання (ескроу) клієнтів банків; 2) порядок відкриття та закриття банками кореспондентських рахунків банкам (резидентам і нерезидентам), філіям іноземних банків в Україні; 3) особливості здійснення операцій за окремими рахунками клієнтів, що відкриваються відповідно до законів України.	Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків (постанова Правління НБУ №162 від 29.07.2022). https://bit.ly/3BwXH0V	Інструкція регулює порядок відкриття та закриття: 1) банками банківських рахунків клієнтам, кореспондентських рахунків банкам (резидентам і нерезидентам), філіям іноземних банків в Україні; 2) небанківськими надавачами платіжних послуг (платіжними установами (зокрема малими платіжними установами), філіями іноземних платіжних установ, установами електронних грошей, операторами поштового зв'язку) платіжних рахунків користувачам; 3) особливості здійснення платіжних операцій за окремими рахунками користувачів.
Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (постанова Правління НБУ №22 від 21.01.2004)	Інструкція встановлювала загальні правила, види і стандарти розрахунків клієнтів банків та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків.	Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг (постанова Правління НБУ №163 від 29.07.2022). https://bit.ly/3oLBEMg	Інструкція визначає: 1) порядок ініціювання та виконання платіжних операцій за рахунками користувачів платіжних послуг, які відкриті в надавачів платіжних послуг з

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
			<p>обслуговування рахунку;</p> <p>2) обов'язкові реквізити платіжної інструкції, вимоги щодо їх заповнення;</p> <p>3) порядок виконання надавачами платіжних послуг заходів щодо арешту коштів на рахунках користувачів.</p>
<p>Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій</p> <p>(постанова Правління НБУ №516 від 03.12.2003</p>	<p>Положення регулювало загальний порядок залучення банками України та філіями іноземних банків в Україні грошових коштів (як у національній, так і в іноземній валюті) або банківських металів від вкладників на їх поточні, вкладні (депозитні) рахунки та розміщення банками України ощадних сертифікатів.</p>	<p>Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку (постанова Правління НБУ №516 від 03.12.2003 у редакції постанови Правління Національного банку України від 14.07.2022 №144)</p> <p>https://bit.ly/3PMJVLP</p>	<p>Положення викладено у новій редакції, яке регулює загальний порядок:</p> <p>1) залучення банками України та філіями іноземних банків в Україні грошових коштів або банківських металів від вкладників на їхні вкладні (депозитні) рахунки;</p> <p>2) здійснення банками України операцій з ощадними сертифікатами. Крім того, у Положенні:</p> <p>1) терміни приведені до відповідності до вимог Закону України «Про платіжні послуги»;</p> <p>2) розширено перелік операцій за вкладними (депозитними) рахунками, операціями з перерахування коштів з платіжного рахунку, відкритого у небанківського надавача платіжних послуг на вкладний (депозитний) рахунок вкладника в банку та повернення коштів і нарахованих процентів з вкладного (депозитного) рахунку</p>

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
Порядок відкриття і закриття рахунків виборчих фондів та фондів всеукраїнського референдуму (постанова Правління НБУ №102 від 15.07.2020)	Порядок регулює відкриття і закриття банками, їхніми відокремленими підрозділами, які здійснюють банківську діяльність від імені банку, та філіями іноземних банків в Україні накопичувальних, поточних рахунків: 1) виборчих фондів відповідних кандидатів, політичних партій, місцевих організацій політичних партій під час підготовки та проведення виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів; 2) фонду ініціативної групи всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (далі - фонд ініціативної групи), фонду агітації щодо ініціативи проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою політичної партії, громадської організації (далі - фонд агітації щодо ініціативи партії, громадської організації) під час збору підписів	Зміни до Порядку відкриття і закриття рахунків виборчих фондів та фондів всеукраїнського референдуму (постанова Правління НБУ №99 від 16.05.2022) https://bit.ly/3vxSEt0	на платіжний рахунок; 3) уточнено порядок здійснення розрахунків за ощадними сертифікатами банку в валюті/банківських металах у яких вони номіновані; 4) виключено норми щодо договорів банківського рахунку. Змінами до Порядку: 1) приведено терміни у відповідність до вимог Закону України «Про платіжні послуги»; 2) визначено порядок зберігання банками документів, що подаються клієнтом під час відкриття рахунку; 3) надано право банкам у внутрішніх документах самостійно визначати уповноважену(их) особу(іб), яка(і) має право підписувати заяву про відкриття рахунку.

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
	виборців на підтримку ініціативи проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою; 3) фондів всеукраїнського референдуму ініціативних груп, а також політичних партій, громадських організацій під час підготовки та проведення всеукраїнського референдуму.		
Інструкція про порядок відкриття та закриття Національним банком України рахунків клієнтам (постанова Правління НБУ №74 від 15.04.2022)	Інструкція регулює порядок відкриття та закриття Національним банком України рахунків клієнтам, зазначеним у статті 42 Закону України «Про Національний банк України»	Зміни до Інструкції про порядок відкриття та закриття Національним банком України рахунків клієнтам (постанова Правління НБУ №138 від 07.07.2022) https://bit.ly/3zPBVnG	Змінами до Інструкції: 1) приведено терміни у відповідність до вимог Закону України «Про платіжні послуги»; 2) встановлено обов'язок для: - Національного банку України надсилати повідомлення до органу державної виконавчої служби або приватного виконавця про відкриття або закриття рахунку клієнта, внесеного до Єдиного реєстру боржників; - клієнта письмово повідомляти Національний банк України, у якому відкритий рахунок про наявність обтяження майнових прав на грошові кошти, що знаходяться на банківському рахунку у строк, визначений Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
			обтяжень”; 3) виключено форми заяв про відкриття рахунків та визначено вимоги до заповнення реквізитів заяв про відкриття/закриття рахунків клієнтів.
Положення про порядок надання банками інформації про відкриття/закриття рахунків фізичних осіб, унесених до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватних виконавців (постанова Правління НБУ №60 від 18.04.2019)	Положення встановлювало обов'язок банкам: 1) у день відкриття або закриття рахунків фізичним особам перевірити наявність інформації про внесення відомостей про цих фізичних осіб до Єдиного реєстру боржників; 2) у разі наявності в реєстрі інформації про фізичну особу-боржника в день відкриття/закриття рахунку надіслати органу державної виконавчої служби або приватному виконавцю повідомлення про відкриття /закриття рахунку такою особою.	Положення про порядок повідомлення надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків інформації про відкриття/закриття рахунків користувачів, унесених до Єдиного реєстру боржників, органам державної виконавчої служби або приватним виконавцям (постанова Правління НБУ №116 від 13.06.2022) https://bit.ly/3JmzT1F	Положення регулює порядок надсилання надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків повідомлення про відкриття/закриття рахунків користувачу, інформація про якого внесена до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватним виконавцям
-	-	Постанова Правління Національного банку України «Про запровадження номера платіжного рахунку користувача та електронного гаманця в Україні» (№158 від 26.07.2022) https://bit.ly/3zQTHac	Постанова регулює порядок формування небанківськими надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків/емітентами електронних грошей (уключаючи банки, установи електронних грошей, філії іноземних установ електронних грошей, операторів поштового зв'язку), які відповідно до Закону України “Про платіжні послуги” мають право

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
			відкривати платіжні рахунки користувачам/електронні гаманці комерційним агентам/користувачам /споживачам, структури номера платіжного рахунку користувача та електронного гаманця.
Положення про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів (постанова Правління НБУ №705 від 05.11.2014)	Положення встановлювало порядок емісії електронних платіжних засобів та здійснення операцій з їх використанням	Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів (постанова Правління НБУ від 29.07.2022 №164) https://bit.ly/3PTKiUW	Положення встановлює вимоги: - до емісії платіжних інструментів, зокрема платіжних карток, передплачених платіжних інструментів; - обов'язкові умови договорів, що, зокрема укладаються між емітентами та еквайрами, емітентами та користувачами; - порядок використання платіжних інструментів для ініціювання платіжних операцій; - порядок еквайрингу платіжних інструментів; - загальні правила документообігу за операціями з використанням платіжних інструментів; - особливості використання платіжних інструментів у платіжних системах; - загальні вимоги до безпеки здійснення платіжних операцій з використанням платіжних інструментів.

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті (постанова Правління НБУ від 16.08.2006 № 320)	Інструкція визначає загальні вимоги щодо функціонування в Україні СЕП та порядку виконання міжбанківського переказу коштів через кореспондентські рахунки банків-резидентів, філій іноземних банків у національній валюті України.	Зміни до Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті (постанова Правління НБУ від 01.08.2022 № 167 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України») https://bit.ly/3oQQWiV	Змінами до Інструкції: - приведено термінологію Інструкції у відповідність вимог Закону та змінено її назву; - визначені вимоги щодо участі у СЕП небанківських установ, право на участь яких у цій системі передбачено на рівні відповідного закону; - актуалізовано порядок резервування та відновлення функціонування СЕП; - виключені положення щодо загальних умов виконання міжбанківського переказу коштів через кореспондентські рахунки, що відкриваються в розрахунковому банку платіжної системи, оскільки це питання врегульовано Законом та розділом III цієї Інструкції; - виключено додаток 7 до Інструкції, яким визначався перелік умовних числових кодів розрахункових документів, та передбачено, що в реквізиті “назва документа” зазначається умовний числовий код платіжної інструкції “01”. <i>Довідково:</i> Інструкція зі змінами, внесеними постановою № 167, діятиме до дати запровадження СЕП-4

НПА, які діяли на виконання вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»		НПА, прийняті на виконання вимог Закону України «Про платіжні послуги»	
Реквізити НПА (назва, дата, номер,)	Предмет регулювання	Реквізити НПА (назва, дата, номер, посилання)	Предмет регулювання
Постанова Правління НБУ від 12.02.2013 №42 «Про врегулювання питань щодо приймання готівки для подальшого її переказу»	Постанова впорядковувала діяльність, пов'язану з прийманням готівки для подальшого її переказу	Положення про залучення комерційних агентів для надання фінансових платіжних послуг (постанова Правління НБУ від 02.08.2022 № 168) https://bit.ly/3d0ve5M	Положенням визначено: - порядок подання банками, платіжними установами (крім малих платіжних установ), емітентами електронних грошей та емітентами платіжних інструментів до НБУ повідомлення про залучення комерційних агентів для надання фінансових платіжних послуг з метою внесення до Реєстру платіжної інфраструктури відомостей про комерційних агентів; - особливості надання фінансових платіжних послуг комерційними агентами, які залучаються банком та платіжною установою (крім малої платіжної установи) і передбачають приймання готівки для виконання платіжних операцій.

Навчальне електронне видання

Теслюк Софія Анатоліївна

ЦИФРОВІ ФІНАНСИ

Конспект лекцій

4,7 др.аркуша